

ДНІПРОВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ОЛЕСЯ ГОНЧАРА
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ДНІПРОВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ОЛЕСЯ ГОНЧАРА
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова праця

на правах рукопису

ДОЛГОПОЛОВА МАРИНА ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 342.9

ДИСЕРТАЦІЯ

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ БАНКРУТСТВА
ЯК ІНСТРУМЕНТУ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ
НЕПЛАТОСПРОМОЖНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ**

Спеціальність 081 Право

Галузь знань 081 Право

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ М.О. Долгополова

Науковий керівник: **Соколенко Ольга Леонідівна**, доктор юридичних наук, професор.

Дніпро- 2025

АНОТАЦІЯ

Долгополова М.О. Адміністративно-правове регулювання банкрутства як інструменту регулювання діяльності неплатоспроможних підприємств в Україні – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». - Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, МОН України. - Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Дніпро, 2025.

У дисертаційному дослідженні здійснено комплексне теоретико-правове осмислення інституту банкрутства як важливого інструменту адміністративно-правового регулювання економічної діяльності суб'єктів господарювання в умовах неплатоспроможності. Вперше на рівні окремого наукового дослідження надано цілісну характеристику адміністративно-правового механізму регулювання банкрутства в Україні, визначено його місце у системі публічного управління, обґрунтовано концептуальні засади трансформації даного механізму в контексті євроінтеграційних процесів та необхідності забезпечення ефективного функціонування процедур неплатоспроможності.

Дисертаційне дослідження присвячене розробці нової моделі адміністративно-правового регулювання інституту банкрутства в Україні. У роботі ґрунтовно проаналізовано правову природу базових понять цієї сфери – «банкрутство», «неспроможність», «боржник» – та їх співвідношення. Здійснено ретроспективний аналіз еволюції національного законодавства про банкрутство: від першого Закону України «Про банкрутство» 1992 року, прийнятого в перехідний період і позначеного істотними недоліками через відсутність практики та неврахування зарубіжного досвіду, через нову редакцію 1999 року («Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»), яка стала важливим кроком вперед, визначивши пріоритетом відновлення платоспроможності боржника та запровадивши

більш ґрунтовну регламентацію судових процедур санації, ліквідації, мирного врегулювання, а також позасудових заходів запобігання неплатоспроможності.

Окремо висвітлено сучасний етап реформ, результатом якого стало ухвалення Кодексу України з процедур банкрутства (2019 р.) – «революційного» акта, спрямованого на прискорення процедур, поліпшення умов ведення бізнесу та мінімізацію зловживань у цій сфері. Відзначено, що попри позитивні нововведення, Кодекс 2019 року зберіг прокредиторську орієнтацію законодавства і породив нові прогалини: експерти звертають увагу, що низка його норм може спричинити проблеми, з якими раніше не стикалися ані боржники, ані кредитори, що актуалізує потребу подальшого вдосконалення моделі банкрутства.

У межах аналізу процесуальних аспектів банкрутства визначено роль адміністративно-правових інституцій у координації та контролі процедур неплатоспроможності. Доведено, що адміністративне регулювання у сфері неспроможності виконує низку ключових функцій – від аналітичного прогнозування фінансового стану суб'єктів та планування заходів санації до безпосереднього контролю за реалізацією процедур і міжвідомчої координації учасників.

З'ясовано правовий статус арбітражного керуючого (розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора) як центральної фігури процедур банкрутства, наділеної спеціальними повноваженнями та обов'язками, а також механізми адміністративного впливу на його діяльність (ліцензування, нагляд, дисциплінарна відповідальність тощо). Розглянуто перспективи імплементації зарубіжного досвіду в національну практику, зокрема положень Директиви (ЄС) 2019/1023 про превентивну реструктуризацію, які покликані запровадити в Україні процедури раннього реагування на загрозу неплатоспроможності.

Акцентовано, що ця директива ЄС закріплює сучасні європейські стандарти відновлення платоспроможності, зокрема процедури раннього попередження неплатоспроможності, спрямовані на збереження

життєздатності бізнесу та мінімізацію втрат кредиторів і боржників, тому її імплементація є важливим кроком у наближенні українського законодавства до європейського.

Обґрунтовано авторське бачення адміністративно-правового механізму регулювання банкрутства як цілісної системи організаційних, управлінських, контрольних та координаційних засобів впливу з боку публічної влади на всі етапи провадження у справах про неспроможність. Державні органи відіграють ключову роль у забезпеченні ефективності процедур банкрутства через належну організацію процесу, інформаційне забезпечення та нагляд за його перебігом.

Адміністративно-правове регулювання розглядається як важливий інструмент реалізації державної економічної політики у сфері банкрутства, що прямо впливає на стабільність ринкового середовища та ефективність управлінських рішень в умовах кризи підприємств.

Особливу увагу в роботі приділено виявленню проблем чинного законодавства та практики. Встановлено, що наявність нормативно-правових колізій і прогалин, надмірна тривалість і затратність процедур, а також недостатній контроль за діяльністю арбітражних керуючих негативно впливають на результативність відновлення платоспроможності боржників. Зокрема, відсутність дієвого нагляду і прозорості створює ризики зловживань з боку окремих учасників проваджень, підриваючи довіру кредиторів. Сучасна реформа 2019 року була спрямована на подолання багатьох із цих недоліків (скорочення строків розгляду справ, унеможливлення зловживань, забезпечення рівності прав кредиторів тощо), утім у практиці все ще проявляються проблеми несинхронізованості законодавчих норм та неефективності окремих процедур. Автор підкреслює, що недостатня професійна підготовка і недосконалість етичних стандартів деяких арбітражних керуючих, поряд із слабким контролем, є одним з чинників низької ефективності процедур банкрутства.

На основі виявлених недоліків сформульовано пропозиції щодо модернізації вітчизняного інституту банкрутства. Серед ключових рекомендацій – цифровізація процедур та процесів (створення електронних реєстрів боржників і справ про неплатоспроможність, впровадження системи електронного документообігу, автоматизація рутинних процесів). Запровадження сучасних ІТ-рішень дозволить підвищити швидкість і прозорість проваджень у справах про банкрутство, спростити комунікацію між учасниками та мінімізувати людський фактор. Показовим кроком у цьому напрямі стало введення в дослідну експлуатацію єдиної автоматизованої системи «Банкрутство та неплатоспроможність», призначеної для цифровізації процедур і підвищення ефективності діловодства арбітражних керуючих.

Окрім того, дисертантом запропоновано заходи для забезпечення більшої прозорості дій учасників проваджень та посилення судового контролю за ключовими стадіями процесу, аби унеможливити приховування інформації чи маніпулювання черговістю задоволення вимог кредиторів.

Важливим напрямом модернізації визначено підвищення вимог до професійного рівня й етики арбітражних керуючих – через удосконалення процедур добору, навчання та атестації, а також створення дієвого механізму дисциплінарної відповідальності за порушення.

Наголошено на необхідності спеціальної уваги до неплатоспроможності суб'єктів малого і середнього підприємництва. Діюче законодавство недостатньо враховує особливості малих підприємств, для яких судові процедури часто є надто складними і витратними. У роботі обґрунтовано доцільність запровадження спрощених і прискорених процедур банкрутства для ММСП, що дозволить зменшити витрати та зберегти життєздатність такого бізнесу. Також запропоновано створення превентивного механізму раннього виявлення ознак неплатоспроможності (early warning) через моніторинг фінансових показників підприємств та обмін інформацією між відповідними органами (податковими, фінансовими регуляторами тощо). Це

уможливить завчасне реагування держави на фінансові ризики ще до формального відкриття провадження у справі про банкрутство і, за можливості, запобігатиме ліквідації підприємств, які можна оздоровити. Відзначено, що подібні превентивні інструменти відповідають європейській практиці та рекомендаціям Директиви ЄС 2019/1023, яка наголошує на збереженні життєздатного бізнесу та наданні боржникам «другого шансу».

Запропонована в дисертації концепція реформування адміністративно-правового регулювання банкрутства охоплює три взаємопов'язані напрями:

1. **Нормативний** – усунення законодавчих колізій та прогалин, уніфікація процедур банкрутства, приведення їх у відповідність до європейських стандартів (зокрема, імплементація положень Директиви ЄС 2019/1023 про превентивну реструктуризацію) і найкращих міжнародних практик. Очікується, що гармонізація нормативної бази підвищить правову визначеність та передбачуваність процедур, забезпечить баланс інтересів кредиторів і боржників, а також зміцнить довіру інвесторів до українського ринку.
2. **Інституційний** – створення ефективної системи державного управління та нагляду у сфері неспроможності. Йдеться про вдосконалення структури органів, що відповідають за реалізацію політики у сфері банкрутства, чітке розмежування їх повноважень та налагодження міжвідомчої координації. Пропонується посилити спроможність державного органу з питань банкрутства здійснювати моніторинг і контроль процедур, а також взаємодію із судовою гілкою влади та самоврядною організацією арбітражних керуючих. Формування злагодженого інституційного механізму має забезпечити єдині стандарти правозастосування і оперативне реагування на виявлені порушення.
3. **Інструментальний** – впровадження сучасних інструментів і технологій у практику банкрутства. Насамперед це цифровізація (єдині реєстри, онлайн-платформи для аукціонів з продажу майна боржників,

електронна система керування справами тощо), що підвищить прозорість та ефективність процесів. Також йдеться про реформу інституту арбітражного управління – перегляд ролі та статусу арбітражного керуючого з акцентом на його незалежності, професіоналізмі і підзвітності, запровадження додаткових механізмів запобігання зловживанням. Окремим блоком передбачено розвиток превентивних процедур реструктуризації боргів поза межами формального банкрутства, які дозволять оздоровити підприємство без доведення до стану повної неплатоспроможності.

Формування ефективної моделі адміністративно-правового регулювання банкрутства розглядається автором як необхідна передумова економічної стабільності та сталого розвитку. Дієвий механізм державного впливу у цій сфері забезпечить захист прав і законних інтересів кредиторів, створить умови для санації життєздатного бізнесу та збереження робочих місць, а також мінімізує негативні наслідки фінансової кризи для суспільства. Здійснення реформ у напрямі збалансування інтересів сторін і підвищення ефективності процедур підвищить рівень довіри до судових та адміністративних інститутів. У ширшому контексті запропонована модель сприятиме інвестиційному клімату та інтеграції України у європейський правовий простір, оскільки відповідає тенденціям і стандартам ЄС щодо сучасних інститутів банкрутства.

Таким чином, **державне регулювання процедур банкрутства виступає важливою складовою економічної політики, що безпосередньо впливає на стабільність ринку та економічну безпеку країни, а його реформування матиме позитивний ефект на фінансову систему загалом.**

У межах першого розділу дисертації розкрито теоретико-доктринальні основи правового регулювання банкрутства: здійснено дефінітивний аналіз понять «банкрутство», «неплатоспроможність», «боржник» із позицій сучасної правової науки; охарактеризовано історичну еволюцію нормативного регулювання банкрутства в Україні; визначено функціональне навантаження

адміністративно-правових інструментів у забезпеченні стабільності господарського обігу в умовах економічної кризи.

У другому розділі поглиблено розкрито процесуальні особливості функціонування адміністративно-правового механізму банкрутства в Україні. Зокрема, досліджено адміністративно-правовий статус арбітражного керуючого, виявлено недоліки у правовому регулюванні його повноважень, розкрито межі державного нагляду за його діяльністю. На основі порівняльно-правового аналізу опрацьовано зарубіжні моделі адміністративного супроводу процедур банкрутства (Велика Британія, Франція, США, Німеччина), виокремлено їх позитивні елементи для потенційної імплементації в українське законодавство. Сформульовано пропозиції щодо запровадження стандартизованих механізмів професійного моніторингу діяльності арбітражних керуючих, посилення дисциплінарної відповідальності за порушення стандартів добросовісності та неупередженості.

У третьому розділі дисертації визначено ключові напрями вдосконалення адміністративно-правового регулювання банкрутства в Україні. На основі системного аналізу виявлено численні нормативно-правові колізії у взаємодії Кодексу України з процедур банкрутства з іншими галузевими актами (Господарський процесуальний кодекс, Податковий кодекс, Кодекс України про адміністративні правопорушення), що створюють перешкоди для єдності правозастосування. Узагальнено проблеми правової невизначеності у судовій практиці, пов'язані з неоднозначним трактуванням норм, що регламентують порядок відкриття справ, задоволення кредиторських вимог, застосування мораторію, санації, ліквідації.

Обґрунтовано важливість зміцнення адміністративних механізмів супроводу процедур банкрутства, зокрема через:

- розроблення уніфікованих процедур перевірок діяльності арбітражних керуючих;
- формування інституційної спроможності Департаменту з питань банкрутства як координаційного центру у цій сфері;

- нормативне закріплення міжвідомчої взаємодії між органами виконавчої влади, судами та суб'єктами господарювання;
- створення спеціалізованих інформаційно-аналітичних реєстрів справ про банкрутство з відкритим доступом;
- нормативну інтеграцію інституту медіації та участі психологів у процесі врегулювання конфліктів між боржниками, кредиторами та державою;
- удосконалення методики професійного добору та регулярної атестації арбітражних керуючих.

Таким чином, за результатами дослідження:

1. Вперше комплексно сформульовано концепцію адміністративно-правового регулювання банкрутства як інструменту державного управління економічною стійкістю та правопорядком у сфері господарювання.
2. Визначено недоліки чинного законодавства, що перешкоджають реалізації процедур неплатоспроможності, сформульовано пропозиції щодо його модернізації.
3. Розроблено практичні рекомендації щодо інституційного та нормативного вдосконалення діяльності органів публічного управління у сфері банкрутства.
4. Удосконалено категоріальний апарат правового регулювання інституту банкрутства.
5. Обґрунтовано доцільність створення спеціалізованого органу виконавчої влади з питань банкрутства або посилення координаційної функції на рівні Мін'юсту.

Ключові слова: банкрутство, адміністративно-правове регулювання, боржник, підприємство, арбітражний керуючий, адміністративно-правовий статус, неплатоспроможність, Кодекс України з процедур банкрутства, контроль, адміністративно-правове забезпечення.

ABSTRACT

Dolhoplova M.O. Administrative and legal regulation of bankruptcy as a tool for regulating the activities of insolvent enterprises in Ukraine - Qualification scientific work on manuscript rights.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the specialty 081 “Law”. - Oles Honchar Dnipro National University, Ministry of Education and Science of Ukraine. - Oles Honchar Dnipro National University, Dnipro, 2025.

The dissertation research provides a comprehensive theoretical and legal understanding of the bankruptcy institution as an important tool for administrative and legal regulation of economic activity of business entities in conditions of insolvency. For the first time, at the level of a separate scientific study, the author provides a comprehensive description of the administrative and legal mechanism for regulating bankruptcy in Ukraine, determines its place in the public administration system, and substantiates the conceptual foundations for the transformation of this mechanism in the context of European integration processes and the need to ensure the effective functioning of insolvency procedures.

The dissertation research is devoted to the development of a new model of administrative and legal regulation of the bankruptcy institution in Ukraine. The work thoroughly analyzes the legal nature of the basic concepts of this area - “bankruptcy”, ‘insolvency’, “debtor” - and their correlation. The author makes a retrospective analysis of the evolution of national bankruptcy legislation: from the first Law of Ukraine “On Bankruptcy” of 1992, adopted during the transition period and marked by significant shortcomings due to the lack of practice and failure to take into account foreign experience, through the new version of 1999 (“On Restoring Debtor's Solvency or Declaring a Debtor Bankrupt”), which was an important step forward by prioritizing the restoration of debtor's solvency and introducing a more thorough regulation of court procedures for rehabilitation, liquidation and liquidation of debtors.

The author also highlights the current stage of reforms, which resulted in the adoption of the Bankruptcy Code of Ukraine (2019), a “revolutionary” act aimed at speeding up procedures, improving business conditions and minimizing abuses in this area. It is noted that despite the positive innovations, the 2019 Code retained the pro-creditor orientation of the legislation and created new gaps: experts point out that a number of its provisions may cause problems that neither debtors nor creditors have previously faced, which makes it necessary to further improve the bankruptcy model.

As part of the analysis of the procedural aspects of bankruptcy, the author defines the role of administrative and legal institutions in coordinating and controlling insolvency procedures. It is proved that administrative regulation in the field of insolvency performs a number of key functions - from analytical forecasting of the financial condition of entities and planning of rehabilitation measures to direct control over the implementation of procedures and interagency coordination of participants.

The author clarifies the legal status of an insolvency receiver (property manager, rehabilitation manager, liquidator) as a central figure in bankruptcy procedures with special powers and responsibilities, as well as the mechanisms of administrative influence on his/her activities (licensing, supervision, disciplinary liability, etc.). The author examines the prospects for implementing foreign experience in national practice, in particular, the provisions of Directive (EU) 2019/1023 on preventive restructuring, which are intended to introduce early response procedures to the threat of insolvency in Ukraine.

It is emphasized that this EU Directive establishes modern European standards for restoring solvency, in particular, early warning procedures for insolvency aimed at preserving business viability and minimizing losses of creditors and debtors, and therefore its implementation is an important step in bringing Ukrainian legislation closer to European law.

The author's vision of the administrative and legal mechanism for regulating bankruptcy as an integral system of organizational, managerial, control and coordination means of influence by public authorities on all stages of insolvency proceedings is substantiated. State authorities play a key role in ensuring the effectiveness of bankruptcy procedures through the proper organization of the process, information support and supervision of its course.

Administrative and legal regulation is seen as an important tool for implementing the state economic policy in the field of bankruptcy, which directly affects the stability of the market environment and the effectiveness of management decisions in the context of a business crisis.

Particular attention is paid to identifying the problems of current legislation and practice. It is established that the presence of regulatory conflicts and gaps, excessive duration and cost of procedures, as well as insufficient control over the activities of insolvency officers negatively affect the effectiveness of restoring debtors' solvency. In particular, the lack of effective supervision and transparency creates risks of abuse by certain parties to the proceedings, undermining creditor confidence. The current reform of 2019 was aimed at overcoming many of these shortcomings (reducing the timeframe for consideration of cases, preventing abuse, ensuring equal rights of creditors, etc.), but in practice, the problems of unsynchronized legislative norms and inefficiency of certain procedures are still evident. The author emphasizes that insufficient professional training and imperfect ethical standards of some insolvency receivers, along with weak control, are among the factors contributing to the low efficiency of bankruptcy procedures.

Based on the identified shortcomings, the author formulates proposals for the modernization of the domestic bankruptcy institution. The key recommendations include the digitalization of procedures and processes (creation of electronic registers of debtors and insolvency cases, introduction of an electronic document management system, automation of routine processes). The introduction of modern IT solutions will increase the speed and transparency of bankruptcy proceedings,

simplify communication between participants and minimize the human factor. An indicative step in this direction was the introduction of the unified automated system “Bankruptcy and Insolvency”, designed to digitalize procedures and improve the efficiency of office work of insolvency officers.

In addition, the dissertation proposes measures to ensure greater transparency of the actions of participants in proceedings and to strengthen judicial control over key stages of the process in order to prevent concealment of information or manipulation of the priority of creditors' claims.

An important area of modernization is to increase the requirements for the professional level and ethics of insolvency receivers by improving the selection, training and certification procedures, as well as creating an effective mechanism of disciplinary liability for violations.

The author emphasizes the need for special attention to the insolvency of small and medium-sized enterprises. The current legislation does not sufficiently take into account the peculiarities of small enterprises, for which court procedures are often too complicated and costly. The paper substantiates the expediency of introducing simplified and expedited bankruptcy procedures for MSMEs, which will reduce costs and preserve the viability of such businesses. The author also proposes to create a preventive mechanism for early detection of signs of insolvency (early warning) through monitoring of financial indicators of enterprises and exchange of information between relevant authorities (tax, financial regulators, etc.). This will enable the state to respond to financial risks in advance, even before the formal opening of bankruptcy proceedings, and, if possible, prevent the liquidation of enterprises that can be rehabilitated. It is noted that such preventive instruments are in line with European practice and the recommendations of EU Directive 2019/1023, which emphasizes the preservation of viable businesses and the provision of a “second chance” to debtors.

The concept of reforming the administrative and legal regulation of bankruptcy proposed in this dissertation covers three interrelated areas:

1. Regulatory - elimination of legislative conflicts and gaps, unification of bankruptcy procedures, bringing them in line with European standards (in particular, implementation of the provisions of EU Directive 2019/1023 on preventive restructuring) and best international practices. It is expected that the harmonization of the regulatory framework will increase legal certainty and predictability of procedures, balance the interests of creditors and debtors, and strengthen investor confidence in the Ukrainian market.

2) Institutional - creation of an effective system of public administration and supervision in the field of insolvency. This means improving the structure of the bodies responsible for implementing bankruptcy policy, clearly delineating their powers, and establishing interagency coordination. It is proposed to strengthen the capacity of the state bankruptcy authority to monitor and control procedures, as well as to interact with the judiciary and the self-governing organization of insolvency officers. The formation of a coherent institutional mechanism should ensure uniform standards of law enforcement and prompt response to identified violations.

3. Instrumental - the introduction of modern tools and technologies into bankruptcy practice. First of all, this means digitalization (unified registers, online platforms for auctions for the sale of debtors' property, an electronic case management system, etc.), which will increase the transparency and efficiency of processes. It also provides for the reform of the insolvency administration institution - revision of the role and status of the insolvency officer with a focus on his independence, professionalism and accountability, and introduction of additional mechanisms to prevent abuse. A separate block provides for the development of preventive debt restructuring procedures outside of formal bankruptcy, which will help to improve the company without bringing it to a state of complete insolvency.

The author views the formation of an effective model of administrative and legal regulation of bankruptcy as a prerequisite for economic stability and sustainable development. An effective mechanism of state influence in this area will ensure protection of the rights and legitimate interests of creditors, create conditions for rehabilitation of viable businesses and preservation of jobs, and minimize the negative effects of the financial crisis on society. Implementation of reforms aimed at balancing the interests of the parties and improving the efficiency of procedures will increase the level of trust in judicial and administrative institutions. In a broader context, the proposed model will contribute to the investment climate and Ukraine's integration into the European legal space, as it is in line with EU trends and standards for modern bankruptcy institutions.

Thus, state regulation of bankruptcy procedures is an important component of economic policy that directly affects market stability and economic security of the country, and its reform will have a positive effect on the financial system as a whole.

The first chapter of the dissertation reveals the theoretical and doctrinal foundations of legal regulation of bankruptcy: the author makes a definitional analysis of the concepts of “bankruptcy”, ‘insolvency’, “debtor” from the perspective of modern legal science; characterizes the historical evolution of bankruptcy regulation in Ukraine; and determines the functional load of administrative and legal instruments in ensuring the stability of economic circulation in the context of the economic crisis.

The second section provides an in-depth analysis of the procedural features of the functioning of the administrative and legal mechanism of bankruptcy in Ukraine. In particular, the author examines the administrative and legal status of the insolvency receiver, identifies the shortcomings in the legal regulation of his powers, and reveals the limits of state supervision over his activities. On the basis of comparative legal analysis, the author analyzes foreign models of administrative support of bankruptcy procedures (UK, France, USA, Germany) and identifies their positive elements for potential implementation in Ukrainian legislation. The author

formulates proposals for the introduction of standardized mechanisms for professional monitoring of insolvency receivers' activities, and for strengthening disciplinary liability for violation of standards of good faith and impartiality.

Chapter 3 of the dissertation identifies the key areas for improving the administrative and legal regulation of bankruptcy in Ukraine. Based on a systematic analysis, the author identifies numerous regulatory and legal conflicts in the interaction of the Bankruptcy Code of Ukraine with other sectoral acts (the Commercial Procedure Code, the Tax Code, the Code of Ukraine on Administrative Offenses) which create obstacles to the unity of law enforcement. The author summarizes the problems of legal uncertainty in judicial practice related to the ambiguous interpretation of the rules governing the procedure for opening cases, satisfaction of creditors' claims, application of moratorium, rehabilitation, and liquidation.

The author substantiates the importance of strengthening the administrative mechanisms for supporting bankruptcy procedures, in particular, through

- development of unified procedures for inspecting the activities of insolvency receivers;
- formation of the institutional capacity of the Bankruptcy Department as a focal point in this area;
- regulatory consolidation of interagency cooperation between executive authorities, courts and business entities;
- creation of specialized information and analytical registers of bankruptcy cases with open access;
- regulatory integration of the institute of mediation and participation of psychologists in the process

Thus, according to the results of the study:

1. For the first time, the concept of administrative and legal regulation of bankruptcy as an instrument of public administration of economic stability and law and order in the field of economic activity is comprehensively formulated.

2. The shortcomings of the current legislation that impede the implementation of insolvency procedures are identified, and proposals for its modernization are formulated.

3. Practical recommendations for institutional and regulatory improvement of the activities of public administration bodies in the field of bankruptcy are developed.

4. The categorical apparatus of legal regulation of the bankruptcy institute is improved.

5. The author substantiates the expediency of establishing a specialized executive body for bankruptcy or strengthening the coordination function at the level of the Ministry of Justice.

Keywords: bankruptcy, administrative and legal regulation, debtor, enterprise, insolvency officer, administrative and legal status, insolvency, the Code of Ukraine on Bankruptcy Procedures, control, administrative and legal support.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України:

- Долгополова М.О. Адміністративно-правовий статус арбітражного керуючого у сфері банкрутства. Прикарпатський юридичний вісник. Випуск № 3 (56), 2024, С.163-167. DOI: <https://doi.org/10.32782/pyuv.v3.2024.29>
- Долгополова М.О. Функція контролю та нагляду адміністративно-правових інститутів під час процедури банкрутства «Науковий вісник Львівського Державного університету внутрішніх справ (серія юридична)» № 3, 2024. DOI: <https://doi.org/10.32782/2311-8040/2024-3-4>
- Долгополова М.О. Порівняльний аналіз ефективності адміністративно-правового регулювання процедур банкрутства у світі. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції № 3. 2024. DOI: <https://doi.org/10.32782/2408-9257-2024-3-15>

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ВС – Верховний Суд

КУзПБ – Кодекс України з процедур банкрутства

ЄСПЛ – Європейський суд з прав людини

КАС України – Кодекс адміністративного судочинства

КК України – Кримінальний кодекс України

НБУ – Національний банк України

КУпАП – Кодекс України про адміністративні правопорушення

ООН – Організація об'єднаних націй

КМУ – Кабінет Міністрів України

МВС – Міністерство внутрішніх справ

РЄ – Рада Європи

ЛН – Ліга Націй

ООН – Організація Об'єднаних Націй

США – Сполучені Штати Америки

АМКУ – Антимонопольний комітет України

ВГСУ – Вищий господарський суд України

ДПС – Державна податкова служба України

ДСФУ – Державна служба фінансового моніторингу України

ДФС – Державна фіскальна служба України

ЄДР – Єдиний державний реєстр

ЄДРПОУ – Єдиний державний реєстр підприємств та організацій України

ЄСІТС – Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система

ЗМІСТ

ВСТУП.....	21
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ АДМІНІСТРАТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКРУТСТВА	
1.1. Дефініція та правова природа понять «банкрутство», «боржник» та «неплатоспроможність».....	36
1.2. Історична ретроспектива процедури банкрутства в Україні.....	49
1.3. Загальна характеристика функцій адміністративно-правового регулювання в сфері банкрутства.....	62
Висновки до Розділу 1.....	85
РОЗДІЛ 2. ПРОЦЕСУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКРУТСТВА В УКРАЇНІ	
2.1. Роль адміністративно-правових інститутів у регулюванні процедури банкрутства.....	89
2.2. Адміністративно-правовий статус та функції арбітражного керуючого.....	110
2.3. Зарубіжний досвід адміністративно-правового регулювання банкрутства та перспективи для України.....	130
Висновки до Розділу 2.....	144
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКРУТСТВА В УКРАЇНІ	
3.1. Нормативно-правові колізії та проблеми правозастосування у сфері банкрутства.....	148
3.2. Використання адміністративних механізмів для підвищення ефективності процедур банкрутства.....	163
3.3. Перспективи реформування адміністративно-правового регулювання банкрутства в Україні.....	169
Висновки до Розділу 3.....	177
ВИСНОВКИ.....	186
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	204

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Протягом останніх років в Україні відбувається модернізація законодавства про неплатоспроможність: ухвалено Кодекс України з процедур банкрутства 2019 року, що мало на меті зробити процедури ефективнішими та прозорішими. Ці зміни є складовою ширших реформ публічного адміністрування і наближення правової системи до європейських стандартів. Євроінтеграційний курс України вимагає гармонізації підходів до банкрутства з правом ЄС, де інститут неплатоспроможності розглядається не лише як приватно-правовий спір, але і як інструмент економічної політики. Особливо на тлі післявоєнної відбудови економіки питання дієвого регулювання банкрутства набуває ключового значення: війна завдала катастрофічного впливу на українську економіку, особливо на малий і середній бізнес. У цих умовах ефективні механізми відновлення платоспроможності підприємств є необхідними для збереження робочих місць та пожвавлення підприємницької активності. Недаремно в Національному плані відновлення (2022) проблема масових банкрутств бізнесу прямо названа серед ключових викликів для економіки, що потребують невідкладного вирішення. Таким чином, обрана тема дослідження зумовлена нагальною потребою сучасної науки надати відповіді на запити практики в умовах реформ та відновлення держави.

Незважаючи на оновлення законодавства, стан адміністративно-правового регулювання процедур банкрутства в Україні залишається проблемним. Чинний Кодекс [62] з процедур банкрутства визначає базові процедури та статуси учасників, проте на практиці існують суттєві недоліки та прогалини. Зокрема, спостерігаються випадки зловживання процедурою банкрутства – коли боржники або кредитори використовують її не за призначенням (для ухилення від боргів, рейдерства тощо). Процедури часто залишаються тривалими і складними, а рівень задоволення вимог кредиторів

низький. Адміністративно-правове забезпечення цих процедур потребує вдосконалення: від належного контролю за діями арбітражних керуючих до координації між різними органами (судами, органами юстиції, податковими органами). Показовим є те, що правовий статус ключової фігури – **арбітражного керуючого** – досі визначено неоднозначно. У законодавстві його положення виписані спірно, що призводить до різних трактувань щодо того, чи належать арбітражні керуючі до сфери трудових, цивільно-правових чи адміністративно-правових відносин. Така невизначеність ускладнює ефективне публічне управління процедурою банкрутства. Крім того, виклики війни виявили неготовність системи до кризових ситуацій: на початку воєнного стану кількість нових справ про банкрутство різко впала (лише 11 випадків у перший місяць вторгнення проти майже 200 до нього) через зупинку судової системи, і законодавці навіть пропонували тимчасово заборонити порушення справ про банкрутство. Хоча повної заборони не запроваджено, такі ініціативи підкреслюють наявні проблеми в правовому полі і практиці – відсутність гнучких механізмів реагування на надзвичайні обставини. Отже, існує потреба критично проаналізувати чинне адміністративно-правове регулювання банкрутства, виявити прогалини та проблемні аспекти застосування процедур на практиці.

Комплексний характер інституту банкрутства зумовлює необхідність міжгалузевого підходу до його вивчення, проте в українській правовій науці поки бракує цілісних досліджень саме з позицій адміністративного права. Більшість наявних праць присвячена господарсько-правовим або процесуальним аспектам неплатоспроможності. Наприклад, досліджувалися питання судових процедур, прав кредиторів і боржників, продажу майна у справі про банкрутство тощо. Однак **адміністративно-правове регулювання** інституту банкрутства – як об'єкта публічного управління – досліджено фрагментарно. Дотичні аспекти висвітлювалися в контексті інших галузей (фінансового права, господарського права), що не дає цілісного уявлення про

систему державного впливу на неплатоспроможні підприємства. Зокрема, питання повноважень і відповідальності органів влади у процедурах банкрутства, порядку ліцензування та контролю діяльності арбітражних керуючих, взаємодії судової та виконавчої гілок влади у цій сфері – все це потребує спеціального наукового аналізу. Недостатність комплексних наукових розробок проявляється і в тому, що відсутні узагальнені пропозиції щодо вдосконалення адміністративно-правового механізму в даній сфері. Отже, назріла необхідність проведення ґрунтовного дослідження, яке поєднає різні галузеві підходи (господарське, цивільне, адміністративне право) для вироблення єдиної концепції регулювання банкрутства як інструменту публічного управління. Це обґрунтовує вибір теми і заповнює існуючу наукову прогалину.

Чинне законодавство передбачає можливість притягнення арбітражних керуючих до дисциплінарної відповідальності (наприклад, попередження, зупинення або позбавлення права на діяльність), але застосування цих заходів повинно бути прозорим і обґрунтованим, щоб стати запобіжником зловживань. По-третє, дослідження приділить увагу створенню **прозорих та ефективних адміністративних процедур** у сфері банкрутства. Йдеться про спрощення бюрократичних процесів, цифровізацію (наприклад, впровадження електронних торговельних систем для продажу майна банкрутів, електронних реєстрів боржників тощо) та чітку регламентацію дій органів влади на кожному етапі процедури. Це підвищить довіру інвесторів і кредиторів до процедур банкрутства та зменшить корупційні ризики. Таким чином, результати роботи матимуть практичну цінність для законодавця і органів виконавчої влади: вони допоможуть удосконалити нормативну базу та адміністративні практики, що в кінцевому підсумку забезпечить більш ефективне функціонування інституту банкрутства.

Тема дослідження є значущою і з точки зору євроінтеграції, оскільки дозволяє оцінити та використати найкращі європейські практики в царині

банкрутства. Європейський Союз останніми роками суттєво оновив підходи до неплатоспроможності, зокрема шляхом ухвалення **Директиви (ЄС) 2019/1023** про механізми превентивної реструктуризації, другу шанс для боржників та підвищення ефективності процедур. Ця директива встановлює стандарти, спрямовані на запобігання банкрутству життєздатних підприємств через раннє втручання, а також забезпечує можливість звільнення добросовісних підприємців від боргів протягом обмеженого строку. Для України імплементація положень директиви є частиною зобов'язань на шляху до членства в ЄС і водночас — шансом модернізувати національну систему банкрутства за зразком найбільш успішних моделей. Вже зроблено перші кроки: наприкінці 2024 року президентом підписано закон №10143, що покликаний поліпшити процедури банкрутства та наблизити їх до європейських стандартів, зокрема шляхом запровадження процедури превентивної реструктуризації. Однак потенціал європейського досвіду використаний ще не повністю. Дисертаційне дослідження дозволить глибше проаналізувати положення директиви 2019/1023 та інших актів ЄС, а також практику їх реалізації у державах-членах (наприклад, успішний досвід Німеччини чи впровадження нових механізмів у Франції, Польщі тощо). Особливу увагу буде приділено інструментам, які демонструють ефективність: **превентивна (досудова) реструктуризація** боргів, мораторії на стягнення під час переговорів з кредиторами, процедури швидкого узгодження планів відновлення, раннє виявлення ознак неплатоспроможності. Європейські підходи акцентують також мінімізацію адміністративних бар'єрів та витрат для боржників у кризі, що є цінним для спрощення процедур в Україні. Отримані в ході дослідження рекомендації сприятимуть гармонізації українського законодавства із законодавством ЄС і впровадженню найкращих практик (в тому числі положень директиви 2019/1023) на національному ґрунті. Це не лише виконання міжнародних зобов'язань, а й реальна можливість підвищити ефективність інституту банкрутства через запозичення

перевірених часом механізмів, таких як процедура другого шансу для сумлінних підприємців та дієві інструменти реструктуризації боргів.

Насамкінець, обрана тема має велике значення для розвитку національної економіки та підтримки підприємництва, особливо **мікро- і малих підприємств** у кризових умовах. Успішне функціонування інституту банкрутства фактично є «страховою сіткою» для економіки: воно дає змогу відсіювати нежиттєздатні підприємства та вивільняти ресурси, водночас рятуючи перспективні бізнеси від повного краху шляхом реорганізації або мирного врегулювання боргів. В Україні малий і середній бізнес становить понад 99% усіх підприємств і забезпечує близько 64% робочих місць, тож масова неплатоспроможність цього сектору матиме системний негативний ефект. Пандемія COVID-19 вже послабила фінансову стійкість малого бізнесу, а воєнні дії призвели до фізичного знищення активів, втрати персоналу та ринків збуту для тисяч підприємців. Багато хто з них стикнеться з неминучими борговими проблемами, тиском кредиторів та загрозою ліквідації. За таких умов ефективні та доступні процедури відновлення платоспроможності – критично необхідні для **збереження підприємницької активності**. Якщо правові механізми дозволять підприємствам у скруті пройти через процедури банкрутства швидко і з мінімальними втратами, значна частина бізнесу зможе отримати «друге дихання» або принаймні закритися без надмірних втрат для економіки та суспільства. Навпаки, неефективна система банкрутства призводить до хаотичного краху підприємств, втрати робочих місць і активів, що гальмує економічне зростання. Тому удосконалення адміністративно-правового регулювання банкрутства прямо впливає на економічну стабільність держави. Створення умов для «**другого шансу**» добросовісним боржникам-підприємцям стимулює бізнес-ініціативу, адже зменшує страх фатальних наслідків у разі невдачі. Європейська практика превентивної реструктуризації якраз націлена на збереження життєздатних бізнесів, особливо МСП, які найбільш вразливі до криз. Її впровадження в Україні

сприятиме тому, що навіть у складних умовах підприємці матимуть інструменти для оздоровлення бізнесу або цивілізованого виходу з ринку. У підсумку, дослідження заявленої теми має не лише теоретичну, але й значну суспільно-економічну цінність. Розроблені науково обґрунтовані підходи до регулювання діяльності неплатоспроможних підприємств допоможуть зберегти економічний потенціал країни, забезпечити стабільність ринкових відносин та підтримати малий бізнес у періоди криз. Це особливо важливо нині, коли Україна одночасно проводить післявоєнну відбудову та інтегрується у європейський економічний простір, де діє принцип підтримки підприємництва через ефективні механізми банкрутства

Особливу увагу заслуговують праці вітчизняних і зарубіжних науковців, які протягом наукової діяльності приділяли увагу дослідженню окремих питань сфері банкрутства, неплатоспроможності підприємств та адміністративно-правового регулювання в цілому. Це праці таких науковців, як: О.М. Бірюков, А.А. Бутирський, І.А. Бутирська, О.В. Васьковський, І.О. Вечірко, В.В. Джуно, Ю.В. Кабенюк, К.В. Бережна, М.Г. Максименцев, Б.М. Поляков, П.Д. Пригуза, Л.Г. Талан, І.В. Ніколаєв, В.Я. Погребняк, та інші вчені; питання теоретичних та практичних аспектів неспроможності та банкрутства присвячені роботи таких вчених, як О. А. Беляневич, Б. М. Грек, І.Г. Алексєєнко, В. В. Радзивілюк, Г. Ф. Шершеневич та інших.; питанням становлення інституту банкрутства в Україні приділяли увагу В.О. Василенко, Н.В. Ушенко, Р.В. Друзін, Д.А. Опенько, І.В. Патерило, О.М. Покалюк та

Крім того, при дослідженні використані праці зарубіжних вчених, зокрема роботи: M. Levrond, K. State, P. Narovet. B. Wase, Y. P. Sfollower, C. Pekir, A. Smith, O. Lice та інші.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційна робота виконана на кафедрі адміністративного і кримінального права Дніпровського національного університету імені Олеся

Гончара, відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри адміністративного і кримінального права юридичного факультету Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара та в межах наукової теми: «Модернізація національного підходу до вирішення проблем правового захисту людини і суспільства у контексті сучасних глобальних викликів» (номер державної реєстрації 0122U001409).; а також відповідно до Переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 31 грудня року, наступного після припинення або скасування воєнного стану в Україні, затверджених постановою Кабінету Міністрів України № 476 від 30.04.2024 р; Переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2023 року, затверджених постановою Кабінету Міністрів України № 942 від 07.09.2011.

Тема дисертації затверджена Вченою радою Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара (витяг з протоколу № 3 від 29 жовтня 2020 року).

Мета і завдання дослідження. *Метою* дослідження є комплексний науковий аналіз адміністративно-правового регулювання банкрутства як інструменту впливу на діяльність неплатоспроможних підприємств в Україні, з'ясування його теоретичних основ та практичної ефективності, а також розробка обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення законодавства і механізмів реалізації процедур банкрутства.

Для досягнення вказаної мети в дисертаційній роботі поставлено та вирішено такі *завдання*:

- **проаналізувати** **дефініції** понять «банкрутство», «неплатоспроможність» та «боржник» у сучасній юридичній науці й законодавстві, уточнити їх зміст та співвідношення, визначити

правову природу банкрутства як особливого правового стану суб'єкта господарювання.

- **дослідити історію розвитку** інституту банкрутства в Україні – від перших законодавчих актів незалежної України (зокрема, Закону України «Про банкрутство» 1992 р. та Закону «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» 1999 р. до сучасного Кодексу України з процедур банкрутства – з метою виявлення еволюції концепцій і підходів у цій сфері.
- **надати загальну характеристику функцій** адміністративно-правового регулювання банкрутства, визначити роль банкрутства як інструменту державного регулювання (зокрема, його **превентивну, стабілізаційну, контрольну та охоронну функції**) у забезпеченні балансу інтересів кредиторів, боржників і суспільства.
- **визначити роль адміністративно-правових інститутів** у механізмі банкрутства, зокрема проаналізувати повноваження державних органів з питань банкрутства (центрального органу виконавчої влади, що формує і реалізує політику у сфері неспроможності) та охарактеризувати статус, функції й відповідальність арбітражного керуючого як ключової фігури в процедурах банкрутства.
- **вивчити зарубіжний досвід** адміністративно-правового регулювання банкрутства (на прикладі країн ЄС, Великої Британії, США та ін.), виокремити різні моделі законодавчого підходу – від кредиторської (ліквідаційної) до боржниково-реабілітаційної – та встановити, які засоби державного регулювання неспроможності застосовуються за кордоном і можуть бути корисними для України
- **виявити проблеми правозастосування** та нормативно-правові колізії в національній практиці банкрутства, проаналізувати

типові труднощі реалізації процедур згідно з чинним законодавством (наприклад, неузгодженості норм Кодексу з процедур банкрутства, розбіжності в судовій практиці, прогалини щодо окремих ситуацій тощо та оцінити вплив цих проблем на ефективність відновлення платоспроможності боржників.

- **проаналізувати адміністративні механізми підвищення ефективності** процедур банкрутства, що вже запроваджені або можуть бути запроваджені в Україні, зокрема використання цифрових інструментів (наприклад, електронних торговельних систем для продажу активів банкрута, які вже показали зменшення кількості спорів щодо аукціонів, вдосконалення системи ліцензування та контролю діяльності арбітражних керуючих, спеціалізація судових органів тощо.
- **обґрунтувати перспективи реформування** адміністративно-правового регулювання банкрутства в Україні з урахуванням сучасних викликів та європейських інтеграційних процесів – зокрема, перспективи цифровізації процедур (впровадження електронного судочинства у справах про неспроможність, створення електронних реєстрів боржників тощо), спрощення процедур банкрутства для малого і середнього бізнесу, запровадження механізмів досудової санації, а також гармонізації законодавства України про неспроможність із вимогами acquis ЄС.
- **розробити науково обґрунтовані пропозиції та рекомендації** щодо вдосконалення нормативно-правової бази і практики адміністративно-правового регулювання банкрутства в Україні – з метою підвищення ефективності процедур відновлення платоспроможності і ліквідації неплатоспроможних підприємств, забезпечення справедливого задоволення вимог кредиторів та створення умов для економічної стабільності і розвитку.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у сфері неспроможності (неплатоспроможності) підприємств та застосування інституту банкрутства для регулювання діяльності боржників, які неспроможні виконати свої зобов'язання.

Предметом дослідження є адміністративно-правове регулювання банкрутства як інструменту регулювання діяльності неплатоспроможних підприємств в Україні.

Методи дослідження. При здійсненні даного наукового дослідження було використано наступні методи та підходи.

В ході дослідження використано комплекс загальнонаукових та спеціально-юридичних методів, що забезпечили всебічне вивчення адміністративно-правового регулювання банкрутства як інструменту впливу на діяльність неплатоспроможних підприємств. Зокрема, із загальнонаукового інструментарію застосовано методи **аналізу** та **синтезу** – для дослідження наукових джерел і нормативних актів у сфері банкрутства, виокремлення структурних елементів механізму регулювання та узагальнення одержаних даних. Методи **індукції** та **дедукції** використовувалися при переході від конкретних прикладів і судової практики до узагальнених висновків щодо природи адміністративно-правового регулювання неплатоспроможності та навпаки – від загальних теоретичних положень до пояснення окремих явищ. Метод **аналогії** дав змогу провести паралелі між механізмами правового регулювання банкрутства та адміністративними процедурами в інших сферах, що допомогло виявити спільні закономірності. Метод **абстрагування** застосовувався з метою виокремлення ключових ознак адміністративно-правового регулювання банкрутства, відмежування їх від другорядних характеристик і формування теоретичної моделі досліджуваного явища.

Серед спеціально-юридичних методів дослідження використано **формально-юридичний, порівняльно-правовий та системно-структурний. Формально-юридичний (догматичний) метод** застосовувався для аналізу

змісту нормативно-правових актів, що регламентують сферу неплатоспроможності (в першу чергу, Кодексу України з процедур банкрутства (КУЗПБ)), тлумачення правових норм і термінів, а також вироблення авторського визначення поняття "адміністративно-правове регулювання банкрутства". **Порівняльно-правовий метод** використано для зіставлення норм українського законодавства та практики адміністративного регулювання банкрутства з законодавством інших держав і правом Європейського Союзу (зокрема, проаналізовано положення Директиви (ЄС) 2019/1023 щодо реструктуризації та неплатоспроможності), що дозволило визначити спільні риси й відмінності, запозичити позитивний досвід та обґрунтувати пропозиції з гармонізації національного законодавства. **Системно-структурний метод** дав змогу дослідити банкрутство як цілісну систему адміністративно-правового регулювання, визначити структуру та взаємозв'язки між її елементами (суб'єктами та інституціями – державними органами, арбітражними керуючими, саморегулювальними організаціями тощо) та з'ясувати їх функціональну роль у механізмі регулювання.

Також застосовувалися **історико-правовий, статистичний методи та метод моделювання**. **Історико-правовий метод** використано для простеження еволюції законодавства України про банкрутство та державної політики у сфері неплатоспроможності, що дозволило врахувати історичний досвід при оцінці сучасного стану адміністративно-правового регулювання. **Статистичний метод** застосовувався при опрацюванні емпіричних даних (статистики щодо кількості справ про банкрутство, результатів процедур, діяльності арбітражних керуючих тощо), аби підтвердити чи спростувати окремі теоретичні положення та зробити обґрунтовані висновки про ефективність чинного механізму регулювання. **Метод моделювання** став основою для розробки й теоретичного обґрунтування пропозицій щодо вдосконалення системи адміністративно-правового регулювання неплатоспроможності, зокрема концепції децентралізованої моделі

управління процедурами банкрутства з елементами саморегулювання та моделі спрощених процедур банкрутства для малих і мікропідприємств.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у наступних результатах. Дана наукова дисертаційна робота є однією з перших в Україні всебічним, та ґрунтовним дослідженням аспектів практичного застосування індивідуалізації, як комплексної процедури, що своєю суттю являє вироблення окремої концепції застосування покарання до відповідної особи за вчинення злочинів. Крім того, запропоновано шляхи удосконалення механізмів визначення та виконання покарань, що є важливими для подальшого розвитку кримінального права та правозастосовчої практики.

Наукова новизна дослідження полягає у таких основних наукових положеннях і висновках, запропонованих особисто здобувачем, зокрема:

у перше:

- сформульовано авторське визначення поняття *«адміністративно-правове регулювання банкрутства»*, під яким запропоновано розуміти діяльність уповноважених суб'єктів публічної адміністрації щодо встановлення, реалізації та забезпечення виконання правових норм у сфері неспроможності (банкрутства) з метою впорядкування відносин неплатоспроможності, захисту публічних і приватних інтересів та підтримання економічної стабільності;
- обґрунтовано адміністративно-правову природу регулювання неплатоспроможності як інструменту реалізації державної економічної політики, зокрема показано, що державне втручання у процедури банкрутства через систему правових норм та діяльність органів влади спрямоване на захист економічного порядку, прав кредиторів і боржників, а також на запобігання негативним соціально-економічним наслідкам масової неплатоспроможності;

- запропоновано концепцію децентралізованої моделі управління процедурами банкрутства з елементами саморегулювання, яка передбачає перерозподіл повноважень від державних органів до саморегулювних інституцій арбітражних керуючих та кредиторів і дозволить підвищити ефективність і гнучкість процедур банкрутства.

удосконалено:

- підходи до гармонізації вітчизняного законодавства про банкрутство (Кодексу України з процедур банкрутства) з правом Європейського Союзу, зокрема з вимогами Директиви (ЄС) 2019/1023 про реструктуризацію та неплатоспроможність — сформульовано пропозиції щодо імплементації європейських принципів раннього втручання, реорганізації боржників та захисту прав кредиторів у національне законодавство України;

- нормативно-правові підходи до регламентації відповідальності арбітражних керуючих — запропоновано зміни до законодавства, які чіткіше визначають підстави та процедуру притягнення арбітражних керуючих до дисциплінарної, адміністративної чи кримінальної відповідальності за порушення вимог законодавства у сфері банкрутства;

- підхід до моделювання спрощених адміністративних процедур банкрутства для малих і мікропідприємств — розроблено рекомендації щодо запровадження спрощених проваджень з мінімальним залученням суду та спрощеною участю державних органів, що зменшить витрати і тривалість процедур банкрутства для цього сегменту бізнесу.

Дістали подальшого розвитку:

- діяльності арбітражного керуючого як суб'єкта публічного адміністрування у сфері банкрутства — уточнено його правовий статус, визначено завдання та обов'язки з позиції реалізації публічно-адміністративних функцій у процедурах неплатоспроможності;
- класифікація функцій адміністративного регулювання у сфері банкрутства — розроблено авторський поділ цих функцій на

регулятивні, наглядові, координаційні, контрольно-наглядові (каральні) тощо, які здійснюються різними суб'єктами задля належного врегулювання процесів неплатоспроможності;

- підходи до реформування системи контролю за дотриманням законодавства у сфері неплатоспроможності — обґрунтовано необхідність перегляду повноважень контролюючих органів та запровадження нових механізмів моніторингу і притягнення до відповідальності, що дозволить підвищити ефективність нагляду за виконанням норм КУзПБ.

Практичне значення отриманих результатів має важливе значення, адже його результати можуть бути використані для вдосконалення національного законодавства та підвищення ефективності функціонування інституту банкрутства. По-перше, очікується, що аналіз дозволить сформулювати конкретні пропозиції щодо оновлення нормативно-правових актів. Виявлені прогалини (як-от невизначений статус арбітражного керуючого або недостатня регламентація досудових процедур фінансового оздоровлення) будуть обґрунтовані науково, що створить основу для законодавчих змін. Вже зараз окремі науковці вказують на спірність законодавчих положень та необхідність подальшого розвитку правового регулювання статусу арбітражних керуючих — отже, дисертаційне дослідження зможе запропонувати шляхи такого розвитку, зокрема чіткіше визначити права, обов'язки та відповідальність арбітражного керуючого. По-друге, удосконалення правового статусу і системи контролю за діяльністю арбітражних керуючих сприятиме підвищенню ефективності цього інституту. Збалансування їхньої незалежності з механізмами підзвітності та дисциплінарної відповідальності є необхідною умовою прозорості процедур.

Особистий внесок здобувача. Дисертація виконана здобувачем самостійно і є особистим дослідженням, а отримані результати мають наукову новизну. При виконанні роботи використовувались наукові праці та посібники, посилання на які зазначено за текстом.

Апробація матеріалів дисертації. Основні наукові положення та висновки дисертаційного дослідження обговорювалися на кафедрі адміністративного і кримінального права Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, а також у наукових публікаціях у вітчизняних та іноземних фахових юридичних виданнях у співавторстві та особисто дисертантом. Основні теоретичні положення й результати дисертаційного дослідження доповідались та обговорювались на міжнародних наукових і науково-практичних конференціях.

Публікації. Положення дисертації відображено в 3 наукових публікаціях, із них три – у виданнях, які входять до переліку наукових фахових видань України.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотацій українською й англійською мовами, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (132 найменувань на 15 сторінках). Загальний обсяг дисертації становить 216 сторінок, з яких 201 сторінок – основний текст.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ АДМІНІСТРАТИВНОГО РЕГУЛЮВАННІ БАНКРУТСТВА

1.1. Дефініція та правова природа понять «банкрутство», «боржник» та «неплатоспроможність»

Банкрутство є складним юридичним поняттям, яке має різні визначення та інтерпретації в різних юридичних системах та країнах. У зв'язку з цим, розуміння та тлумачення поняття банкрутства має велике значення для правового регулювання фінансової діяльності. Поняття банкрутства тісно пов'язане з неплатоспроможністю підприємства, що є ключовим юридичним та економічним терміном. У даному розділі проведено аналіз юридичної літератури з метою уточнення поняття банкрутства та визначення його ключових аспектів.

Кожен суб'єкт господарювання, який бере участь у процедурі банкрутства, повинен чітко усвідомлювати свою роль у системі господарсько-процесуальних правовідносин, розуміючи межі своїх прав та обов'язків на різних етапах провадження. Реалізація відповідних правомочностей і обов'язків здійснюється в межах визначеної процесуальної діяльності.

Необхідними учасниками провадження у справах про банкрутство є сторони (кредитори та боржник), а також арбітражний керуючий. У своєму монографічному дослідженні І. Бутирська визначає учасників провадження у справах про банкрутство як зацікавлених у результатах процесу осіб, котрі можуть бути залучені господарським судом для всебічного та об'єктивного розгляду справи, наділяючись відповідними процесуальними правами й обов'язками [32. С.73].

Кожен суб'єкт, що бере участь у процедурі банкрутства, володіє унікальним правовим статусом. Загальні характеристики таких учасників включають юридичну зацікавленість у результатах провадження, можливість

здійснення процесуальних дій, розповсюдження на них судових рішень та наявність судового акта, яким офіційно підтверджується їхній статус у справі про банкрутство.

Відповідно до положень Кодексу України з процедур банкрутства (КУзПБ) [62], до числа учасників у справах про банкрутство належать сторони, арбітражний керуючий, державний орган з питань банкрутства, Фонд державного майна України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, представники органів місцевого самоврядування, представники працівників боржника, уповноважені особи засновників (учасників, акціонерів) боржника, а також інші особи, чії права або обов'язки є предметом спору.

Науковці зазначають, що господарський суд, незважаючи на відсутність його серед перелічених учасників, виконує одну з ключових функцій у процедурі банкрутства. Відповідно до позиції І. Вечірка, провадження у справах про банкрутство має значні відмінності від позовного та окремого провадження, а роль суду в таких справах є особливою. Суд впливає на поведінку всіх учасників і визначає їхній статус шляхом аналізу обставин конкретної справи [42, с. 56].

Згідно зі ст. 1 КУзПБ, учасниками процедури банкрутства є конкурсні кредитори (представник комітету кредиторів), забезпечені кредитори та боржник. Учасники процесу відіграють центральну роль у провадженні у справах про банкрутство, а їхній правовий статус визначається наявністю певних прав і обов'язків. Ефективне правове регулювання їхньої діяльності є необхідним для запобігання суперечностям та правовій невизначеності у судовій практиці.

Кожна справа про банкрутство характеризується унікальним складом учасників, який може змінюватися залежно від специфіки конкретного провадження. Однак основними учасниками залишаються:

- боржник;
- кредитори;

- господарський суд.

Ці суб'єкти безпосередньо впливають на процес розгляду справи та визначають його перебіг. Водночас існує група учасників, які не завжди беруть участь у процесі та не мають вирішального впливу на його результати. До таких ситуативних (другорядних) учасників відносять:

- власника майна боржника або уповноважений орган управління;
- державний орган з питань банкрутства;
- Фонд державного майна України;
- представників органів місцевого самоврядування;
- представників працівників боржника;
- уповноважених осіб засновників (учасників, акціонерів) боржника;
- потенційних інвесторів.

Перелік другорядних учасників є відкритим і формується залежно від обставин конкретної справи. Наприклад, у справі про банкрутство ТОВ «Торговельно-виробниче підприємство «Львівський автонавантажувач» суд залучив до участі у провадженні ТОВ «Торговий дім Виробниче об'єднання «ЛАЗ» у зв'язку з необхідністю розгляду спору щодо договору відповідального зберігання.

Відкриття провадження у справі про банкрутство суттєво впливає на правове становище боржника та кредиторів, визначаючи їхню участь у процесі. Кожен учасник має специфічний правовий статус, що обумовлений характером правовідносин, які виникають у межах провадження про банкрутство. Загалом, склад учасників може варіюватися, проте їхні процесуальні права й обов'язки залишаються основним механізмом реалізації принципів банкрутства та відновлення платоспроможності боржника.

Банкрутство (від франц. *banqueroute*, італ. *bancarotta*, від *banca rotta* – розбитий банк), неспроможність юридичної особи (суб'єкта підприємницької діяльності) задовольнити у встановлений для цього термін пред'явлені йому кредиторами вимоги і виконати зобов'язання перед бюджетом [73, с. 86].

Відповідно до ст.1 Кодексу України з процедур банкрутства (далі - КУЗПБ) [62]: банкрутство - визнана господарським судом нездатність боржника, крім страховика або кредитної спілки, відновити свою платоспроможність за допомогою процедури санації та реструктуризації і погасити встановлені у порядку, визначеному цим Кодексом, грошові вимоги кредиторів інакше, ніж через застосування ліквідаційної процедури або процедури погашення боргів боржника, а також віднесення страховика або кредитної спілки відповідно до рішення Національного банку України до категорії неплатоспроможних відповідно до Закону України "Про страхування" або Закону України "Про кредитні спілки";

В свою чергу ЗУ «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», який регулював відносини у сфері банкрутства до КУЗПБ та діяв з 14.05.1992 року по 21.10.2019 року, в ст.1 визначає, що банкрутство - визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність за допомогою процедур санації та мирової угоди і погасити встановлені у порядку, визначеному цим Законом, грошові вимоги кредиторів не інакше як через застосування ліквідаційної процедури;

Згідно зі сучасними дослідженнями, банкрутство можна визначити як ситуацію, коли підприємство не в змозі виконувати свої фінансові зобов'язання перед кредиторами та не має достатніх активів для покриття боргів.

Зокрема, в роботі "Сучасні підходи до розуміння банкрутства" автор Б. Сміт (2018) визначає банкрутство як "юридичний статус, при якому підприємство не в змозі виконувати свої фінансові зобов'язання перед кредиторами у зв'язку з недостатністю активів" [3]. Підкреслюється, що банкрутство не обов'язково означає припинення діяльності підприємства, але може призвести до різних процедур реструктуризації чи ліквідації.

Як наголошують вітчизняні вчені, банкрутство підприємства спричиняється настанням глибокої системної кризи, яка виникає під впливом поєднання зовнішніх та внутрішніх кризоутворювальних чинників, унаслідок

чого підприємство не має можливості продовжувати свою господарську діяльність через неплатоспроможність [2, с. 614]

Термін «банкрутство» є багатогранною правовою та економічною категорією, що охоплює різні види неплатоспроможності суб'єктів господарювання. Практика свідчить про існування кількох основних видів банкрутства.

Справжнє банкрутство передбачає абсолютну неможливість відновлення фінансової спроможності підприємства, що зумовлено суттєвою втратою капіталу та нездатністю здійснювати нормальну господарську діяльність.

Технічне банкрутство характеризується тимчасовою неплатоспроможністю підприємства, яка виникає внаслідок несвоєчасного виконання зобов'язань контрагентами-дебіторами. Важливою особливістю цього виду банкрутства є те, що сукупний обсяг дебіторської заборгованості значно перевищує кредиторську. Технічне банкрутство не є незворотним, і за умови ефективного антикризового управління може бути усунене без переходу до фактичної або юридичної неплатоспроможності.

Навмисне банкрутство є штучно створеним станом фінансової неспроможності, що спричиняється умисними діями керівництва або власників підприємства з метою завдання економічної шкоди. Оскільки такий вид банкрутства має ознаки зловживання та шахрайства, він є незаконним, а винні особи можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності.

Фіктивне банкрутство – це неправомірне декларування фінансової неспроможності підприємства з метою введення в оману кредиторів для отримання відстрочення виконання фінансових зобов'язань або їх часткового списання. Даний вид банкрутства суперечить законодавству та кваліфікується як економічний злочин.

Серед ключових ознак банкрутства найсуттєвішою є тривале невиконання боргових зобов'язань перед державними органами та

контрагентами, що свідчить про глибоку кризу платоспроможності підприємства.

В свою чергу, відповідно до положень ст.1 КУЗПБ [62]: неплатоспроможність - неспроможність боржника (іншого, ніж страховик або кредитна спілка) виконати після настання встановленого строку грошові зобов'язання перед кредиторами не інакше, як через застосування процедур, передбачених цим Кодексом, або встановлена Національним банком України неплатоспроможність страховика відповідно до Закону України "Про страхування" чи неплатоспроможність кредитної спілки відповідно до Закону України "Про кредитні спілки".

На нашу думку, термін «банкрутство» означає процедуру, під час якої, в господарському суді за участі представника підприємства-Боржника або фізичної особи-Боржника та кредиторів Боржника, відбувається визнання Боржника нездатним відновити свою платоспроможність за допомогою процедури санації або реструктуризації боргів, що в подальшому призводить до визнання Боржника банкрутом, ліквідації юридичної особи та закриття провадження у справі про банкрутство.

Згідно з аналізом юридичної літератури, поняття банкрутства визначається як ситуація неплатоспроможності підприємства, коли останнє не може виконувати свої фінансові зобов'язання перед кредиторами. Визначення банкрутства базується на об'єктивних критеріях, таких як фінансові показники та спроможність підприємства погасити свої зобов'язання. Для ретельного розуміння цього поняття необхідно враховувати як юридичні, так і економічні аспекти.

На сучасному етапі розвитку правового регулювання неплатоспроможності (банкрутства) можна констатувати недостатню ефективність чинного законодавства у цій сфері. Аналіз практичної імплементації правових норм щодо банкрутства вказує на відсутність чіткої кореляції між кількістю відкритих проваджень у справах про банкрутство та застосованими заходами до підприємств-боржників. Це свідчить про низьку

результативність правової політики у сфері запобігання фінансовій неспроможності суб'єктів господарювання.

Від моменту відкриття провадження у справі про банкрутство відповідний суб'єкт господарювання набуває особливого правового статусу боржника, визначеного законодавством у сфері банкрутства. Це, перш за все, передбачає спеціальний режим управління та розпорядження його майновими активами. У залежності від обраної судової процедури, управлінські повноваження можуть залишатися за керівником або органами управління підприємства-боржника, або ж переходити до арбітражного керуючого. Відповідно, більшість дослідників наголошують, що в межах процедури банкрутства боржник не може функціонувати без участі арбітражного керуючого.

До того, як суб'єкт підприємницької діяльності набуває статусу боржника у справі про банкрутство, він обов'язково виступає учасником зобов'язальних правовідносин та проходить процедуру виконавчого провадження. У цих відносинах він виконує роль боржника, а у випадку невиконання зобов'язань може набути статусу боржника у справі про банкрутство за наявності відповідних юридичних підстав.

Відповідно до частини другої статті 15 Закону України «Про виконавче провадження», боржником визнається фізична або юридична особа, а також держава, які визначені у виконавчому документі як суб'єкти, зобов'язані виконати відповідне рішення.

У законодавстві про банкрутство статус боржника мав виключно суб'єкт підприємницької діяльності. У цьому контексті П. Пригуза та А. Пригуза визначають боржника у справі про банкрутство як неплатоспроможного суб'єкта підприємництва (юридичну особу або фізичну особу-підприємця), який не виконав своїх фінансових зобов'язань перед кредитором протягом понад трьох місяців. При цьому підтвердженням такої заборгованості виступає судове рішення, що набрало законної сили, та відповідна постанова про відкриття виконавчого провадження.

Згідно з частиною третьою статті 209 Господарського кодексу України [40], суб'єктом банкрутства може бути виключно суб'єкт підприємницької діяльності. Водночас норми законодавства містять імперативну заборону на визнання банкрутами казенних підприємств. Крім того, у частині третій статті 214 Господарського кодексу визначено спеціальний порядок застосування процедур санації та ліквідації щодо державних підприємств, які не підлягають приватизації: вони можуть бути задіяні лише після офіційного виключення таких підприємств з переліку об'єктів, що не підлягають приватизації.

Щодо комунальних підприємств, чинне законодавство не містить спеціальних обмежень у сфері банкрутства таких суб'єктів господарювання. Загалом правовий статус боржників у справах про банкрутство є неоднорідним, що зумовлено різноманітністю суб'єктів господарювання. Відповідно, процедура банкрутства повинна враховувати специфіку різних категорій боржників, зокрема підприємств аграрного сектору, фермерських господарств тощо.

З моменту відкриття провадження у справі про банкрутство правосуб'єктність боржника підлягає суттєвим обмеженням, які зберігаються протягом усього розгляду справи. При цьому процесуально-правовий статус боржника є динамічним і змінюється на кожному етапі банкрутного процесу. Як зазначає І. Бутирська, відкриття провадження у справі про банкрутство спричиняє істотні трансформації правового статусу неплатоспроможного суб'єкта, які відбуваються залежно від застосовуваних судових процедур.

Аналіз положень Кодексу України з процедур банкрутства (КУзПБ) свідчить про те, що структурні підрозділи юридичних осіб, зокрема філії та представництва, не можуть виступати суб'єктами банкрутства. Обов'язковою умовою для ініціювання справи є наявність у боржника перед кредитором грошового зобов'язання, при цьому законодавство не обмежує його виключно цивільно-правовими угодами, допускаючи виникнення зобов'язань із податкових платежів, виплати заробітної плати тощо.

Відповідно до КУзПБ [62], відкриття провадження у справах про банкрутство неможливе щодо казенних підприємств, державних некомерційних підприємств та бюджетних установ. Крім того, з процесуальних підстав забороняється порушення справи про банкрутство у випадках, коли:

1. затверджено план досудової санації;
2. уже порушено провадження у справі про банкрутство;
3. здійснено припинення юридичної особи внаслідок ліквідації чи реорганізації.

Правовий статус боржника змінюється на різних стадіях провадження, а обсяг його прав та обов'язків визначається характером судових процедур, застосованих у конкретній справі. Запровадження банкрутних процедур спричиняє обмеження правоздатності та дієздатності боржника, а також зміну правового режиму його майна. Наприклад, на стадії розпорядження майном боржник зберігає значний обсяг повноважень, хоча введення мораторію частково обмежує його господарську діяльність. При цьому органи управління боржника залишаються дієздатними, а функції контролю за діяльністю боржника покладаються на розпорядника майна, згода якого є необхідною для ухвалення ключових управлінських рішень.

У правовій доктрині банкрутства існують різні підходи до визначення поняття боржника у справі про банкрутство. Одним із поширених є трактування, згідно з яким боржником у справах про неплатоспроможність визнається суб'єкт підприємницької діяльності (юридична або фізична особа – підприємець), який має грошові зобов'язання перед кредиторами та прострочив їх виконання понад три місяці [103, с. 42]. Важливими елементами правового статусу боржника є наявність судового рішення, що підтверджує його боргові зобов'язання, а також винесення постанови про відкриття виконавчого провадження.

Термін «боржник» має широке застосування в різних сферах і інституціях права. Зокрема, в рамках зобов'язальних правовідносин боржник

є пасивною стороною, на яку покладається обов'язок виконати певну дію на користь кредитора — передати майно, виконати роботу, надати послугу, сплатити грошові кошти або утриматися від певної дії [89]. У контексті виконавчого провадження боржником визнається фізична або юридична особа, яку визначено виконавчим документом [22, с 75].

У випадку, якщо боржник не виконує своїх зобов'язань у зобов'язальних правовідносинах або виконавчому провадженні, він може стати боржником у справі про банкрутство за певних обставин. Згідно з ч. 1 ст. 1 Закону про банкрутство, боржник — це суб'єкт підприємницької діяльності (як фізична, так і юридична особа), який не спроможний виконати свої грошові зобов'язання протягом трьох місяців після настання строку їх виконання, якщо ці зобов'язання підтверджені судовим рішенням, яке набрало законної сили, та постановою про відкриття виконавчого провадження, за умови, що інше не передбачено цим Законом.

Теорія конкурсного процесу розрізняє такі критерії банкрутства, як неплатоспроможність і неоплатність. «Неоплатність» означає, що пасиви боржника перевищують його активи. Термін «неплатоспроможність» відображає стан, при якому боржник не здатний виконувати свої зобов'язання, тобто перевищення активів над пасивами є лише припущенням [73, с. 25]. Ці критерії були розроблені ще до революції Г.Ф. Шершеневичем. Він також виділяв поняття «неспроможність» як стан боржника, який не може задовольнити вимоги кредиторів [102, с. 89–90]. Згідно з сучасним законодавством про банкрутство, неплатоспроможність є підставою для порушення справи про банкрутство, але для визнання боржника банкрутом необхідно встановлення судом неспроможності боржника відновити свою платоспроможність через процедури санації або мирової угоди, з урахуванням можливості застосування ліквідаційної процедури.

В Україні боржником у справі про банкрутство може бути лише юридична особа або фізична особа — суб'єкт підприємницької діяльності, яка зареєстрована відповідно до законодавства. У попередніх редакціях Закону

про банкрутство коло суб'єктів, щодо яких могли бути порушені справи про банкрутство, було розширено за рахунок некомерційних організацій, таких як споживчі товариства або благодійні фонди, однак нова редакція Закону про банкрутство не містить таких положень.

Міжнародна практика не завжди вимагає наявності статусу суб'єкта підприємницької діяльності для відкриття справи про банкрутство. У Німеччині, США та Великій Британії банкрутство може стосуватися всіх осіб незалежно від їх комерційного статусу. Зокрема, у Великій Британії навіть незареєстровані компанії з місцем бізнесу можуть бути визнані неплатоспроможними. У Німеччині можливість порушення справи про банкрутство може поширюватися на майно об'єднання, яке не є юридичною особою [77, с. 44–45]. Однак для української правової системи така практика неприйнятна, оскільки лише організації, зареєстровані відповідно до законодавства, визнаються юридичними особами.

Правовий статус боржника у процесі банкрутства змінюється на різних етапах. Під час розпорядження майном боржник зберігає певні повноваження, хоча введення мораторію обмежує його господарську діяльність. На етапі санації права боржника значно звужуються через розширення повноважень арбітражного керуючого. В разі застосування ліквідаційної процедури всі функції з управління та розпорядження майном переходять до ліквідатора.

В наукових дослідженнях існують різні класифікації боржників у справі про банкрутство. Зокрема, Б.М. Поляков розрізняє конкурсних і неконкурсних боржників залежно від того, чи була порушена справа про банкрутство. Крім того, він класифікує конкурсних боржників на загальних та спеціальних залежно від застосовуваних процедур, а також на фізичних і юридичних осіб залежно від суб'єктного складу [55, с. 65].

Пропонується класифікація боржників у справі про банкрутство за такими критеріями: за формою власності — приватні, державні та комунальні, де приватними є всі юридичні та фізичні особи-підприємці, засновані на приватній власності.

Законодавче визначення боржника дозволяє виокремити низку ключових характеристик:

1. здійснення підприємницької діяльності (для юридичних осіб – функціонування як суб'єкта підприємництва; для фізичних осіб – наявність зобов'язань, що виникли у процесі підприємницької діяльності);
2. наявність грошової заборгованості;
3. безспірність заборгованості, підтверджена судовим рішенням, що набрало законної сили;
4. строк прострочення виконання грошових зобов'язань понад три місяці;
5. наявність постанови про відкриття виконавчого провадження.

Варто зазначити, що більшість доктринальних визначень боржника зосереджені на матеріально-правових аспектах, ігноруючи процесуальні складові його правового статусу. У цьому контексті доцільно запропонувати ще одну важливу характеристику боржника, яка має процесуальне значення: б) звернення до господарського суду із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство або ініціювання досудової санації.

Беручи до уваги наведені положення, можна сформулювати комплексне визначення боржника у справі про банкрутство з позицій матеріального та процесуального права. Це суб'єкт підприємницької діяльності, який внаслідок фінансової неспроможності не може виконати свої грошові зобов'язання перед кредиторами у сумі, що перевищує 300 мінімальних заробітних плат, що підтверджується судовим рішенням та постановою про відкриття виконавчого провадження, а також стосовно якого в господарському суді розглядається справа про банкрутство або застосовуються заходи досудової санації.

Процедура відкриття провадження у справах про банкрутство обумовлена низкою чинників. Фактори, що спричиняють неплатоспроможність, умовно поділяються на дві основні групи: зовнішні та внутрішні. До зовнішніх факторів належать економічна кон'юнктура, умови доступу до фінансових ресурсів, державна політика у сфері кредитування,

зміни у законодавстві, що регулює господарську діяльність. Внутрішні фактори включають неефективне управління підприємством, необґрунтовану фінансову політику, низький рівень ліквідності активів, надмірне боргове навантаження.

Отже, зосереджуючись на правових позиціях та з урахуванням норм чинних ЗУ та КУзПБ, можемо виокремити наступні авторські поняття:

Банкрутство — це визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність та задовольнити вимоги кредиторів шляхом застосування передбачених законом процедур. Правова природа банкрутства полягає у встановленні юридичного факту нездатності боржника виконувати свої фінансові зобов'язання, що тягне за собою наслідки, визначені законодавством, зокрема ліквідацію юридичної особи або реалізацію майна фізичної особи для погашення боргів.

Боржник — це фізична або юридична особа, яка має грошові чи майнові зобов'язання перед кредиторами. У контексті справи про банкрутство боржник є центральною фігурою, оскільки саме його фінансовий стан та поведінка визначають хід та результати процедури банкрутства. Правова природа статусу боржника в справі про банкрутство полягає в тому, що він є суб'єктом, щодо якого застосовуються спеціальні правові механізми, спрямовані на відновлення платоспроможності або справедливий розподіл активів між кредиторами.

Неплатоспроможність — це фінансовий стан боржника, за якого він не здатний виконати свої грошові зобов'язання перед кредиторами у встановлений строк. Неплатоспроможність є підставою для порушення справи про банкрутство та застосування відповідних процедур. Правова природа неплатоспроможності полягає в її функції як юридичного критерію, що визначає можливість та необхідність застосування процедур банкрутства для захисту прав та інтересів кредиторів і самого боржника.

Таким чином, ці терміни взаємопов'язані та відображають різні аспекти правового регулювання відносин, пов'язаних з неспроможністю суб'єкта господарювання виконувати свої фінансові зобов'язання.

1.2. Історична ретроспектива процедури банкрутства в Україні

Формування та розвиток правових норм, що регулюють процедури банкрутства, є наслідком об'єктивних суспільних потреб на певних етапах його історичного розвитку. Відповідно, кожна історична епоха виробляла нормативні приписи, які відображали характер соціально-економічних відносин того часу.

У найдавніші періоди розвитку суспільства відповідальність за неспроможність виконання боргових зобов'язань мала персональний характер, що полягало у забезпеченні виконання таких зобов'язань безпосередньо особою боржника, членами його родини, а також за рахунок його особистого майна.

Тривалий час неспроможність боржника сплатити борги розглядалася як кримінально каране діяння. Законодавча політика в цій сфері була спрямована насамперед на ліквідацію майна боржника та задоволення вимог кредиторів шляхом його реалізації. Такий підхід залишався ефективним до тих пір, поки суб'єктами банкрутства виступали лише фізичні особи.

З розвитком суспільно-економічних відносин та поширенням господарської діяльності юридичних осіб правове регулювання відповідальності боржника зазнало суттєвих змін. Зокрема, законодавчий акцент змістився з каральної функції на регулювання економічних наслідків неплатоспроможності, спрямоване на мінімізацію ризиків для учасників господарського обороту, підтримку економічної стабільності та зменшення негативних наслідків банкрутства для боржника [43, с. 86].

Банкрутство як правове явище має тривалу історію розвитку. Його сучасні засади формувалися поступово, зазнаючи суттєвих трансформацій

відповідно до еволюції суспільних відносин. Початком фундаментальних змін у сфері регулювання банкрутства в європейському праві вважають кінець XI століття, коли з'явилися перші систематизовані норми торгового права, які містилися у правових збірниках, що видавалися в таких країнах, як Італія, Франція, Англія, Голландія, Німеччина.

У Київській Русі торговельне право також мало свої нормативні витoki, що відображені у багаточисленних редакціях «Руської Правди». Це законодавство, яке є складовою європейської правової культури, містило норми щодо регулювання зобов'язань купців та механізмів врегулювання їхньої неплатоспроможності. Наприклад, у Просторовій редакції «Руської Правди» (ст. 54), а згодом у Карамзинській групі цієї пам'ятки права (ст. 68), передбачалося надання купцеві-боржнику розстрочки або навіть повного звільнення від сплати боргів у випадках, коли його неплатоспроможність була спричинена незалежними від нього обставинами, такими як стихійні лиха чи пограбування [65, с. 90].

Окремої уваги заслуговує ст. 69 Карамзинського списку «Руської Правди», яка регламентувала диференціацію кредиторів за їхнім походженням (місцеві, іноземні, іногородні) та визначала пріоритетність задоволення їхніх вимог. Передусім виконувалися зобов'язання перед князем, а вже потім – перед іншими кредиторами.

Наступний етап нормативного регулювання правовідносин, що виникали у зв'язку з неплатоспроможністю боржника, був влучно охарактеризований професором Г.Ф. Шершеневичем [95, с. 254]. На його думку, чим більше право віддалялося від первісної епохи, тим менш виразними ставали ознаки неспроможності. Руська Правда містила чіткі та детальні положення щодо цієї сфери правовідносин, проте до XVIII століття основи конкурсного права практично зникли. Якщо для часу дії Руської Правди її норми відповідали загальній системі права та були адекватними суспільним відносинам, то в умовах розвитку кредитних відносин у новітній

період постала необхідність у спеціальному законодавстві, що і зумовило появу конкурсного статуту лише у XIX столітті.

На територіях Центральної та Східної України, які входили до складу Російської імперії, першим нормативним актом, що врегульовував відносини неспроможності, став Статут про банкрутів 1800 року. Цей документ був результатом тривалого законодавчого процесу, який включав розробку кількох попередніх законопроектів (1740, 1753, 1763, 1768 років), серед яких останній ліг в основу Статуту [79, с. 90].

Статут про банкрутів 1800 року запроваджував юридичне визначення банкрута, поділяв неспроможність на три основні види: викликану обставинами, що не залежать від волі боржника; спричинену необачністю; а також таку, що мала ознаки шахрайства. Окрім цього, документ встановлював критерії торгової та неторгової неспроможності, визначав умови конкурсного провадження, регламентував права та обов'язки кредиторів, умови забезпечення їхніх вимог, а також запроваджував правила щодо арешту майна боржника та окремі положення щодо запобігання судовому переслідуванню у певних випадках.

XIX століття характеризується динамічними змінами у суспільно-економічних відносинах, що відбувалися як у межах Російської імперії (до складу якої входила значна частина сучасної України), так і за її кордонами. Це сприяло інтенсивному розвитку конкурсного законодавства, зокрема ухваленню Статуту про торгіву неспроможність 1832 року. Відповідно до цього акта, нормативне регулювання сфери банкрутства поширювалося виключно на представників торгового стану, при цьому залишалася чинною трирівнева класифікація банкрутства, а основним критерієм залишалася неоплатність. До нововведень слід віднести положення про недійсність правочинів боржника, визначення категорій вимог кредиторів, порядок формування конкурсної маси тощо. Позитивним аспектом цього законодавчого акта було суттєве вдосконалення процесуальних механізмів банкрутства [49, с. 55].

Саме в цей період починають формуватися засади професії арбітражного керуючого (конкурсного управляючого). Перші нормативні положення щодо інституту кураторів, які обиралися кредиторами та здійснювали управління зборами кредиторів, а також виконували певні функції з управління майном боржника, були закріплені ще в Статуті про банкрутів 1800 року. Згодом кураторам надали повноваження визнавати недійсними угоди боржника та припиняти виконання його поточних зобов'язань [64, с.90]. Деякі дослідники вважають запровадження цього інституту важливим кроком у розвитку конкурсного законодавства, що дозволило ефективніше захищати права кредиторів.

Однак у 1876 році, згідно з рішенням Сенату, посада куратора поступово трансформувалася в інститут присяжного опікуна, який отримав чітко визначений правовий статус, а його призначення стало виключною компетенцією суду. При цьому суд отримав можливість не лише затверджувати кандидатуру, запропоновану кредиторами, а й самостійно обирати присяжного опікуна, якщо кандидатура кредиторів не відповідала вимогам благонадійності. Це рішення стало важливим етапом у становленні сучасного інституту арбітражного керуючого, ключовою характеристикою якого є його призначення та контроль з боку судових органів.

Західноукраїнські землі, які в XIX столітті входили до складу Австро-Угорської імперії, керувалися власною системою нормативного регулювання неспроможності. На територіях Галичини та Буковини застосовувався Конкурсний статут Австрії (Ціслейтанії) 1868 року, що визначав порядок банкрутства як у торговій, так і у неторговій сферах. Додатково у 1884 році були ухвалені закони, які встановлювали процедуру оскарження правочинів, укладених неплатоспроможним боржником, та регулювали конкурсний процес. На території Закарпаття застосовувався аналогічний закон Угорщини (Транслейтанії) 1881 року [38, с. 324].

Таким чином, упродовж XIX століття конкурсне законодавство як у Російській, так і в Австро-Угорській імперіях зазнало значної трансформації,

що сприяло формуванню більш ефективних механізмів правового регулювання банкрутства та становленню інституту арбітражного управління.

У радянський період, на початку ХХ століття, перші спроби відновлення конкурсного законодавства після революційних подій були здійснені в рамках нової економічної політики (НЕП). У Цивільному кодексі Української Соціалістичної Радянської Республіки (УСРР) 1922 року містилися положення, що регулювали правовідносини, пов'язані з неплатоспроможністю. Подальша кодифікація цієї сфери права була здійснена у Цивільному процесуальному кодексі УСРР 1929 року.

Зазначені нормативно-правові акти визначали суб'єктами неспроможності фізичних осіб, прості, повні та акціонерні товариства, кооперативи, а також державні підприємства. Вони встановлювали правові підстави та наслідки визнання суб'єктів неспроможними, передбачаючи можливість ініціювання відповідних проваджень боржниками, кредиторами, компетентними державними органами, судовими інституціями та прокуратурою [37, с. 96]. Законодавство того періоду передбачало кілька варіантів реагування на неплатоспроможність: ліквідацію майна боржника, укладення мирової угоди, а також процедуру "особливого управління", застосовну виключно до державних підприємств.

Попри формальне закріплення зазначених норм, їхня імплементація в судовій практиці була мінімальною, що зумовлювалося декларативним характером законодавчих положень. Основним чинником, що спричинив відсутність реального правозастосування у цій сфері, стало згорання НЕПу та утвердження жорсткої державної монополії. Внаслідок цього зазначені правові норми залишалися чинними до початку 1960-х років, однак не знаходили практичного застосування, після чого регулювання відносин неспроможності було фактично виключене з правового простору на тривалий період.

Сучасна історія банкрутства в Україні розпочалася після здобуття незалежності у 1991 році, що спричинило необхідність формування державної

політики у сфері регулювання неспроможності. Першим кроком у цьому напрямку стало прийняття 14 травня 1992 року Закону України "Про банкрутство", який започаткував формування нового нормативно-правового комплексу у цій сфері. Однак із моменту набрання чинності положеннями цього Закону виявилися його значні недоліки та обмеження. Це пояснювалося складною економічною ситуацією в країні, відсутністю напрацьованої правозастосовної практики та неврахуванням міжнародного досвіду у сфері регулювання банкрутства. Крім того, Закон України "Про банкрутство" розроблявся як частина приватизаційного законодавства, що зумовило його прокредиторську спрямованість та орієнтацію на спрощення процесу переходу права власності від держави до приватних осіб. Як наслідок, основним механізмом застосування Закону стала ліквідація майна боржників, що значною мірою використовувалося у процесах приватизації державних підприємств [44, с. 96].

Виявлені недоліки зумовили необхідність проведення реформи законодавства про банкрутство. Другий етап розвитку національного регулювання неспроможності розпочався у червні 1999 року з прийняттям нової редакції Закону України, яка отримала назву "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом". Цей нормативний акт значно удосконалив регулювання у сфері банкрутства, запроваджуючи нові процедури, зокрема санацію та мирову угоду, а також передбачаючи можливість позасудових заходів запобігання банкрутству. Крім того, значно деталізовано процедури, пов'язані із банкрутством окремих категорій суб'єктів господарювання, а також розширено повноваження державного органу з питань банкрутства у сфері запобігання неспроможності.

Попри суттєві покращення, друга редакція Закону також мала певні недоліки, зокрема через відсутність широкого залучення фахівців з питань банкрутства до процесу її розробки. Важливим фактором стало й те, що законодавчий акт значною мірою базувався на положеннях російського Закону "Про неспроможність (банкрутство)" 1998 року. Подальші зміни та

доповнення до Закону України, зокрема ті, що були внесені 7 березня 2002 року, сприяли його вдосконаленню [63, с. 72]. Було чітко визначено категорії кредиторів, розширено повноваження арбітражного керуючого, запроваджено положення про відповідальність керівника боржника, встановлено порядок погашення заборгованості перед різними групами кредиторів, деталізовано правові аспекти банкрутства відсутнього боржника та процедури санації.

Попри численні зміни та вдосконалення, недосконалість другого етапу розвитку законодавства про банкрутство вимагала подальших реформ, що зумовило необхідність його глибокого перегляду та розробки нових підходів до правового регулювання неспроможності в Україні.

У пояснювальній записці до проєкту Кодексу України з процедур банкрутства (КУзПБ) зазначається, що реформа системи банкрутства є одним із пріоритетних напрямів державної політики України. Це підтверджується її закріпленням у стратегічних документах, зокрема, у Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», Коаліційній угоді, Програмі діяльності Кабінету Міністрів України та Плані законодавчого забезпечення реформ в Україні.

Згідно з положеннями Плану, основними завданнями реформи є:

- удосконалення процедур банкрутства;
- скорочення строків провадження у справах про банкрутство;
- поліпшення умов ведення бізнесу в Україні відповідно до критеріїв Світового банку та Міжнародної фінансової корпорації, що враховуються під час складання рейтингу «Doing Business»;
- забезпечення рівності прав усіх кредиторів у процедурах банкрутства;
- мінімізація можливих зловживань у процедурі банкрутства.

Серед ключових новел КУзПБ варто відзначити:

- зміну критеріїв визначення банкрутства;
- розширення кола суб'єктів, що підпадають під дію законодавства про банкрутство;
- скорочення переліку категорій боржників-юридичних осіб, до яких застосовуються особливі процедури;

- оптимізацію строків процедур банкрутства для юридичних осіб;
- реформування механізму оскарження у процедурі банкрутства;
- удосконалення процедури реалізації майна боржника;
- запровадження правового регулювання банкрутства фізичних осіб та відновлення їхньої платоспроможності.

Аналіз положень Кодексу свідчить про трансформацію моделі правового регулювання банкрутства, що суттєво змінило баланс між інтересами кредиторів та боржників. На законодавчому рівні спостерігається тенденція до прокредиторського підходу, що, з одного боку, має на меті підвищення довіри до кредитних відносин та зниження фінансових ризиків, а з іншого – може створити додаткові виклики для боржників у частині відновлення їхньої господарської діяльності.

Попри те, що КУЗПБ спрямований на усунення багатьох недоліків попереднього законодавства, його імплементація також виявила нові прогалини та проблеми правозастосування. Деякі експерти наголошують, що низка новел може сприяти виникненню таких юридичних і економічних труднощів, яких не спостерігалось раніше. Зокрема, зростає ризик непропорційного посилення позицій окремих груп кредиторів, що може порушувати баланс інтересів сторін у процедурах банкрутства.

Проте, з початком повномасштабного вторгнення з 2022 року ми можемо говорити про новий період процедури банкрутства в період дії воєнного стану та нові встановлені норми. Верховна Рада України прийняла два законодавчі акти, спрямовані на модернізацію правового регулювання процедур банкрутства. Внесені корективи до Кодексу України з процедур банкрутства були зумовлені передусім викликами, що виникли в умовах воєнного стану, а також необхідністю гармонізації національного законодавства із правовими стандартами Європейського Союзу.

Зокрема, з 15 квітня 2023 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» № 2971-IX (далі – Закон № 2971-IX). Додатково, 29 липня 2023 року розпочалася дія змін до КУЗПБ,

запроваджених Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань провадження та застосування процедур банкрутства у період дії воєнного стану» (далі – Закон № 2911-IX), що регулює так звані «військові банкрутства».

Закон № 2911-IX встановлює низку тимчасових положень, що діятимуть в умовах воєнного стану та протягом шести місяців після його завершення. До ключових нововведень належать:

- можливість дистанційного проведення зборів та комітету кредиторів із використанням відеоконференцзв'язку та процедур опитування;
- звільнення арбітражних керуючих від дисциплінарної відповідальності у разі неможливості виконання обов'язків, якщо така неможливість зумовлена бойовими діями в місцях перебування боржника, кредиторів або самого арбітражного керуючого;
- розширення дискреційних повноважень суду щодо продовження процесуальних строків, зокрема, стосовно проведення попереднього засідання, визнання правочинів недійсними, застосування мораторію на задоволення вимог кредиторів, оголошення аукціонів, виконання санаційного чи реструктуризаційного плану;
- припинення нарахування відсотків за зобов'язаннями боржника, що підлягають реструктуризації, а також звільнення від штрафних санкцій за невиконання таких зобов'язань;
- спрощена процедура відкриття провадження у справі про банкрутство без авансування винагороди арбітражному керуючому;
- обов'язкове проведення оцінки збитків, завданих боржнику внаслідок збройної агресії, відповідно до механізму, визначеного Кабінетом Міністрів України;
- незастосування солідарної відповідальності до органів управління боржника у випадках, коли боржник не міг подати заяву про банкрутство через військові дії або окупацію;

- можливість відмови у відкритті провадження у справі про банкрутство за заявою кредитора, якщо боржник доведе, що його включено до реєстру виконавців державних контрактів у сфері оборони або якщо невиконання зобов'язань стало наслідком збройної агресії.

Закон № 2911-IX також передбачає окремі зміни, що набувають статусу постійних норм. Зокрема, він уточнює функціональні обов'язки розпорядника майна у процедурах банкрутства. Відтепер боржник має забезпечити розпоряднику майна безперешкодний доступ до інформаційних систем, що використовуються для ведення бухгалтерського, податкового та управлінського обліку, а також формування фінансової звітності. Крім того, розпоряднику майна надається можливість ознайомлюватися з відповідними даними, роздруковувати або копіювати документи, що мають значення для процедури банкрутства.

Відповідно до положень Кодексу України з процедур банкрутства (КУзПБ) [62], у касаційному порядку не підлягають перегляду постанови апеляційних господарських судів, ухвалені за наслідками перегляду судових рішень, за винятком передбачених законодавством випадків.

Останні законодавчі зміни розширили перелік рішень, які можуть бути предметом касаційного перегляду.

Зокрема, наразі можливість касаційного оскарження поширюється на такі судові акти:

- ухвали попереднього судового засідання;
- ухвали, прийняті за результатами розгляду вимог кредиторів щодо грошових зобов'язань, поданих після завершення встановленого строку;
- постанови щодо визнання боржника банкрутом і введення процедури погашення його боргів;
- рішення, ухвалені за результатами розгляду заяв у межах провадження у справах про банкрутство.

Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду (КГС ВС) у своїй ухвалі від 14 червня 2023 року у справі № 910/4685/20 зазначив, що

наведений вище перелік є вичерпним. Отже, подання касаційних скарг на судові рішення, не включені до цього переліку, унеможлиблює відкриття касаційного провадження.

Закон № 2971-IX доповнив КУзПБ нормою, яка регулює ситуацію, коли боржник змінює своє офіційно зареєстроване місцезнаходження чи місце проживання після подання заяви про банкрутство. Такі зміни не впливають на визначення територіальної підсудності справи.

Ця новація узгоджується з попередньою судовою практикою КГС ВС, викладеною у постанові від 3 лютого 2021 року у справі № 917/1759/19. Впровадження зазначеного положення спрямоване на усунення зловживань, пов'язаних із маніпуляціями щодо зміни підсудності з боку недобросовісних боржників.

Згідно з нормами КУзПБ, господарський суд, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство, розглядає всі спори, учасником яких є боржник.

З метою забезпечення оперативного розгляду таких справ законодавство передбачає можливість розгляду відповідних заяв у межах справи про банкрутство за правилами спрощеного позовного провадження. Водночас позивач має право ініціювати розгляд справи за загальною процедурою, подавши відповідне мотивоване клопотання. У разі задоволення такого клопотання суд зазначає про це в ухвалі про відкриття провадження у справі.

Одним із заходів, спрямованих на прискорення судового розгляду у справах про банкрутство, стало встановлення чіткої процедури передання матеріалів до апеляційної та касаційної інстанцій.

Відтепер матеріали справи передаються в частині, витребуваній відповідною ухвалою суду. Суд апеляційної чи касаційної інстанції може ініціювати витребування повного обсягу матеріалів справи про банкрутство. При цьому у суді першої інстанції повинні залишатися належним чином засвідчені копії справи або її частин для забезпечення подальшого судового провадження.

Щодо матеріалів, які стосуються розгляду спорів, учасником яких є боржник, їх передають до судів вищих інстанцій у повному обсязі, однак оригінали залишаються в господарському суді першої інстанції.

КУзПБ закріплює порядок дій у випадку, якщо до суду надходять дві або більше заяви кредиторів про відкриття провадження у справі про банкрутство одного боржника. У такому разі суд призначає всі заяви до спільного розгляду в одному засіданні.

За результатами розгляду суд приймає рішення про відкриття провадження за першою поданою заявою, якщо вона відповідає встановленим вимогам законодавства. Інші заяви залишаються без розгляду.

При цьому таке залишення заяви без розгляду не перешкоджає кредитору звернутися до суду з грошовими вимогами до боржника у межах конкурсного провадження.

Інститут субсидіарної відповідальності осіб, які спричинили банкрутство суб'єкта господарювання, набув активного практичного застосування з 2018 року. Його ключове призначення полягає у залученні до додаткової відповідальності осіб, чії дії або бездіяльність призвели до фінансової неспроможності боржника, з метою забезпечення виконання вимог кредиторів.

До набуття чинності змін, передбачених Законом № 2971-IX, Кодекс України з процедур банкрутства (КУзПБ) визначав коло осіб, які могли бути притягнуті до субсидіарної відповідальності, у такий спосіб: це засновники (учасники, акціонери) або інші особи, включно з керівником боржника, що мають повноваження надавати обов'язкові вказівки або іншим чином впливати на його рішення.

Після внесення змін до КУзПБ це коло було розширене, і тепер до нього входять також особи, які вчинили або погодили правочини чи здійснили майнові дії, що підпадають під положення статті 42 КУзПБ, та які згодом були визнані судом недійсними або спростованими. У разі завдання боржнику

матеріальної шкоди такими діями відповідні особи можуть бути притягнуті до субсидіарної відповідальності в межах завданих збитків.

Закон № 2971-IX запровадив нову підставу для закриття провадження у справі про банкрутство – укладення мирової угоди між боржником і кредиторами відповідно до статті 192 Господарського процесуального кодексу України [40]. КУзПБ передбачає можливість припинення провадження на будь-якому його етапі, як до, так і після визнання боржника банкрутом.

Однією з ключових новацій Закону № 2971-IX є можливість запровадження санаційної процедури навіть після визнання боржника банкрутом. Згідно з оновленими положеннями КУзПБ, у разі наявності ухваленого зборами кредиторів плану санації, господарський суд може прийняти рішення про її запровадження за клопотанням зборів кредиторів або ліквідатора [62].

Рішення щодо звернення до суду з відповідним клопотанням ухвалюється зборами кредиторів у порядку, визначеному для схвалення плану санації. У разі відмови суду у введенні процедури санації та затвердженні відповідного плану провадження переходить у стадію ліквідації, хоча це не виключає можливості повторного звернення до суду з аналогічним клопотанням.

З метою врахування ситуацій, пов'язаних із майном підприємств, що знаходиться на тимчасово окупованих територіях України, до КУзПБ внесено положення, що дозволяє відновити провадження у справі про банкрутство. Якщо після закриття провадження буде виявлено активи, достатні для покриття витрат, суд може поновити розгляд справи за клопотанням учасника процесу.

У разі, якщо провадження не буде поновлено, виявлене майно переходить у власність відповідної територіальної громади або держави, якщо боржник є державною юридичною особою або господарським товариством, контрольний пакет якого належить державі.

Законом № 2971-IX передбачено запровадження автоматизованої системи «Банкрутство та неплатоспроможність», яка об'єднає в собі інформаційні бази щодо проваджень у справах про банкрутство та фінансово-економічні показники боржників. До її складу входитимуть Єдиний реєстр боржників та Електронний кабінет арбітражного керуючого.

Згідно з наказом Міністерства юстиції України № 3918/5 від 13 листопада 2023 року, впровадження цієї системи відтерміновано до 1 червня 2024 року.

Внесені до КУзПБ зміни, які набрали чинності у 2023 році, спрямовані на усунення суперечностей між чинними нормами законодавства у сфері банкрутства, забезпечення їх єдиного тлумачення та спрощення правозастосовної практики. Вони також сприяють підвищенню ефективності процедур банкрутства через автоматизацію та вдосконалення механізмів відповідальності осіб, причетних до фінансової неспроможності боржників

Отже, актуальним залишається питання подальшого вдосконалення механізмів правового регулювання банкрутства. Це потребує всебічного аналізу практики застосування КУзПБ, його впливу на господарське середовище та пошуку шляхів для досягнення оптимального балансу між інтересами боржників, кредиторів та держави як гаранта економічної стабільності.

Таким чином, правова регламентація банкрутства пройшла складний еволюційний шлях, від кримінальної відповідальності боржників до сучасних механізмів врегулювання неплатоспроможності, що забезпечують баланс інтересів боржників, кредиторів і держави в економічному просторі.

1.3. Загальна характеристика функцій адміністративно-правового регулювання в сфері банкрутства

Аналізуючи сутність категорії «правове регулювання», Л.О. Макаренко відзначає її подвійний характер. З одного боку, це юридичне поняття, що має

специфічні характеристики, які визначають його як окремий гносеологічний феномен. З іншого боку, воно виступає як функціональна категорія, що виявляється на практиці у вигляді предмета, методу, засобів регулювання та системи елементів, які утворюють механізм впливу держави на суспільство [1, с. 35]. У контексті формування дефініції «правове регулювання» воно може бути розглянуте як особлива система впливу на суспільно значущі, свідомовольові, сталі та повторювані суспільні відносини з метою їх впорядкування, що реалізується через встановлення основних складових таких відносин із використанням спеціалізованих юридичних механізмів [92, с. 10]. Правове регулювання характеризується специфічним правовим впливом, що здійснюється через право як нормативний та загальнообов'язковий регулятор суспільних відносин [43, с. 152].

При цьому виникає необхідність обережного підходу до визначення правового регулювання через категорію правового впливу, оскільки між цими поняттями існує певна відмінність. Хоча в окремих випадках правове регулювання розглядається як владний вплив держави на суспільні відносини шляхом використання всіх юридичних інструментів для їх впорядкування, закріплення, охорони та розвитку [34, с. 154], такий підхід потребує уточнення з урахуванням позицій науковців, які наголошують на розмежуванні цих категорій [85, с. 21]. Дійсно, правовий вплив має ширше значення порівняно з правовим регулюванням, оскільки охоплює як регулювання правовими нормами, так і інші правові механізми впливу на поведінку суб'єктів [73, с. 151]. Однак це не виключає можливості визначення правового регулювання як одного з ключових засобів державного впливу на суспільні відносини для їх упорядкування в інтересах особи, суспільства та держави, що є складовою соціального регулювання [16, с. 692].

У питанні розмежування понять О.М. Куракін виділяє характерні ознаки правового регулювання, що відрізняють його від правового впливу: 1) специфічний предмет – коло соціальних відносин, які регулюються правом; 2) особливі засоби і методи юридичного впливу на розвиток суспільних

відносин; 3) мета правового регулювання – закріплення, регламентування, розвиток суспільних відносин і усунення негативних явищ; 4) нормативна форма реалізації у вигляді правовідносин, що базуються на правових зв'язках між суб'єктами, які поділяються на уповноважених і зобов'язаних; 5) досягнення конкретних соціально значущих результатів із юридичними наслідками [87, с. 32]. Отже, можна констатувати, що трактування правового регулювання через правовий вплив є припустимим у межах, де перше розглядається як складова другого.

Адміністративно-правове регулювання є однією з форм правового регулювання [108, с. 153]. О.В. Надьон зазначає, що його специфіка визначається не лише особливостями адміністративних норм, а й тим, що «адміністративне право дозволяє розкрити форми та методи функціонування органів державної влади» [99, с. 18–19]. Водночас, як підкреслює О.В. Матвійчук, у національній адміністративно-правовій науці відсутній єдиний методологічний підхід до визначення цього поняття, що зумовлює наявність різноманітних дефініцій і характеристик [130, с. 110].

О.М. Гумін та Є.В. Пряхін пропонують аналізувати адміністративно-правове регулювання у двох аспектах: широкому та вузькому. У широкому значенні його доцільно розглядати як механізм упорядкування суспільних відносин органами державної влади, їх правове закріплення, охорону, реалізацію та розвиток. Вузьке розуміння адміністративно-правового регулювання змінюється залежно від конкретних суспільних відносин, які регулюються [111, с. 46]. Тобто адміністративно-правове регулювання у широкому значенні має загальні ознаки, які у вузькому аспекті уточнюються відповідно до сфери його застосування.

До таких характеристик належать: а) адміністративно-правове регулювання є формою державного впливу на суспільні відносини між суб'єктами; б) здійснюється через правові інструменти, що складають механізм адміністративно-правового регулювання; в) має за мету впорядкування державно-владних відносин; г) визначає юридичні права та

обов'язки учасників адміністративно-правових відносин [112, с. 50]. А.В. Шарнін, аналізуючи адміністративно-правове регулювання діяльності органів досудового розслідування МВС України, пропонує визначати адміністративно-правове регулювання як різновид правового регулювання, що включає систему адміністративно-правових норм і засобів, спрямованих на впорядкування суспільних відносин. При цьому адміністративно-правове регулювання може мати нормативний характер (здійснюється через норми адміністративного права) або індивідуальний (здійснюється через адміністративно-правові засоби індивідуального впливу).

О.М. Резнік розглядає адміністративно-правове регулювання через такі його складові, як адміністративно-правові норми, методи, засоби, типи адміністративного права, а також механізм адміністративно-правового регулювання загалом. Критерієм ефективності цього регулювання він визначає рівень його результативності [19, с. 89]. Аналіз структурних і функціональних компонентів зазначеного механізму дозволяє виокремити його конструктивні елементи та функціональні складові. Н.О. Рибалка та С.М. Балабан до першої групи відносять стадії, методи, способи та типи адміністративно-правового регулювання, а до другої – юридичні норми, правовідносини, акти застосування та реалізації адміністративно-правових норм. Ураховуючи предмет адміністративного права й концепцію механізму адміністративно-правового регулювання, ці дослідники пропонують розмежовувати структурний та функціональний аспекти регулювання [83, с. 154].

На основі аналогічного підходу певні автори поділяють елементи механізму адміністративно-правового регулювання на органічні та функціональні [64, с. 13]. Водночас зміна термінології може призводити до іншого розуміння змісту відповідних блоків, що відрізняє їх трактування від позиції Н.О. Рибалки та С.М. Балабана. Відмінності полягають не лише в кількісному складі цих блоків, а й у їхньому теоретичному наповненні.

Так, Т.О. Коломоець та П.С. Лютіков визначають до органічних складових механізму адміністративно-правового регулювання: 1) норми права; 2) акти реалізації норм права; 3) правовідносини. Функціональний аспект, на їхню думку, включає: 1) юридичний факт; 2) правову свідомість суб'єктів адміністративно-правового регулювання; 3) законність; 4) акти тлумачення норм права; 5) акти застосування норм права [66, с. 13]. Важливо відзначити, що в межах цієї концепції стадії, методи, способи та типи адміністративно-правового регулювання не розглядаються як частина механізму, натомість юридичні факти та правова свідомість визначаються складовими його функціонального блоку. Реалізація норм права віднесена до органічних елементів, тоді як їхнє застосування й тлумачення – до функціональних. Такий підхід видається обґрунтованим, оскільки дозволяє виокремити елементи, які становлять основу механізму адміністративно-правового регулювання (органічні), від тих, що впливають на його функціонування, але не є його невід'ємними складовими (функціональні).

Аналізуючи структуру та зміст механізму адміністративно-правового регулювання, постає питання щодо місця такого елемента, як стадії. Їхня характеристика є важливою для самого процесу адміністративно-правового регулювання, проте вони не відображають його структурних особливостей, а радше слугують динамічною характеристикою. Методи як сукупність способів і засобів адміністративно-правового регулювання можуть бути віднесені до складових структурного блоку, враховуючи їхню роль у механізмі як правових інструментів регулювання [66, с. 13]. Однак при цьому важливим є не лише досягнення поставлених цілей, а й форма їх реалізації як зовнішнє вираження адміністративно-правового регулювання. Щодо типів адміністративно-правового регулювання, то вони радше виступають результатом класифікаційного підходу й не є безпосередньо складовими механізму, оскільки лише окреслюють різні види адміністративно-правового регулювання.

Функція – термін, який має не одне значення. У перекладі з латинської *functio* – це виконання, здійснення, а також діяльність, обов’язок, призначення, роль. На відміну від загальних понять права та принципів права, щодо яких сформувались більш-менш усталені погляди сучасних дослідників, поняття функцій ще потребує свого аналізу, а також нових теоретичних і методологічних підходів до свого визначення [71, с.10].

Слід зважати, насамперед, на те, що «функція» (у перекладі з лат. – «виконання») – це категорія системного підходу, що може бути застосована до характеристики будь-яких систем: соціальних, технічних, біологічних та ін. І призначення цієї категорії в усіх випадках полягає в тому, щоб визначити еталон діяльності системи, опис тієї діяльності, здійснення якої потрібно системі для досягнення її мети [41, с. 54].

Загальне визначення поняття «функція» пропонує В. М Протасов. Він вважає, що функція – це та діяльність, той вплив, які повинна здійснювати та чи інша система (держава, право, державний орган, наука, теорія і ін.), щоб вирішити поставлені перед нею завдання, досягти своїх цілей [32, с.27].

Функції права визначають як найбільш істотні напрями і сторони його впливу на суспільні відносини, у яких розкривається загальнолюдська і класова природа та соціальне призначення права.

Отже, функція являє собою зовнішній прояв властивостей будь-якого об’єкта в даній системі відносин [52, с. 526], діяльність, роль об’єкта в межах певної системи, до якої він належить; вид зв’язку між об’єктами, коли зміни в одному з них зумовлюють зміни і в іншому, причому другий об’єкт також називається функцією першого [73, с. 783]. У філософській літературі також можна зустріти розуміння функції як форми взаємодії предмета, речовини та явища [34, с. 171]. Таким чином, сутність функції як наукової категорії полягає в тому, що вона завжди виражає деяке відношення одного предмета (явища) до іншого, залежність між ними.

Визначення сутності функцій пов’язане з чітким визначенням конкретних видів діяльності. Відповідно, розглядаючи функції органів

публічної адміністрації, в основу їх розуміння має бути покладено матеріальний зміст відносин публічного управління; відносин відповідальності суб'єктів владних повноважень за неправомірні діяння; відносин відповідальності за порушення встановлених правил – відносин адміністративної відповідальності; відносин, які виникають з ініціативи суб'єктів, що не мають владних повноважень, у разі їх звернення до органів публічної адміністрації (відносини реординації) – відносини адміністративних послуг [5, с. 24–25].

Отже, функції суб'єктів адміністративного права визначають їхнє призначення та роль у системі адміністративного права. Це означає, що кожен суб'єкт адміністративного права виконує певні завдання та здійснює практичну діяльність для досягнення своїх цілей та впливу на суспільні відносини. Саме через цю діяльність суб'єкти реалізують свої функції та відіграють важливу роль у функціонуванні системи адміністративного права.

Засновник адміністративної школи управління А. Файоль вперше виділив адміністративну функцію організації та визначив її елементи: передбачення, організацію, розпорядництво, координування та контролювання [111, с.11-12]. О.В. Райченко у своїй науковій праці «Адміністративний менеджмент» до елементів адміністративного менеджменту як функціональної сфери управління відніс наступні: управління організацією; регламентація діяльності; розпорядження; регулювання розробки і вирішення завдань спеціалістами управління; інформаційне забезпечення процесів управління організацією; контроль діяльності організації [79, с.51]. Запропоновані автором елементи адміністративного менеджменту розкривають достатньо складні його складові, які обумовлюють відповідну взаємодію в процесі реалізації основних положень адміністративного менеджменту. Обґрунтовуючи функціональну спеціалізацію адміністративного менеджменту важливо зазначити, що виділення відособлених видів адміністративної діяльності, їх ідентифікація і детермінація не можуть реалізовуватись механічно. Вони повинні відображати

свідомо визначений пріоритет змістовних критеріїв класифікації, використання яких не може забезпечувати рівномірну частоту застосування перелічених вище елементів адміністрування. Функціональні основи адміністративного менеджменту першочергово визначаються необхідністю представлення їх змісту універсальною базовою класифікацією.

Функції управління мають специфічний характер, особливий зміст і можуть здійснюватися самостійно, бути як не пов'язаними між собою, так і безвідривно пов'язаними, більш того, вони взаємно проникають один в одного. Іншими словами, доцільним в адміністративному менеджменту є те, щоб всі функції були об'єднані в єдиний, цілісний процес і відображали основні стадії процесу адміністративного менеджменту. Функція – це відокремлений вид професійної діяльності яка повно і всесторонньо відображає сутність і зміст процесів які здійснюються та формують систему діючих механізмів організації.

Серед основних характеристик функцій управління можна виділити наступні: однорідність змісту роботи, які виконуються в рамках однієї функції управління; цільова спрямованість цих робіт; відокремлений комплекс виконуваних завдань.

Таким чином, кожна функція повинна представляти певну сферу дії процесу адміністративного менеджменту, а система управління конкретним об'єктом або видом діяльності у досліджуваному випадку адміністративний менеджмент - це сукупність функцій, пов'язаних єдиним управлінським циклом.

Беручи за основу сучасну концепцію адміністративного менеджменту, визначений його понятійний апарат [82, с. 15], елементи адміністрування, та виходячи з того, що метою адміністративного менеджменту є адміністративне забезпечення досягнення перспективних орієнтирів організації, а предметом визначено механізм адміністративної діяльності у сфері управління з проектування адміністративно-управлінських технологій, побудові раціональних структур управління та формуванню адміністративних

відносин, які залучають працівників на реалізацію місії та цілей організації до основних найбільш значимих функцій адміністративного менеджменту доцільно віднести: проектувальну, організаційну, управлінську, виконавську та контрольну функції.

Аналізуючи зазначені наукові концепції, можна зробити висновок, що, незважаючи на наявність різноманітних підходів до визначення сутності функцій, більшість із них розглядають функції крізь призму їхнього регуляторного характеру. Такої думки, зокрема, дотримується Ю. Козлов, який, обґрунтовуючи регулюючу діяльність як визначальну характеристику функцій адміністративно-правового регулювання, трактує їх як найбільш поширені, однорідні та систематизовані напрями діяльності, що спрямовані на досягнення цілей нормативного впливу.

Вивчення позицій фахівців у сфері адміністративного права дозволяє констатувати, що Л.В. Сенченко розглядає функції адміністративно-правового регулювання як основні напрями адміністративно-правової діяльності суб'єктів регулювання, які здійснюються з метою впливу на об'єкти регулювання, сприяючи досягненню визначених цілей та виконанню специфічних завдань.

Класифікація функцій адміністративно-правового регулювання є традиційним предметом наукових досліджень у сфері державного управління та адміністративного права. Водночас більшість науковців поділяють функції управління на загальні (базові) та спеціальні (специфічні). Загальні функції управління розглядаються як універсальні напрями діяльності суб'єктів регулювання, що охоплюють основні завдання, характерні для всіх рівнів та сфер управління. До таких функцій відносяться прогнозування, планування, організація, керівництво, координація, контроль та облік. В. Малиновський пропонує класифікувати загальні функції державного управління на адміністративно-політичні, економічні, соціальні та культурно-освітні.

Спеціальні функції, на відміну від загальних, орієнтовані на врахування особливостей конкретних суб'єктів та об'єктів управління і залежать від специфіки відповідної галузі, підприємства, установи чи організації.

Вітчизняні дослідники адміністративно-правового регулювання у сфері банкрутства зазначають, що функції у поєднанні з методами правового регулювання суспільних відносин та галузевими принципами визначають соціальну роль права та демонструють, які суспільні відносини організуються і регулюються правовими нормами. З огляду на це правові функції відображають напрям правового впливу на суспільні відносини, а їх реалізація визначається через соціально-економічні та інші наслідки, які є результатом нормативного регулювання. Отже, функції демонструють активну роль права у забезпеченні впорядкованості суспільних відносин [45, с. 98].

Регуляторний вплив на сферу банкрутства здійснюється через чотири основні функції: санаційну, задовольняючу, превентивну та каральну.

Санаційна функція проявляється в застосуванні щодо боржника-неплатоспроможника правових процедур, спрямованих на фінансове оздоровлення підприємства та стабілізацію національної економіки.

Задовольняюча функція реалізується шляхом запровадження спеціального правового режиму, що забезпечує пропорційне та справедливе задоволення вимог кредиторів за рахунок майнових активів боржника.

Превентивна функція полягає у стимулюванні суб'єктів господарювання до ефективного та добросовісного ведення підприємницької діяльності з метою уникнення фінансової неспроможності. Усвідомлення ризиків втрати бізнесу, репутації та залучення до тривалих судових процедур є важливим економічним мотиватором, який спонукає підприємців до підтримки стабільного фінансового стану.

Каральна функція виявляється у застосуванні обмежувальних заходів щодо боржників, які не здатні виконати свої зобов'язання перед кредиторами. Це включає обмеження у праві розпорядження власним майном,

відсторонення від управління підприємством та інші правові наслідки, передбачені законодавством у сфері банкрутства.

Попри існування різних підходів до класифікації функцій адміністративно-правового регулювання, найбільш доцільним вважається їх поділ на загальні та спеціальні функції. Зважаючи на це, систематизація функцій адміністративно-правового регулювання державної політики у сфері банкрутства має ґрунтуватися на традиційних принципах класифікації, передбачаючи виокремлення загальних і спеціальних функцій.

Зокрема, загальні функції адміністративно-правового регулювання державної політики у сфері банкрутства включають: – прогнозування, що полягає у науковому передбаченні змін економічних процесів та їх впливу на регуляторну діяльність, що сприяє обґрунтованому ухваленню управлінських рішень; – планування, що визначає взаємозв'язки між елементами системи регулювання, включає постановку завдань, встановлення часових рамок реалізації заходів, оцінку ефективності та коригування дій для досягнення оптимальних результатів [33, с. 77].

Функціональні аспекти адміністративно-правового регулювання процедур банкрутства відображають ключові напрями державного втручання у процеси фінансової санації, координації, організації, контролю, обліку та інформаційного забезпечення.

Однією з фундаментальних функцій управління є планування, що передбачає стратегічне передбачення розвитку подій у сфері неплатоспроможності. У цьому контексті положення ст. 5 Кодексу України з процедур банкрутства [62] регламентують здійснення санаційних заходів до офіційного відкриття провадження у справах про банкрутство. План санації містить обов'язковий розподіл фінансових вимог за класами кредиторів, що визначає їхні потенційні виплати у разі запровадження ліквідаційної процедури.

Координаційна функція спрямована на гармонізацію управлінських процесів та синхронізацію дій зацікавлених суб'єктів. Відповідно до ст. 96

Кодексу України з процедур банкрутства, уряд здійснює заходи щодо запобігання банкрутству державних підприємств, визначаючи стратегії відновлення їх платоспроможності та координуючи дії виконавчих органів.

Організаційний аспект адміністративного регулювання полягає у формуванні структурних механізмів забезпечення ефективної діяльності органів, що здійснюють управління у сфері банкрутства. Відповідно до ст. 68 Кодексу, реалізація активів боржника відбувається через електронну систему аукціонів, порядок функціонування якої регламентується на рівні урядових нормативних актів.

Контрольна функція забезпечує відповідність управлінських процесів чинному законодавству та прийнятим рішенням. Згідно з положеннями ст. 20 Кодексу, державний орган з питань банкрутства та саморегулівні організації арбітражних керуючих здійснюють моніторинг діяльності останніх через планові та позапланові перевірки.

Функція обліку пов'язана зі збором, реєстрацією, збереженням та аналізом інформації про фінансовий стан боржника. Відповідно до ч. 5 ст. 50 Кодексу, керуючий санацією відповідає за організацію бухгалтерського обліку та фінансової звітності боржника.

Інформаційне забезпечення управлінських процесів передбачає автоматизоване формування та використання даних. Так, відповідно до ст. 28 Кодексу, суд визначає арбітражного керуючого шляхом автоматизованого відбору через Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему.

Спеціальні функції адміністративного регулювання охоплюють такі напрями [57, с. 88]:

1. Проведення системного аналізу внутрішніх і зовнішніх факторів економічного середовища суб'єктів господарювання, що дозволяє своєчасно ідентифікувати загрози банкрутства.
2. Розробка та реалізація санаційних заходів із визначенням пріоритетності виплат кредиторам у разі ліквідаційної процедури.

3. Оптимізація розподілу коштів, отриманих від реалізації активів боржника, з подальшим затвердженням відповідних звітів кредиторами та судом.
4. Взаємодія з іноземними юрисдикціями у межах процедур банкрутства через координацію управлінських рішень, обмін інформацією та правову підтримку.
5. Забезпечення економічної стабілізації боржника, моніторинг податкових надходжень і страхових платежів.

Загальними функціями адміністративно-правового регулювання з боку держави під час процедури банкрутства є наступні функції:

- Контролю та нагляду;
- Координації;
- Організації;
- Інформаційного забезпечення;
- Обліку.

Контроль та нагляд

Контрольна функція в адміністративному контексті відіграє важливу роль у забезпеченні ефективності, ефективності та відповідності дій адміністративних органів законодавству та внутрішнім положенням. Основна мета контрольної функції полягає в тому, щоб перевірити, чи дотримуються адміністративні органи встановлених стандартів та правил у своїй діяльності.

Розглянемо основні аспекти контрольної функції в адміністративному контексті:

Нагляд за дотриманням законодавства: Контрольна функція адміністративних органів полягає в перевірці відповідності їх дій чинному законодавству та правилам, встановленим відповідними органами.

Моніторинг виконання рішень: Адміністративні органи виконують контроль за виконанням своїх рішень та вироків, а також за виконанням вимог, що ставляться перед ними в рамках виконавчої діяльності.

Забезпечення дотримання прав громадян та інших учасників процесу: Контрольна функція адміністративних органів передбачає забезпечення дотримання прав і законних інтересів громадян, підприємств та інших учасників адміністративного процесу.

Запобігання корупції та зловживань: Один з головних аспектів контрольної функції полягає в запобіганні корупції та зловживань владою шляхом контролю за діяльністю адміністративних органів та їхніми представниками.

Розвиток і вдосконалення системи адміністративного управління: Контрольна функція включає в себе постійний аналіз та оцінку ефективності роботи адміністративних органів з метою виявлення слабких місць та розробки заходів щодо їх вдосконалення.

Адміністративні органи здійснюють контроль за дотриманням законодавства, правил та стандартів у відповідних галузях. Це може включати перевірки, інспекції та моніторинг за різними аспектами діяльності суб'єктів господарювання.

Контроль та нагляд в сфері банкрутства є однією з ключових адміністративних функцій, оскільки має на меті забезпечити дотримання законодавства щодо процедур банкрутства, прозорість та захист інтересів усіх зацікавлених сторін.

Контроль за діяльністю розпорядника майна та ліквідатора є важливим аспектом, оскільки він відповідає за управління майном боржника та реалізацію його активів. Адміністративні органи перевіряють, чи діє ліквідатор відповідно до закону та чи забезпечує він максимальне задоволення вимог кредиторів.

Отже, контрольна функція в адміністративному контексті відіграє важливу роль у забезпеченні легітимності, ефективності та дотримання правил

в діяльності адміністративних органів. Це дозволяє забезпечити реалізацію законних інтересів громадян та інших суб'єктів адміністративних відносин.

Координація

У контексті адміністративного управління, координація є ключовою функцією, що спрямована на забезпечення гармонійної взаємодії між різними підрозділами, службами або установами з метою досягнення спільної мети чи завдання. Координація відіграє важливу роль у забезпеченні ефективності та успішності адміністративного процесу. Розглянемо основні аспекти координації в адміністративному контексті:

Забезпечення взаємодії між підрозділами: Координація спрямована на забезпечення ефективної взаємодії між різними підрозділами або службами у межах адміністративної структури. Це включає обмін інформацією, ресурсами та керуванням робочими процесами.

Управління ресурсами: Координація допомагає в оптимізації використання ресурсів, таких як фінансові, людські та матеріальні, шляхом їх розподілу та використання в найбільш ефективний спосіб.

Забезпечення єдності стратегій та цілей: Координація спрямована на забезпечення того, щоб різні підрозділи або служби працювали у напрямку спільних стратегічних цілей та завдань. Це допомагає уникнути дублювання робіт та забезпечує узгодженість дій.

Вирішення конфліктів інтересів: Координація дозволяє вирішувати конфлікти інтересів між різними підрозділами чи службами, шляхом пошуку компромісів та спільних рішень.

Створення сприятливого середовища для співпраці: Координація сприяє створенню сприятливого середовища для співпраці та колективної роботи, що сприяє підвищенню мотивації та результативності праці.

Моніторинг та контроль за виконанням завдань: Координація включає в себе систему моніторингу та контролю за виконанням завдань та

цілей, що допомагає вчасно виявляти відхилення від планів та приймати відповідні коригуючі заходи.

Отже, координація є важливою функцією в адміністративному управлінні, що сприяє забезпеченню ефективності та успішності діяльності адміністративних структур. Це допомагає забезпечити гармонійну взаємодію та досягнення спільних цілей.

В контексті процедур банкрутства забезпечує узгодження дій різних систем управління. Це означає, що різні керівники та органи управління не лише в межах своєї власної структури, але й між собою, повинні діяти взаємозв'язано та спільно з метою досягнення загальних цілей.

Координація дій між цими органами полягає в плануванні та узгодженні стратегій дій, обміні інформацією, спільному прийнятті рішень та взаємодії у виконанні визначених завдань. Наприклад, уряд може розробити план дій щодо підтримки державних підприємств, який включатиме фінансову підтримку, реформування управління та інші заходи.

Отже, координація дій різних органів та керівників управління у сфері банкрутства спрямована на попередження фінансових криз та ефективно вирішення проблем з боржниками. Це включає не лише внутрішню координацію в рамках окремих управлінських структур, а й забезпечення взаємодії та спільних зусиль між різними галузями управління

Функція організації

Функція організації є однією з ключових складових адміністративного управління і передбачає створення оптимальної структури та системи взаємозв'язків між елементами організації з метою досягнення поставлених цілей. Розглянемо основні аспекти функції організації:

Створення структури: Функція організації передбачає розробку структури організації, включаючи визначення підрозділів, відділів, посад та ієрархічних зв'язків між ними.

Розподіл обов'язків і повноважень: Організація включає в себе розподіл обов'язків та повноважень між працівниками та підрозділами з метою забезпечення ефективного виконання завдань.

Створення процедур та правил: Функція організації передбачає розробку процедур та правил, що регулюють робочі процеси в організації з метою забезпечення їхньої системності та послідовності.

Формування комунікаційних каналів: Організація включає в себе створення комунікаційних каналів і механізмів для передачі інформації та спілкування між працівниками та підрозділами.

Розвиток кадрів: Функція організації включає в себе розвиток кадрів, включаючи набір, навчання та розвиток персоналу для забезпечення високої ефективності роботи організації.

Управління змінами: Організація включає в себе здатність адаптуватися до змін у зовнішньому середовищі та внутрішніх умовах, забезпечуючи гнучкість та відкритість до нових можливостей та викликів.

Оптимізація ресурсів: Функція організації передбачає оптимізацію використання ресурсів, таких як людські, фінансові та матеріальні, з метою досягнення максимального результату при мінімальних витратах.

Отже, функція організації є важливим елементом адміністративного управління, що спрямована на створення ефективної та дієвої структури та системи взаємодії в організації з метою досягнення її стратегічних цілей.

В сфері банкрутства ця функція є ключовою, оскільки вона забезпечує створення організаційного механізму, який впливає на ефективність та взаємозв'язок інших функцій. Ця функція включає в себе ряд дій, які мають на меті створення системи адміністративно-правового регулювання державної політики у сфері банкрутства.

Основні аспекти функції організації включають:

Створення органів адміністративно-правового регулювання: Це включає утворення спеціалізованих органів та комісій, які відповідають за

розробку та впровадження політики у сфері банкрутства, контроль за діяльністю учасників процедур, тощо.

Формування структури апарату та підрозділів: Організація має визначити структуру свого апарату та підрозділів, яка оптимально відповідає завданням у сфері банкрутства. Це включає розподіл функцій, визначення компетенцій та взаємодію між підрозділами.

Встановлення зв'язків між управлінськими структурами: Організація повинна забезпечити ефективну комунікацію та взаємодію між різними управлінськими структурами, такими як урядові відомства, адміністративні суди, регуляторні органи та інші зацікавлені сторони.

Функція обліку

Функція обліку в контексті адміністративного управління відіграє важливу роль у забезпеченні систематичного та точного збору, обробки та аналізу інформації про діяльність організації. Ця функція забезпечує необхідну базу даних для прийняття управлінських рішень та контролю за діяльністю.

Розглянемо основні аспекти функції обліку:

Збір та реєстрація інформації: Функція обліку передбачає систематичний збір та реєстрацію різноманітної інформації про фінансові та економічні операції організації, включаючи витрати, доходи, активи та зобов'язання.

Обробка та аналіз інформації: Функція обліку включає в себе обробку та аналіз зібраної інформації з метою виявлення тенденцій, виявлення проблемних аспектів та прийняття управлінських рішень на основі об'єктивних даних.

Складання фінансової звітності: Функція обліку передбачає складання фінансової звітності, такої як баланс, звіт про прибутки та збитки, з метою представлення інформації про фінансове становище та результативність організації.

Планування та бюджетування: Функція обліку включає участь у плануванні та бюджетуванні, що допомагає у встановленні фінансових цілей та розробці стратегій досягнення цих цілей.

Контроль за використанням ресурсів: Функція обліку дозволяє здійснювати контроль за використанням ресурсів організації, включаючи фінансові, людські та матеріальні ресурси, з метою ефективного управління ними.

Внутрішній та зовнішній аудит: Функція обліку включає в себе проведення внутрішнього та зовнішнього аудиту для перевірки достовірності та правильності облікової інформації та фінансової звітності.

Отже, функція обліку є важливим елементом адміністративного управління, що забезпечує систематичний збір, обробку та аналіз інформації для прийняття управлінських рішень, планування та контролю за діяльністю організації.

Зазначена функція сфері банкрутства відіграє важливу роль і включає ряд ключових аспектів:

Збирання, передання та зберігання даних: Це означає систематичне збирання різноманітної інформації, яка стосується фінансового стану боржника, його активів та зобов'язань. Інформація збирається від різних джерел і передається для подальшої обробки та аналізу.

Обробка даних: Одержана інформація підлягає обробці та аналізу для отримання зрозумілих інсайтів щодо фінансового стану боржника. Це може включати розрахунок різних фінансових показників, аналіз трендів та виявлення факторів, що впливають на фінансову ситуацію.

Реєстрація та групування відомостей: Отримана інформація реєструється та систематизується для подальшого використання. Це може включати створення баз даних, реєстрацію фінансових операцій та інших відомостей, які стосуються процедур банкрутства.

Ведення бухгалтерського обліку та звітності: Особливо важливою частиною обліку є ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності. Це включає реєстрацію всіх фінансових операцій, складання звітності згідно з вимогами законодавства та подання цієї інформації до відповідних органів.

Забезпечення витрат ресурсів: Облік також передбачає контроль за витратами та ресурсами, пов'язаними з процедурами банкрутства. Це може включати витрати на проведення судових процесів, оплату послуг арбітражних керуючих, адміністративних витрат та інші витрати, пов'язані з процедурами банкрутства.

Отже, функція обліку в сфері банкрутства забезпечує систематичний та структурований підхід до збору, обробці та зберіганню інформації, що стосується фінансового стану боржників, та забезпечує відповідність законодавчим вимогам щодо звітності та обліку.

Функція інформаційного забезпечення

Функція інформаційного забезпечення в адміністративному контексті полягає в забезпеченні доступу до необхідної інформації для ефективного управління організацією, прийняття управлінських рішень та вирішення стратегічних завдань. Ця функція включає в себе збір, аналіз, обробку та поширення інформації відповідно до потреб керівництва та робочих груп.

Розглянемо основні аспекти функції інформаційного забезпечення:

Збір інформації: Це включає в себе ідентифікацію джерел інформації та механізмів її збору, які можуть включати в себе внутрішні бази даних, зовнішні джерела, опитування, аудити та інші джерела.

Аналіз інформації: Після збору інформації вона аналізується з метою виявлення тенденцій, проблемних ситуацій, можливостей та загроз для організації.

Обробка інформації: Обробка інформації включає в себе перетворення неструктурованої інформації в структуровану форму для подальшого аналізу та використання.

Забезпечення доступу до інформації: Ця функція передбачає забезпечення доступу до необхідної інформації всім зацікавленим сторонам в організації, включаючи керівництво, робочі групи та інші підрозділи.

Поширення інформації: Функція інформаційного забезпечення включає в себе поширення інформації відповідно до потреб адресатів. Це може бути здійснене через засідання, звіти, презентації, електронні комунікації та інші канали.

Збереження та захист інформації: Ця функція передбачає забезпечення безпеки, конфіденційності та цілісності інформації шляхом використання відповідних технологій та політик захисту даних.

Отже, функція інформаційного забезпечення є важливим елементом адміністративного управління, який забезпечує доступ до необхідної інформації для прийняття управлінських рішень та ефективного вирішення стратегічних завдань.

В сфері банкрутства грає ключову роль у забезпеченні ефективного функціонування управлінського процесу. Основні аспекти цієї функції включають забезпечення доступу до необхідної інформації для прийняття рішень та здійснення відповідних дій у рамках процедур банкрутства.

Отже, функція інформаційного забезпечення включає в себе забезпечення доступу до необхідної інформації для прийняття рішень у сфері банкрутства та забезпечення ефективності виконання різних процедур, включаючи відбір арбітражних керуючих.

Запобігання зловживанням та шахрайству

Запобігання зловживанням та шахрайству є важливою складовою адміністративного управління та ділової етики в будь-якій організації. Це включає в себе ряд заходів та політик, спрямованих на запобігання

шахрайства, корупції, зловживання владою та іншим негативним явищам. Розглянемо основні аспекти запобігання зловживанням та шахрайству:

Розробка та впровадження етичного кодексу: Один з ключових кроків у запобіганні зловживанням та шахрайству - це розробка та впровадження етичного кодексу, який визначає стандарти поведінки, що прийнятні в організації.

Навчання та підвищення свідомості: Організації повинні проводити навчальні семінари, тренінги та інші заходи з підвищення свідомості для працівників щодо етичних норм, корпоративної культури та наслідків порушення цих норм.

Створення системи контролю: Організації повинні встановити системи контролю, що включають в себе механізми моніторингу та аудиту, щоб вчасно виявляти та усувати випадки зловживання та шахрайства.

Заборона конфлікту інтересів: Організації повинні мати політику щодо конфлікту інтересів, що забороняє працівникам займатися діяльністю, яка може створити конфлікт інтересів між їхніми особистими інтересами та інтересами організації.

Створення каналів звернень: Організації повинні мати механізми для працівників та інших зацікавлених сторін звертатися з скаргами чи повідомленнями про зловживання або корупцію без страху перед репресіями. Призначення відповідальних осіб: Важливо призначити відповідальних осіб, які будуть відповідати за впровадження та дотримання політик щодо запобігання зловживанням та шахрайству.

Створення структури внутрішнього контролю: Організації повинні мати структуру внутрішнього контролю, яка включає в себе визначення ролей та відповідальностей управлінського персоналу та перевірку їх виконання.

Запобігання зловживанням та шахрайству є невід'ємною частиною ефективного адміністративного управління та сприяє створенню довіри в організації, підвищенню її репутації та забезпеченню стабільності у діяльності.

Функція	Стислий зміст
Контроль та нагляд	Систематична перевірка та встановлення відповідності діяльності суб'єктів встановленим нормам, стандартам і вимогам, а також спостереження за їхньою діяльністю з метою забезпечення ефективного функціонування та досягнення поставлених цілей.
Координація	Управлінський процес, спрямований на забезпечення гармонійності та взаємодії між різними підрозділами та функціональними частинами організації для досягнення спільних цілей.
Функція інформаційного забезпечення	Забезпечення доступності, достовірності та своєчасності інформації для прийняття управлінських рішень, планування та контролю діяльності організації.
Запобігання зловживанням та шахрайству	Розроблення та впровадження політик, процедур та систем контролю з метою запобігання недобросовісним діям та порушень у діяльності організації.
Облік	Систематичний збір, аналіз та звітування про фінансові та інші ділові операції організації з метою забезпечення контролю та прийняття управлінських рішень.
Організація	Створення системи та структури організації, визначення функцій та обов'язків, розподіл ресурсів та встановлення внутрішнього порядку з метою досягнення стратегічних цілей.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Проведене дослідження дефініцій та правової природи понять «банкрутство», «боржник» і «неплатоспроможність» дозволяє зробити низку важливих висновків.

По-перше, поняття банкрутства має багатогранний характер і поєднує в собі правові та економічні аспекти. Відповідно до нормативного регулювання України, банкрутство визначається як юридично визнана неспроможність боржника виконати свої фінансові зобов'язання перед кредиторами, що підтверджується рішенням господарського суду. При цьому, сучасне розуміння банкрутства не обмежується лише ліквідацією підприємства, а також охоплює можливість проведення санаційних і реструктуризаційних процедур.

По-друге, банкрутство є тісно пов'язаним із категорією неплатоспроможності. Неплатоспроможність відображає стан фінансової неспроможності боржника виконати свої зобов'язання у визначені строки, тоді як банкрутство є правовим наслідком тривалої неплатоспроможності, яка не може бути усунена іншими способами, окрім ліквідації або судових процедур реструктуризації боргів.

По-третє, в рамках дослідження встановлено, що існує кілька видів банкрутства, які відрізняються за своїми причинами та правовими наслідками.

Зокрема:

- **Справжнє банкрутство** відображає абсолютну неможливість підприємства відновити фінансову стабільність, що призводить до його ліквідації.
- **Технічне банкрутство** є тимчасовим станом неплатоспроможності, який може бути усунений за умови ефективного фінансового управління.
- **Навмисне банкрутство** передбачає умисне створення фінансової неспроможності керівництвом підприємства з метою уникнення виконання боргових зобов'язань, що має ознаки шахрайства та є незаконним.
- **Фіктивне банкрутство** є неправомірним оголошенням банкрутства з метою отримання фінансових пільг або ухилення від боргових зобов'язань, що також кваліфікується як економічний злочин.

По-четверте, важливим аспектом банкрутства є його економічні та соціальні наслідки. Банкрутство підприємств впливає не лише на кредиторів і власників, але й на працівників, ринок праці, податкову систему та загальну фінансову стабільність держави. У зв'язку з цим, правове регулювання банкрутства повинно передбачати збалансований підхід, що забезпечує справедливий розподіл фінансових ризиків між усіма учасниками економічного обороту.

Історична еволюція правового регулювання банкрутства в Україні демонструє поступову трансформацію підходів до врегулювання питання неспроможності від персональної відповідальності боржника до більш комплексних правових механізмів, спрямованих на регулювання економічних наслідків банкрутства та захист прав кредиторів. Починаючи з періоду Київської Русі, де вже були встановлені перші норми для врегулювання боргових зобов'язань, і до XX століття, законодавство змінювалося відповідно до змін у соціально-економічних умовах.

Зміна підходів до банкрутства з каральних норм на економічні механізми відображає перехід від ранньо-економічних умов, де банкрутство мало кримінальний характер, до більш сучасних, де акцент робиться на мінімізації ризиків для учасників господарських відносин та підтримці стабільності економіки. Це підкреслює важливість урахування змінюваних потреб суспільства у процесі регулювання.

Загальні тенденції розвитку правової процедури банкрутства в Україні свідчать про необхідність подальших реформ та адаптації законодавства до міжнародних стандартів і практик. Потрібно продовжувати удосконалення правових механізмів, щоб створити більш ефективну і стабільну систему, яка б враховувала всі аспекти сучасного економічного життя та забезпечувала захист інтересів усіх учасників процесу банкрутства.

Правове регулювання, зокрема адміністративно-правове, є ключовим механізмом впливу держави на суспільні відносини. Це категорія, що поєднує в собі елементи нормотворчості, правозастосування та правової охорони.

Адміністративно-правове регулювання в сфері банкрутства має на меті створення та підтримку правового порядку, що регулює відносини між боржниками, кредиторами та органами влади, а також забезпечує ефективне і справедливе вирішення питань, що виникають у процесі банкрутства.

В адміністративно-правовому регулюванні банкрутства використовуються специфічні методи та засоби, зокрема правові норми, акти застосування та інші інструменти, що дозволяють здійснювати контроль за банкрутством та забезпечувати виконання судових рішень. Важливим є те, що ці механізми сприяють збереженню правової стабільності та захисту інтересів усіх учасників процесу банкрутства, що підтверджує роль держави в регулюванні цього процесу.

Аналіз структурних і функціональних компонентів механізму адміністративно-правового регулювання дозволяє виокремити основні елементи, які утворюють його основу, та ті, що впливають на його ефективність. Структурні елементи включають норми права, правовідносини та акти застосування норм права, тоді як функціональні елементи характеризують етапи, методи, способи та типи адміністративно-правового регулювання. Цей підхід дозволяє більш глибоко зрозуміти, як конкретні механізми регулювання банкрутства сприяють досягненню результатів, які є соціально значущими для суспільства.

Важливою частиною адміністративно-правового регулювання є функції, які визначають основні напрями впливу на суспільні відносини у сфері банкрутства. Вони охоплюють не лише впорядкування державно-владних відносин, але й розв'язання соціальних та економічних проблем, що виникають у процесі банкрутства. Механізм функціонування адміністративно-правового регулювання банкрутства спрямований на досягнення справедливого результату в інтересах як кредиторів, так і боржників.

Враховуючи значний обсяг суспільних відносин, що виникають у процесі банкрутства, необхідно використовувати інтегрований підхід до правового та адміністративного регулювання. Це включає ефективне застосування

нормативно-правових актів, а також своєчасне реагування органів державної влади на зміни в економічній ситуації та потреби учасників процесу банкрутства. Тільки такий підхід забезпечить належний рівень правової охорони і стабільність в економічних відносинах.

Загалом, функції адміністративно-правового регулювання в сфері банкрутства полягають у досягненні оптимальних правових результатів, які відповідають інтересам усіх учасників процесу банкрутства, забезпечуючи при цьому баланс між економічними та юридичними вимогами.

РОЗДІЛ 2. ПРОЦЕСУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКРУТСТВА В УКРАЇНІ

2.1. Роль адміністративно-правових інститутів у регулюванні процедури банкрутства

Роль адміністративно-правових інститутів у регулюванні процедури банкрутства полягає в ефективному забезпеченні правового контролю за відносинами, що виникають у процесі банкрутства. Важливою складовою цієї діяльності є стратегічне завдання держави щодо зниження рівня безробіття, формування дохідної частини бюджетів та стимулювання економічної стабільності [75, с. 14]. Забезпечення високого рівня адміністративно-правового регулювання в сфері банкрутства є необхідним для відновлення господарської діяльності, зокрема в умовах повоєнної відбудови України.

З огляду на практичну значущість теми, заслуговує на увагу робота Я.О. Левшиної, яка аналізує нормативно-правовий інститут відповідальності у процедурі банкрутства. Визначено форми та види відповідальності, зокрема, матеріальну та процесуальну.

Необхідно зазначити прогалини в дослідженні специфіки визнання неплатоспроможності державних підприємств, де судова процедура розпорядження майном є ключовим етапом. Згідно з чинним законодавством, банкрутство державних підприємств регулюється через окремі норми, які передбачають специфічні вимоги до документального підтвердження їх статусу, а також участі органу, уповноваженого на управління державним майном (ст. 96 Кодексу України з процедур банкрутства) [62].

Основною метою адміністративно-правового регулювання у сфері банкрутства є досягнення ефективності через реалізацію кількох функцій. Перша функція — прогнозування, яке дозволяє сформулювати моделі розвитку підприємницької діяльності та визначити перспективи економічного регулювання. Тісно з прогнозуванням пов'язана функція планування, яка є

матеріальним відображенням прогнозних стратегій, зокрема в плані санації боржника.

Функція координації забезпечує взаємодію органів державної влади в процесі регулювання банкрутства, як, наприклад, роль уряду в підтримці платоспроможності державних підприємств. Крім того, важливою є функція організації, що включає створення механізмів для ведення реєстрів боржників і проведення майнових торгів у електронному форматі (ст. 68 Кодексу України з процедур банкрутства).

Контроль і нагляд у сфері банкрутства спрямовані на виявлення правопорушень в управлінських рішеннях і попередження економічних злочинів, що можуть виникнути в процесі банкрутства. Зокрема, впроваджено систему державного контролю за діяльністю арбітражних керуючих (ст. 20 Кодексу України з процедур банкрутства) [62].

До спеціальних функцій адміністративно-правового регулювання відносяться: аналітичне дослідження чинників економічного розвитку суб'єктів господарювання, розробка планів санації, співробітництво на національному та міжнародному рівнях, а також відновлення платоспроможності боржників та контроль за своєчасним виконанням податкових і соціальних зобов'язань.

У провадженні у справах про банкрутство, окрім сторін та арбітражного керуючого, беруть участь також державний орган, відповідальний за регулювання банкрутства, Фонд державного майна України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, представники органів місцевого самоврядування, а також представники трудового колективу боржника. Окрім того, учасниками провадження виступають уповноважені особи засновників (учасників, акціонерів) боржника та інші суб'єкти, права або обов'язки яких є предметом судового розгляду [109, с. 7].

Відповідно до чинного законодавства, Міністерство юстиції України виконує функції державного органу з питань банкрутства. Його компетенція охоплює як організаційні, так і контрольні аспекти діяльності у цій сфері.

До організаційних повноважень віднесено:

- координацію діяльності арбітражних керуючих;
- формування та адміністрування Єдиного реєстру арбітражних керуючих і реєстру суб'єктів господарювання, щодо яких відкрито провадження у справах про банкрутство;
- встановлення порядку оцінки фінансово-господарського стану підприємств на предмет наявності ознак фіктивного банкрутства, доведення до неплатоспроможності, приховування реальної фінансової ситуації чи інших незаконних дій;
- розроблення та затвердження стандартних форм планів санації, а також переліків активів, що підлягають включенню до ліквідаційної маси.

Контрольні функції державного органу у сфері банкрутства включають:

- здійснення аналізу фінансової діяльності боржника з метою виявлення ознак фіктивного банкрутства, навмисного доведення підприємства до неплатоспроможності чи приховування реального стану фінансових зобов'язань;
- моніторинг діяльності арбітражних керуючих, зокрема у частині дотримання ними законодавчих вимог у процесі банкрутства.

Законодавче регулювання діяльності державного органу з питань банкрутства визначається статтею 3 Кодексу України з процедур банкрутства (КУзПБ), що передбачає його ключові повноваження, серед яких [23, с. 45]:

- забезпечення правових, економічних та адміністративних умов для ефективного функціонування механізмів фінансового оздоровлення боржників;
- організація професійної підготовки та підвищення кваліфікації арбітражних керуючих;
- встановлення критеріїв та порядку отримання свідоцтв для здійснення діяльності арбітражних керуючих;
- регулювання процедури моніторингу діяльності арбітражних керуючих;

- визначення порядку аналізу фінансово-господарського стану суб'єктів господарювання на предмет виявлення ознак навмисного доведення до банкрутства;
- затвердження типових форм планів санації, реструктуризації та ліквідації;
- регламентація процедури ведення реєстру вимог кредиторів;
- надання висновків судам, правоохоронним органам щодо наявності ознак фіктивного банкрутства чи незаконних дій у цій сфері;
- розроблення та затвердження нормативно-правових актів, що регулюють процеси банкрутства.

Фонд державного майна України (ФДМУ) відіграє важливу роль у процедурі банкрутства, оскільки є центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері приватизації, оренди та управління державним майном. Його компетенція охоплює управління корпоративними правами держави, зокрема погодження мирових угод, планів санації та ліквідаційних процедур щодо господарських суб'єктів, у яких державна частка перевищує 50% статутного капіталу [64, с. 76].

Законодавчі норми передбачають обов'язкове погодження мирових угод та планів санації у процедурах банкрутства державних підприємств з центральним органом виконавчої влади, відповідальним за управління державною власністю.

Органи місцевого самоврядування також залучаються до провадження у справах про банкрутство, якщо боржником є комунальне підприємство. Учасниками провадження можуть бути також представники трудового колективу боржника та уповноважені особи його засновників або акціонерів.

Відповідно до статті 61 КУзПБ [62], у разі банкрутства підприємства, спричиненого діями засновників (учасників, акціонерів) або інших осіб, які мали можливість визначати господарську діяльність боржника, до них може бути застосовано механізм субсидіарної відповідальності. Ця норма передбачає, що у разі недостатності активів боржника для задоволення вимог

кредиторів, відповідні особи можуть бути зобов'язані компенсувати нестачу коштів.

Звернення з вимогою про субсидіарну відповідальність можливе лише у межах ліквідаційної процедури та здійснюється виключно ліквідатором після вичерпного аналізу активів боржника. Ліквідатор зобов'язаний довести в судовому порядку наявність умисних дій чи бездіяльності засновників, що призвели до фінансової неспроможності підприємства.

Крім того, процедура банкрутства суттєво впливає на трудові права працівників підприємства-боржника, оскільки нерідко супроводжується масовими звільненнями. Це обумовлює необхідність дотримання прав працівників та передбачає відповідні механізми соціального захисту у разі банкрутства роботодавця.

Надалі ми розглянемо більше детально роль конкретних адміністративно-правових інститутів під час здійснення зазначених раніше функцій під час процедури банкрутства [44, с. 9].

КОНТРОЛЬ ТА НАГЛЯД

Нормами ст. 20 Кодексу України з процедур банкрутства передбачено, що контроль за діяльністю арбітражних керуючих здійснюється державним органом з питань банкрутства або саморегулювальною організацією арбітражних керуючих. Державний орган з питань банкрутства здійснює контроль за діяльністю арбітражних керуючих шляхом проведення планових і позапланових перевірок у встановленому ним порядку.

Відповідно до абзацу третього пункту 1 Положення про Міністерство юстиції України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 02 липня 2014 року № 228, , Міністерство Юстиції України є державним органом з питань банкрутства.

Для отримання посвідчення арбітражного керуючого, відповідно до ст.11 КУзПБ: Арбітражним керуючим може бути громадянин України, який має вищу юридичну або економічну освіту другого (магістерського) рівня, загальний стаж роботи за фахом не менше трьох років або не менше одного

року після отримання відповідної вищої освіти на керівних посадах, пройшов навчання та стажування протягом шести місяців у порядку, встановленому державним органом з питань банкрутства, володіє державною мовою та склав кваліфікаційний іспит.

Відповідно до Порядку складання кваліфікаційного іспиту особами, які мають намір здійснювати діяльність арбітражного керуючого затвердженого Наказ Міністерства юстиції України 13 серпня 2019 року № 2535/5: Іспит проводиться шляхом проходження особами автоматизованого анонімного тестування. Іспит проводить Кваліфікаційна комісія арбітражних керуючих. Відповідно до статті 15 [Кодексу України з процедур банкрутства](#) Кваліфікаційна комісія арбітражних керуючих (далі – Комісія) утворюється у встановленому державним органом з питань банкрутства порядку для перевірки спеціальних знань осіб, які мають намір здійснювати діяльність арбітражного керуючого.

Таким чином, отримання свідоцтва арбітражного керуючого та права здійснювати зазначену діяльність, регулюється Міністерством Юстиції України за допомогою Кваліфікаційної комісії арбітражних керуючих. Зазначені дії є адміністративно-правовими відносинами, які здійснюють контроль над отримання посвідчення арбітражного керуючого та забезпечуються ефективно та справедливо проведення процедур банкрутства, захисту прав усіх сторін та стабільності фінансової системи країни. Адміністративно-правовий контроль та регулювання в цій сфері мають вирішальне значення для запобігання зловживанням та забезпечення правопорядку.

Міністерство Юстиції України також здійснює функції контролю за допомогою Системи Електронної Звітності Арбітражних Керуючих (далі СЕЗАК). СЕЗАК – веб-платформа, створена для введення електронної звітності арбітражних керуючих. Відповідно до Порядку подання арбітражними керуючими обов’язкових відомостей (інформації), затверджених наказом Мінюсту від 18.01.2013 N130/5: арбітражні керуючі

зобов'язані подавати відомості з інформацією про боржника та хід провадження у справі про банкрутство. Неподання або подання не в повному обсязі арбітражним керуючим у встановлений строк документів обов'язкової звітності або виявлення в них недостовірних даних є однією з підстав для проведення позапланової перевірки діяльності арбітражного керуючого.

Міністерство Юстиції України також виконує функцію організації, а саме підбір та розстановка кадрів. Важливим аспектом є відбір та призначення кваліфікованих кадрів, які відповідають завданням організації у сфері банкрутства. Це означає проведення конкурсів, оцінку компетенцій та призначення належних співробітників, а саме видання посвідчення арбітражного керуючого та моніторинг їх діяльності шляхом проведення планових та позапланових перевірок.

У дисертації Б.В. Яринка встановлюються адміністративно-правові засади щодо реалізації контрольно-наглядової функції за результатами діяльності арбітражних керуючих як з боку органів державної виконавчої влади, так і з боку органів громадського контролю та нагляду. Здійснення державного контролю та нагляду за діяльністю арбітражних керуючих переслідує мети попередження корупційних ризиків та проявів суб'єктивізму з метою незаконного збагачення, чи допущення зловживання правами чи інших порушень цивільно-правових, господарських та податкових зобов'язань, зобов'язань, пов'язаних із трудовими правовідносинами, а також захопленням власності через рейдерські схеми та процедури.

Відповідно до ч.2, ч.3 ст.32 КУзПБ: Саморегулівна організація арбітражних керуючих є некомерційною професійною організацією, що об'єднує всіх арбітражних керуючих та утворюється з метою забезпечення реалізації завдань самоврядування арбітражних керуючих. Саморегулівна організація арбітражних керуючих є юридичною особою та діє через організаційні форми самоврядування арбітражних керуючих, передбачені цим Кодексом. Саморегулівна організація арбітражних керуючих утворюється з'їздом арбітражних керуючих України та не може бути реорганізована.

Саморегульвна організація арбітражних керуючих може бути ліквідована лише на підставі закону.

Відповідно до ст.33 КУЗПБ: саморегульвна організація арбітражних керуючих:

1) здійснює в порядку, передбаченому цим Кодексом, контроль за діяльністю арбітражних керуючих щодо дотримання цього Кодексу, Кодексу професійної етики арбітражного керуючого та інших нормативно-правових актів;

2) бере участь у розробленні нормативно-правових актів та заходах з питань відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом;

3) представляє арбітражних керуючих у відносинах з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими і службовими особами, підприємствами, установами, організаціями незалежно від форми власності, громадськими об'єднаннями та міжнародними організаціями;

4) захищає професійні права арбітражних керуючих;

5) забезпечує високий професійний рівень та розвиток професії арбітражних керуючих;

6) забезпечує престижність професії арбітражних керуючих;

7) організовує перевірку оприлюдненої інформації, що принижує честь і гідність, ділову репутацію арбітражних керуючих, у разі її недостовірності вживає заходів для її спростування;

8) надає консультації, а також готує методичні рекомендації з питань професійної етики арбітражних керуючих та застосування прогресивних практик;

9) здійснює інформування суспільства про практику та проблемні питання у процедурах відновлення платоспроможності;

10) здійснює інші повноваження відповідно до цього Кодексу.

Таким чином, саморегулювання арбітражних керуючих — це процес, за якого самі арбітражні керуючі встановлюють стандарти та норми своєї діяльності, забезпечують їх виконання та контролюють дотримання. Це важливий аспект у сфері банкрутства, оскільки арбітражні керуючі відіграють ключову роль у проведенні процедур банкрутства, розподілі майна та врегулюванні спорів між кредиторами та підприємством. Саморегулювання арбітражних керуючих передбачає встановлення кодексу етики та професійних стандартів, які регулюють їх поведінку та взаємовідносини з клієнтами, судами та іншими учасниками процесу [35, с. 80].

Під час процедури розпорядження майном та ліквідації процедури, розпорядник майна та ліквідатор, відповідно, надсилає листи-запити до адміністративних органів, для того, щоб впевнитись, що у підприємства-Боржника не має боргів перед такими державними підприємствами, як: Податкова Служба, Митна Служба, Пенсійна Служба.

Пенсійна служба може брати участь у контролі за процедурами банкрутства підприємств через свої повноваження та функції, які визначені законодавством. Ось деякі способи, якими пенсійна служба може здійснювати контроль у цій сфері:

Контроль за виплатою пенсійних внесків: Пенсійна служба може перевіряти, чи сплачуються пенсійні внески заробітною платою працівників підприємства. Це важливо для забезпечення фінансової стабільності пенсійної системи та забезпечення пенсійних прав індивідуальних осіб.

Моніторинг фінансового стану підприємства: Пенсійна служба може проводити аналіз фінансового стану підприємства, зокрема, його заборгованості перед пенсійним фондом. Якщо підприємство перебуває у фінансових труднощах або оголошує процедуру банкрутства, це може мати вплив на виплату пенсійних внесків та пенсійних виплат [27, с. 80].

Участь у судових процедурах: Пенсійна служба може брати участь у судових процедурах, пов'язаних з банкрутством підприємства, особливо якщо

це впливає на пенсійні права працівників або на фінансову стабільність пенсійної системи.

Контроль за виплатою пенсійних виплат: У разі банкрутства підприємства, пенсійна служба може брати участь у процесі розподілу активів між кредиторами. Вона може намагатися забезпечити, щоб пенсійні зобов'язання були задоволені в першу чергу або щоб працівники мали можливість отримати компенсацію за втрату пенсійних прав.

Отже, пенсійна служба може використовувати різні інструменти та механізми для контролю за процедурами банкрутства підприємств з метою забезпечення прав пенсіонерів та фінансової стабільності пенсійної системи.

Митна служба також може брати участь у контролі за процедурами банкрутства підприємств через свої повноваження та функції, передбачені відповідним законодавством. Ось деякі способи, якими митна служба може здійснювати контроль у цій сфері:

Контроль за митними платежами: Митна служба може перевіряти виплату митних платежів підприємствами, які перебувають у процедурі банкрутства. Це важливо для забезпечення фінансових ресурсів державного бюджету та виконання митних обов'язків [46, с. 87].

Контроль за переміщенням товарів та активів: Митна служба може відслідковувати переміщення товарів та активів підприємств, які перебувають у процедурі банкрутства, через митні кордони. Це допомагає у запобіганні незаконному вивезенню майна та забезпеченні виконання митних правил.

Участь у судових процедурах: Митна служба може брати участь у судових процедурах, пов'язаних з банкрутством підприємств, особливо якщо це впливає на митні питання або на фінансову стабільність митної системи.

Контроль за митними режимами та преференціями: Митна служба може перевіряти дотримання підприємствами митних режимів та преференцій, які можуть бути застосовані у процесі банкрутства для зменшення митних платежів або спрощення митних процедур.

Отже, митна служба може використовувати різні інструменти та механізми для контролю за процедурами банкрутства підприємств з метою забезпечення дотримання митних правил та збереження фінансової стабільності митної системи.

Податкова служба також наділена функціями контролю під час справи про банкрутство.

Участь у судових процедурах: Податкова служба може брати участь у судових процедурах, пов'язаних з банкрутством підприємства, зокрема, у зборі податкових зобов'язань в рамках процедур банкрутства або захисті інтересів бюджету[7, с. 80].

Також відповідно до ч.15 ст.39 КУзПБ: Ухвала про відкриття провадження у справі про банкрутство не пізніше трьох днів з дня її постановлення надсилається боржнику, кредитору (кредиторам) та іншим особам, які беруть участь або мають взяти участь у цій справі (власнику майна, органу, уповноваженому управляти майном боржника, тощо), до контролюючого органу, визначеного [Податковим кодексом України](#), місцевого загального суду, органу державної виконавчої служби, приватному виконавцю, у якого перебуває виконавче провадження на виконанні.

Таким чином, податковий орган отримує повідомлення про відкриття провадження у справі про банкрутство не пізніше трьох днів з дня її постановлення. Податковий орган, може виконувати податкові перевірки під час процедури розпорядження майном, заздалегідь повідомивши розпорядника майна Боржника.

Також, як передбачено п.п. 78.1.7 п.78.1 ст.78 ПКУ [84], однією з підстав проведення документальної позапланової перевірки є те, що стосовно платника податків розпочато процедуру реорганізації юридичної особи (крім перетворення), припинення юридичної особи або підприємницької діяльності ФОП, закриття постійного представництва чи відокремленого підрозділу юридичної особи, в тому числі іноземної компанії, організації, порушено

провадження у справі про визнання банкрутом платника податків або подано заяву про зняття з обліку платника податків.

Верховний Суд дійшов до правового висновку у постанові від 22.07.2020 у справі № 904/4681/19, щодо того, що норми чинного податкового законодавства та законодавства про банкрутство не містять заборони щодо проведення податковим органом перевірки боржника після визнання останнього банкрутом.

Таким чином, контролюючий орган виконує функції адміністративно-правового регулювання у сфері банкрутства шляхом проведення податкових перевірок в процедурах розпорядження майном та/або санації боржника та визначення грошових зобов'язань Боржника.

Координація

Наступною функцією адміністративно-правового регулювання у сфері банкрутства є функція координація реалізація якої спрямовується на забезпечення взаємодії органів та систем суб'єктів владних повноважень.

Ця функція полягає в організації та узгодженні дій різних управлінських структур та державних органів з метою забезпечення системності та ефективності у проведенні процедур банкрутства. КМУ відповідає за розроблення та реалізацію державної політики у сфері банкрутства, а також за здійснення заходів для запобігання банкрутству державних підприємств та підприємств з державною участю.

Основні обов'язки КМУ у цьому контексті включають:

Визначення стратегії: КМУ розробляє стратегію державної політики у сфері банкрутства, визначає пріоритетні напрямки дій та встановлює необхідні заходи для попередження банкрутства та підтримки підприємств у фінансових труднощах.

Координація дій урядових органів: КМУ здійснює координацію діяльності різних урядових органів та відомств у справах банкрутства. Це включає узгодження політики та дій Міністерства юстиції, Міністерства

фінансів, Державної служби статистики, Державної податкової служби та інших відомств.

Здійснення заходів для попередження банкрутства: КМУ приймає рішення щодо запровадження заходів, спрямованих на попередження банкрутства підприємств, зокрема, забезпечення фінансової стабільності та розвитку економіки країни.

Реагування на кризові ситуації: КМУ виступає з ініціативами щодо реагування на кризові ситуації в економіці та приймає необхідні рішення для забезпечення стабільності фінансової системи та захисту інтересів учасників економіки.

Наприклад, згідно зі статтею 96 Кодексу України з процедур банкрутства [62], уряд Кабінету Міністрів України вживає заходів для запобігання банкрутству державних підприємств та підприємств, у яких державна власність складає понад 50%. Крім того, уряд визначає оптимальні шляхи відновлення їхньої платоспроможності та координує дії відповідних органів виконавчої влади. Це означає, що уряд зобов'язаний вживати конкретні заходи, щоб уникнути фінансових проблем та банкрутства таких підприємств.

Для досягнення цієї мети, уряд повинен співпрацювати з різними державними органами та управлінськими структурами, такими як Міністерство економіки, Міністерство фінансів, Міністерство промисловості та інші [65]. Крім того, важливо враховувати погляди та інтереси зацікавлених сторін, таких як профспілки, бізнес-асоціації та інші.

Наприклад, статтею 68 Кодексу України з процедур банкрутства передбачено, що продаж майна боржника на аукціоні відбувається в електронній торговій системі. Порядок функціонування цієї системи, включаючи організацію та проведення електронних аукціонів, визначається Кабінетом Міністрів України.

Отже, функція організації забезпечує ефективне функціонування системи управління у сфері банкрутства.

Функція інформаційного забезпечення

Згідно зі статтею 28 Кодексу України з процедур банкрутства, кандидатура арбітражного керуючого визначається судом шляхом автоматизованого відбору зі списку арбітражних керуючих, які внесені до Єдиного реєстру арбітражних керуючих України. Цей відбір здійснюється за принципом випадкового вибору з використанням Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи. Це означає, що система автоматизованого відбору забезпечує судові органи доступом до актуальної інформації про арбітражних керуючих, зокрема щодо їх кваліфікації, досвіду роботи та рейтингу, і дозволяє ефективно вибирати кандидатури для виконання певних функцій у рамках процедур банкрутства [54, с. 8].

Державна служба статистики України забезпечує збір та аналіз статистичної інформації про фінансовий стан підприємств, що знаходяться у процесі банкрутства.

Міністерство фінансів України веде фінансовий облік та аналізує фінансову звітність підприємств, що перебувають у процедурі банкрутства.

Державна фіскальна служба України надає інформацію про сплату податків та заборгованість перед бюджетом підприємствами, які знаходяться у процедурі банкрутства.

Різноманітні реєстри, які створені в Україні, а також веб-ресурси надають доступ до актуальної інформації, наприклад:

1. Безкоштовний або платний витяг з Єдиного Державного Реєстру – надає змогу переглянути назву підприємства або ФОП, код ЄДРПОУ, місцезнаходження, чи перебуває підприємство в процесі припинення, відомості про органи управління юридичної особи, інформація про кінцевого бенефіціарного власника юридичної особи, види діяльності, що провадить юридична особа, розмір статутного внеску, контролюючи податковий орган.
2. Єдиний реєстр Боржників

3. Єдиний реєстр арбітражних керуючих
4. Державного реєстру речових прав на нерухоме майно
5. Державний реєстр обтяжень рухомого майна
6. Єдиний державний реєстр судових рішень

Міністерство юстиції України: Відповідає за підтримку реєстрів та документації, пов'язаної з процедурами банкрутства. Таким чином, за допомогою зазначених реєстрів, здійснюються функція інформаційного забезпечення під час процедури про банкрутство. Зазначені реєстри надають актуальну інформацію щодо юридичних осіб, чи відкрито у відношенні до них провадження у справі про банкрутство, що є корисним для контролюючих органів та потенційних контрагентів, перелік нерухомого майна, що є корисним для кредиторів та арбітражних керуючих. Зазначені реєстри надають інформацію в повному обсязі для всіх суб'єктів, які наявні в процедурі банкрутства. Окремо хочу зауважити, що з метою убезпечення державних реєстрів, під час воєнного стану обмежено публічний доступ до деяких реєстрів та можливості вносити зміни у звичайному режимі.

Запобігання зловживанням та шахрайству

Запобігання зловживанням та шахрайству є невід'ємною частиною ефективного адміністративного управління та сприяє створенню довіри в організації, підвищенню її репутації та забезпеченню стабільності у діяльності. Контрольні органи вживають заходів для запобігання можливим зловживанням та шахрайству під час процедур банкрутства, що можуть завдати шкоди як кредиторам, так і боржникам [45, с/9].

Відповідно до ст.1 ЗУ «Про Антимонопольний комітет України» [37] Антимонопольний комітет України є державним органом із спеціальним статусом, метою діяльності якого є забезпечення державного захисту конкуренції у підприємницькій діяльності та у сфері публічних закупівель. Антимонопольний комітет України попереджає нечесну конкуренцію та монополізацію ринку у сфері банкрутства.

Міністерство юстиції України: Відповідає за реєстрацію суб'єктів господарювання та нагляд за їх діяльністю. Крім того, воно може мати функцію контролю за правильністю документації, яка подається у суд у рамках процедур банкрутства.

Державна податкова служба України відповідає за контроль за сплатою податків та виявленням податкових шахрайств, а також за дотриманням законодавства у сфері оподаткування підприємств, які перебувають у процедурі банкрутства.

Відповідно до ст.1 Положення про Державну службу фінансового моніторингу України затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 29 липня 2015 р. № 537: Державна служба фінансового моніторингу України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів і який реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Державна служба фінансового моніторингу України відповідає за запобігання використанню фінансових систем для відмивання коштів та фінансування тероризму, що може включати шахрайства та зловживання у сфері банкрутства.

Функції обліку

Відповідно до ст.1 ЗУ «Про державну статистику»: державна статистика - централізована система збирання, опрацювання, аналізу, поширення, збереження, захисту та використання статистичної інформації; державна статистична діяльність - сукупність дій, пов'язаних з проведенням державних статистичних спостережень та наданням інформаційних послуг, спрямована на збирання, опрацювання, аналіз, поширення, збереження, захист та використання статистичної інформації, забезпечення її достовірності, а також удосконалення статистичної методології;

Відповідно до ст.11 ЗУ «Про державну статистику» [38]: Органами державної статистики є: центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері статистики; функціональні органи державної статистики - підприємства, установи та організації, які знаходяться у сфері управління центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері статистики.

Державна служба статистики України: Забезпечує облік та статистичний аналіз даних щодо банкрутства підприємств.

Відповідно до ст.1 Положення про Міністерство Фінансів затвердженого постановою КМУ №375 від 20.08.2014 року: Мінфін є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову, бюджетну та боргову політику, державну політику у сфері міжбюджетних відносин та місцевих бюджетів, державну політику у сфері державного пробірної контролю, бухгалтерського обліку та аудиту, а також забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері контролю за дотриманням бюджетного законодавства, державного фінансового контролю, державного внутрішнього фінансового контролю, казначейського обслуговування бюджетних коштів, коштів клієнтів відповідно до законодавства, запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, забезпечує формування державної політики у сфері організації та контролю за виготовленням цінних паперів, документів суворої звітності та забезпечує формування та реалізацію єдиної державної податкової, митної політики, державної політики з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового та митного законодавства, державної політики у сфері контролю за трансфертним ціноутворенням, а також законодавства з питань сплати єдиного внеску, державної політики у сфері видобутку, виробництва, використання та

зберігання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органічного утворення та напівдорогоцінного каміння, їх обігу та обліку.

Міністерство фінансів України: Веде облік фінансової звітності та фінансового стану підприємств.

Державна податкова служба України здійснює контроль за відповідністю податкової звітності підприємств у рамках процедур банкрутства та виконанням податкових зобов'язань.

Міністерство юстиції України введе облік арбітражних керуючих та забезпечувати доступ до публічної інформації про підприємства, які перебувають у процедурі банкрутства.

Антимонопольний комітет України веде облік концентрації підприємств в зв'язку з процедурами банкрутства та аналізувати можливі впливи на ринок у разі злиття чи придбання банкрутуючих компаній.

Функції організації

Господарські суди в Україні виконують функцію організації у справі про банкрутство. Вони відповідають за проведення судових процедур, пов'язаних з оголошенням банкрутства, призначенням арбітражного керуючого та управлінням усіма аспектами справи.

Основні обов'язки господарських судів у справі про банкрутство включають:

Прийняття рішень щодо оголошення банкрутства: Суд вирішує, чи відповідають обставини справи критеріям банкрутства та чи можна розпочати процедуру банкрутства.

Призначення арбітражного керуючого: Господарський суд визначає особу арбітражного керуючого, яка буде відповідальна за управління майном боржника та проведення процедур банкрутства.

Керівництво судовими засіданнями: Суд організовує та проводить засідання, на яких розглядаються питання, пов'язані з процедурою

банкрутства, такі як затвердження плану санації або ліквідації, розгляд претензій кредиторів тощо.

Контроль за дотриманням процедурних строків: Суд відповідає за те, щоб усі учасники процесу виконували свої зобов'язання в строк та дотримувалися вимог законодавства.

Вирішення спорів та конфліктів: Господарські суди розглядають конфлікти та спори, що виникають у процесі банкрутства, і приймають рішення з їх вирішення.

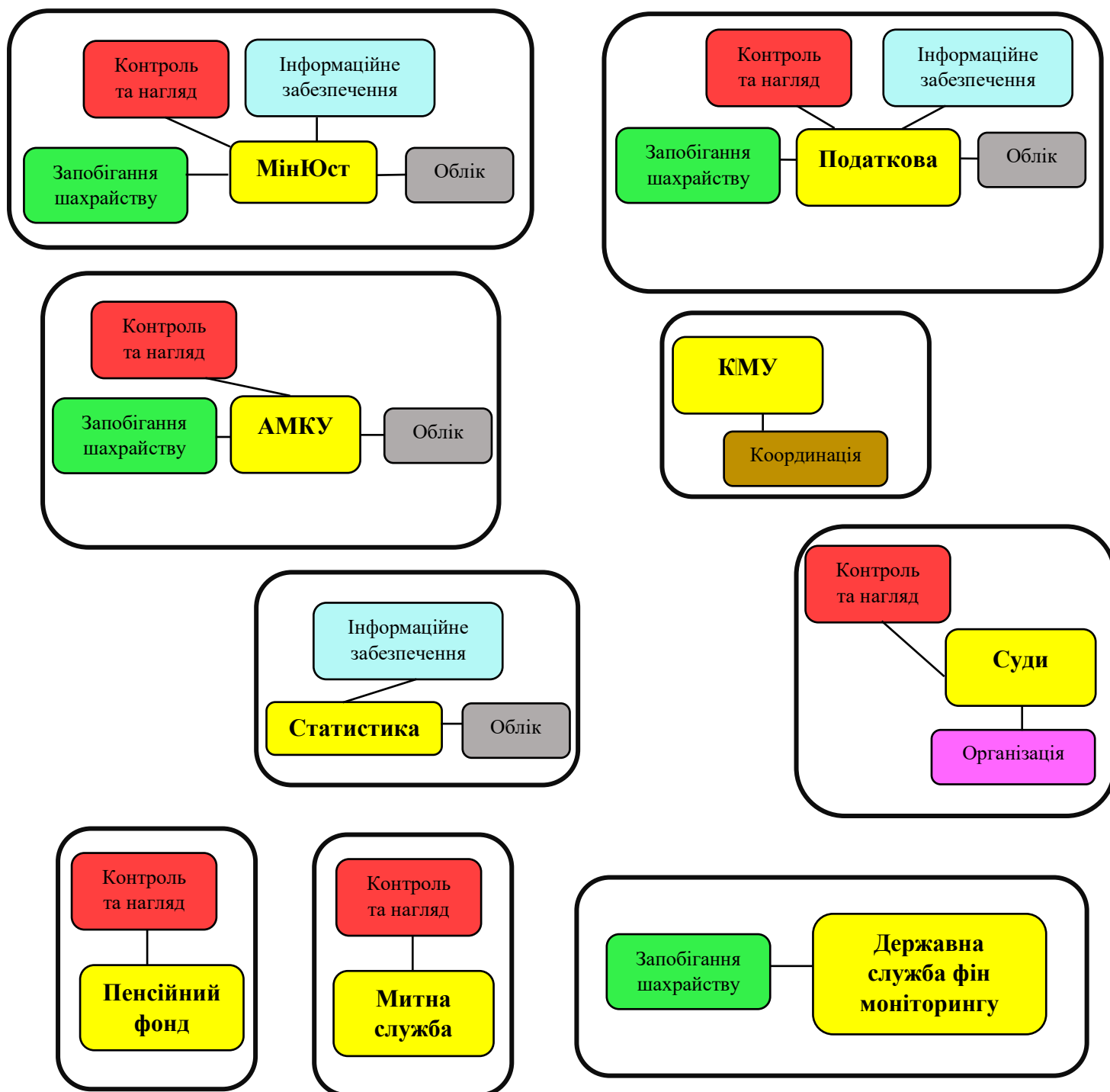
Господарські суди грають ключову роль у забезпеченні ефективного та справедливого проведення процедур банкрутства, забезпечуючи дотримання прав та інтересів усіх сторін, які беруть участь у справі.

Нижче в таблиці та на схемі наведені функції та органи, що їх здійснюють.

Функція	Органи, що здійснюють
Контроль та нагляд	<p>МінЮст здійснює контроль та виконую функцію нагляду щодо арбітражних керуючих.,</p> <p>Податкова, Пенсійна, Митна служби здійснюють контроль у податковій сфері, сфері митних платежів, сфері пенсійного забезпечення.</p> <p>Суди вирішують питання, пов'язані з оголошенням банкрутства, призначенням арбітражних керуючих та розглядом суперечок у межах процедур банкрутства.</p> <p>АМКУ відповідає за забезпечення конкурентної середовища в сфері банкрутства, запобігає нечесній конкуренції та монополізації ринку.</p>
Координація	<p>Кабінет Міністрів України забезпечує координацію діяльності різних урядових органів та міністерств, що відповідають за аспекти банкрутства</p>

Функція інформаційного забезпечення	<p>МінЮст відповідає за підтримку реєстру судових рішень та документації, пов'язаної з процедурами банкрутства.</p> <p>Державна служба статистики забезпечує збір та аналіз статистичної інформації про фінансовий стан підприємств, що знаходяться у процесі банкрутства.</p> <p>Державна податкова служба надає інформацію про сплату податків та заборгованість перед бюджетом підприємствами, які знаходяться у процедурі банкрутства.</p>
Запобігання зловживанням та шахрайству	<p>АМКУ попереджає нечесну конкуренцію та монополізацію ринку у сфері банкрутства.</p> <p>МінЮст відповідає за реєстрацію суб'єктів господарювання та нагляд за їх діяльністю. Крім того, воно може мати функцію контролю за правильністю документації, яка подається у суд у рамках процедур банкрутства.</p> <p>Податкова служба відповідає за контроль за сплатою податків та виявленням податкових шахрайств, а також за дотриманням законодавства у сфері оподаткування підприємств, які перебувають у процедурі банкрутства.</p>
Облік	<p>Державна служба статистики України: Забезпечує облік та статистичний аналіз даних щодо банкрутства підприємств.</p> <p>Податкова служба здійснює контроль за відповідністю податкової звітності підприємств у рамках процедур банкрутства та виконанням податкових зобов'язань.</p>

	<p>МінЮст веде реєстр арбітражних керуючих та забезпечувати доступ до публічної інформації про підприємства, які перебувають у процедурі банкрутства.</p> <p>АМКУ веде облік концентрації підприємств в зв'язку з процедурами банкрутства та аналізувати можливі впливи на ринок у разі злиття чи придбання банкрутуючих компаній.</p>
Організація	<p>Господарські суди відповідають за проведення судових процедур, пов'язаних з оголошенням банкрутства, призначенням арбітражного керуючого та управлінням усіма аспектами справи.</p>

2.2. Адміністративно-правовий статус та функції арбітражного керуючого

Арбітражний керуючий в сфері банкрутства володіє значними повноваженнями та відповідальністю, що визначають його адміністративно-правовий статус.

Відповідно до ст.1 КУзПБ [62]: арбітражний керуючий - фізична особа, яка отримала відповідне свідоцтво та інформація про яку внесена до Єдиного реєстру арбітражних керуючих України.

Відповідно до ст.42 Конституції України: Кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом.

Відповідно до ст. ст. 42, 43 Господарського Кодексу України [40]: Підприємництво - це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку. Підприємці мають право без обмежень самостійно здійснювати будь-яку підприємницьку діяльність, яку не заборонено законом.

Відповідно до ст.3 ЗУ «Про підприємництво» Підприємці мають право без обмежень приймати рішення і здійснювати самостійно будь-яку діяльність, що не суперечить чинному законодавству.

Заява про відкриття провадження у справі про банкрутство подається кредитором до господарського суду, і відкриваючи провадження у справі про банкрутство господарський суд порушує право на невтручання державою в господарську діяльність. Це відбувається для захисту прав кредиторів у справі про банкрутство та запобіганню так званого «фіктивного банкрутства». Отже, коли мова йде про неспроможність певного суб'єкта, приватний інтерес стає суспільним інтересом, що означає, що це стає питанням, яке стосується не лише конкретної особи чи компанії, але й загального добробуту та економічної стабільності суспільства. У процедурі банкрутства це питання контролюється та регулюється державними органами, зокрема судом і арбітражним керуючим [96, с. 78]. Їх роль полягає в забезпеченні справедливості, дотриманні законності та захисті інтересів всіх сторін, включаючи кредиторів та боржника, з метою ефективного врегулювання ситуації та відновлення фінансової стабільності.

Арбітражний керуючий, маючи контрольно-наглядові повноваження над управлінням і розпорядженням майном боржника, має обов'язок

узгоджувати інтереси кредиторів та неспроможного боржника. Це робиться з метою повного відшкодування вимог кредиторів та запобігання можливим збиткам та економічному руйнуванню боржника як суб'єкта виробництва.

Згідно з КУзПБ, арбітражний керуючий виступає не як суб'єкт підприємницької діяльності, а як суб'єкт незалежної професійної діяльності. Поняття суб'єкта незалежної професійної діяльності впливає з абзацу 2 п. 14.1.226 Податкового Кодексу України [63] Податковою кодекс України, яким визначено, що «незалежна професійна діяльність – це участь фізичної особи у науковій, літературній, артистичній, художній, освітній або викладацькій діяльності, діяльність лікарів, приватних нотаріусів, адвокатів, арбітражних керуючих (розпорядників майна, керуючих санацією та ліквідаторів), аудиторів, оцінщиків, інженерів чи архітекторів, особи, зайнятої релігійною (місіонерською) діяльністю, іншою подібною діяльністю за умови, що така особа не є працівником або фізичною особою – підприємцем та використовує найману працю не більш як чотирьох фізичних осіб».

Відповідно до підпункту б) пункту 2 частини 2 статті 3 Закону України «Про запобігання корупції» арбітражні керуючі є суб'єктами відповідальності за корупційні правопорушення. Законом визначено, що суб'єктами відповідальності за корупційні правопорушення є «особи, які не є державними службовцями, посадовими особами місцевого самоврядування, але надають публічні послуги (аудитори, нотаріуси, оцінювачі, а також експерти, арбітражні керуючі, незалежні посередники, члени трудового арбітражу, третейського суду під час виконання ними цих функцій, інші особи в установлених законом випадках)»

Згідно зі статтею 28 Кодексу України з процедур банкрутства, кандидатура арбітражного керуючого визначається судом шляхом автоматизованого відбору зі списку арбітражних керуючих, які внесені до Єдиного реєстру арбітражних керуючих України. Цей відбір здійснюється за принципом випадкового вибору з використанням Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи. Це означає, що система

автоматизованого відбору забезпечує судові органи доступом до актуальної інформації про арбітражних керуючих, зокрема щодо їх кваліфікації, досвіду роботи та рейтингу, і дозволяє ефективно вибирати кандидатури для виконання певних функцій у рамках процедур банкрутства.

Однак, ініціюючий кредитор може подати до суду пропозицію щодо призначення розпорядником майна або ліквідатором певного арбітражного керуючого та останнім буде надана згода на участь у справі про банкрутство суд може призначити запропонованого арбітражного керуючого.

Л.В. Гершанок зазначає, що сукупністю юридичних фактів, необхідних для виникнення правовідносин, є заява арбітражного керуючого про реєстрацію в господарському суді, а також ухвала про призначення на відповідну посаду [24, с. 12]. На думку інших учених, із факту призначення арбітражним керуючим виникають цивільні відносини [83, с. 12] .

Міністерство юстиції України, як державний орган, відповідає за контроль за діяльністю арбітражних керуючих у сфері банкрутства. Цей контроль здійснюється через головні територіальні управління юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, в областях, містах Києві та Севастополі, які є територіальними органами з питань банкрутства. Державний контроль за діяльністю арбітражних керуючих регулюється Наказом Міністерства юстиції України від 27 червня 2013 року № 1284/5 "Про затвердження порядку контролю за діяльністю арбітражних керуючих". Україні контроль за належним виконанням повноважень арбітражного керуючого здійснюють комітет кредиторів, суд, державний орган із питань банкрутства шляхом проведення планових і позапланових перевірок, ознайомлення з його звітом, відомостями про фінансове становище боржника, пропозиціями щодо можливості відновлення платоспроможності боржника, відомостями, необхідними для ведення єдиної бази даних про підприємства, щодо яких порушено справу про банкрутство.

Арбітражний керуючий в сфері банкрутства володіє значними повноваженнями та відповідальністю, що визначають його адміністративно-

правовий статус. Нижче розглянемо детальніше основні аспекти цього статусу:

Призначення та обрання: Арбітражний керуючий призначається судом відповідно до процедури, встановленої законом. Заяви про призначення арбітражного керуючого можуть подавати зацікавлені сторони, такі як боржник, кредитори або інші учасники процедури. В деяких випадках арбітражний керуючий може бути обраний за рішенням кредиторського комітету, якщо він утворений. Процедура обрання може бути також автоматизованою за допомогою відбору зі списку арбітражних керуючих.

Повноваження та функції: Арбітражний керуючий має широкі повноваження, які включають управління майном боржника, здійснення фінансових операцій, проведення переговорів з кредиторами, укладання угод, складання фінансової звітності та інше. Він також може вирішувати спори між сторонами та вносити пропозиції щодо вирішення проблем, що виникають у процесі банкрутства.

Відповідальність: Арбітражний керуючий несе відповідальність за свою діяльність перед судом, кредиторами та іншими зацікавленими сторонами. Він зобов'язаний діяти в межах закону, чесно та добросовісно, дотримуючись принципів економічної ефективності та інтересів всіх учасників процесу банкрутства.

Контроль та звітність: Арбітражний керуючий підлягає контролю суду та інших уповноважених органів. Він зобов'язаний регулярно надавати звіти про свою роботу та виконання покладених на нього завдань, а також відповідати на запити сторін процедури.

У загальному розумінні арбітражний керуючий має важливе статусне положення в системі проведення процедур банкрутства і володіє повноваженнями та обов'язками, спрямованими на забезпечення ефективного виконання цих процедур та захисту прав усіх учасників процесу.

На арбітражного керуючого може бути покладена адміністративна відповідальність за адміністративні правопорушення в галузі фінансів та

підприємницької діяльності. Такий вид юридичної відповідальності застосовується у випадку протиправних дій чи бездіяльності арбітражного керуючого, за які Кодексом про адміністративні правопорушення України [60] встановлена адміністративна відповідальність [52, с. 10].

Роль адміністративної відповідальності арбітражних керуючих (розпорядників майна, керуючих санацією, ліквідаторів) є надзвичайно важливою насамперед тому, що вона виникає як правовий наслідок неналежної реалізації ними своїх прав та обов'язків на займаній посаді. Адміністративну відповідальність арбітражного керуючого можна класифікувати: на 1) прямо передбачену нормами КУпАП; 2) відповідальність згідно з нормами КУпАП, які передбачають спеціального суб'єкта, що здійснює управлінські й організаційно-розпорядчі функції від імені юридичної особи; 3) відповідальність, що передбачена нормами спеціального законодавства про організацію діяльності арбітражного керуючого і є ретроспективною, тобто передбачає настання несприятливих наслідків для арбітражного керуючого через вчинення ним порушення законодавства; 4) позитивну відповідальність, що передбачає дотримання норм і правил, якими передбачено кваліфікаційні вимоги до арбітражного керуючого.

Арбітражний керуючий має важливе місце в адміністративно-правовому регулюванні процедур банкрутства в Україні. Він здійснює контроль над управлінням і розпорядженням майном боржника, координує інтереси кредиторів та боржника для максимального відшкодування вимог кредиторів та запобігання економічному руйнуванню боржника. Законодавство визначає його як суб'єкта незалежної професійної діяльності, що підкреслює його спеціалізовану роль у сфері банкрутства. Арбітражний керуючий підлягає контролю з боку комітету кредиторів, суду та державного органу з питань банкрутства, що забезпечує належне виконання його обов'язків та дотримання законодавства.

Арбітражне управління виконує фундаментальну функцію в процедурі банкрутства, зважаючи на завдання, що стоять перед ним, а також на

ефективність їх реалізації арбітражним керуючим. Його залучення до провадження у справах про банкрутство (неплатоспроможність) проявляється у взаємодії з іншими суб'єктами відповідного процесу. Визначальне значення у цьому контексті має порядок призначення та усунення арбітражного керуючого, а також контроль за його діяльністю з боку господарського суду та кредиторів.

Одним із ключових аспектів є аналіз новел Кодексу України з процедур банкрутства (КУЗПБ), що регулюють процедуру призначення арбітражного керуючого. З моменту набрання чинності КУЗПБ механізм призначення арбітражних керуючих зазнав суттєвих змін порівняно з положеннями попереднього Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом». Відповідно до статті 28 КУЗПБ, господарський суд визначає кандидатуру розпорядника майна або керуючого реструктуризацією через автоматизовану процедуру відбору із використанням Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ЄСІТС). Відбір здійснюється серед арбітражних керуючих, зареєстрованих у Єдиному реєстрі арбітражних керуючих України, на основі принципу випадковості. В результаті суд визначає трьох потенційних кандидатів, яким надсилається ухвала про відкриття провадження у справі з пропозицією подати відповідні заяви про участь. Якщо заяву подає лише один арбітражний керуючий, саме він отримує призначення у справі. У випадку, коли надходить більше однієї заяви, перевага надається тому, кого система визначила першим.

Однак на сьогоднішній день ЄСІТС фактично не функціонує, що спричинило необхідність внесення змін до механізму призначення арбітражного керуючого. Зокрема, через рік після набрання чинності КУЗПБ було ухвалено Закон України «Про внесення змін до Кодексу України з процедур банкрутства» (Закон № 686-IX), який запровадив альтернативний підхід до призначення арбітражного керуючого. Відповідно до оновлених норм, цей порядок застосовується до моменту повноцінного запуску ЄСІТС.

Варто наголосити, що зазначені зміни стосуються першочергового призначення арбітражного керуючого в межах провадження у справі про банкрутство (неплатоспроможність) на стадії відкриття провадження. У разі необхідності заміни арбітражного керуючого у вже відкритій справі (наприклад, у випадку його відсторонення), суд має право здійснити призначення нового керуючого на підставі клопотання комітету кредиторів без застосування автоматизованої системи відбору.

Останні законодавчі зміни також передбачають можливість призначення арбітражного керуючого за пропозицією ініціюючого кредитора або боржника-фізичної особи. Відповідна пропозиція подається у заяві про відкриття провадження у справі разом із письмовою згодою арбітражного керуючого на участь у процесі. У разі відсутності такої заяви призначення арбітражного керуючого у межах процедури банкрутства є неможливим.

Закон № 686-IX частково реінтегрував попередній механізм призначення арбітражних керуючих, який не був передбачений Кодексом України з процедур банкрутства (КУЗПБ), посилаючись на застосування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ЄСІТС). Відповідно до внесених змін, якщо заява про відкриття провадження у справі не містить пропозицій щодо кандидатури або до неї не додано заяву арбітражного керуючого, а також у випадку, коли ініціатором провадження є боржник – юридична особа, суд здійснює призначення арбітражного керуючого відповідно до механізму, який діяв до набрання чинності КУЗПБ, із використанням автоматизованої системи.

Як зазначають Б. Поляков і Р. Поляков, автоматизований відбір арбітражних керуючих, попри впровадження нових норм, досі здійснюється місцевими судами через застарілу систему, що функціонує під назвою "Автоматизована система з відбору арбітражних керуючих" [88, с. 36]. Регулювання її діяльності та порядок взаємодії залучених суб'єктів (суду, оператора автоматизованої системи, арбітражних керуючих тощо) залишаються незмінними. Даний порядок закріплено в Положенні про

автоматизовану систему з відбору арбітражних керуючих, затвердженому Вищим господарським судом України за погодженням з Міністерством юстиції ще 14.07.2016 р. Хоча це положення було розроблене в контексті попереднього законодавства про банкрутство, після прийняття КУзПБ воно втратило юридичну силу разом із законодавчими актами, ухваленими на його основі.

Аналізуючи нормативне регулювання процедури призначення арбітражного керуючого, слід констатувати, що існуючі суперечності та недоопрацювання законодавця свідчать про недостатню правову визначеність у цій сфері. Як зазначають В. Радзивілюк та Р. Поляков, кожен кодифікований акт повинен акумулювати найкращі правові положення, що напрацьовані у відповідній сфері, а головним критерієм його ефективності є досягнення результатів, які ставив перед собою законодавець при його ухваленні.

З огляду на зазначене, необхідно розглянути правові обмеження, що унеможливають призначення арбітражного керуючого на посади розпорядника майна, керуючого реструктуризацією, керуючого санацією, ліквідатора чи керуючого реалізацією. Відповідно до ч. 3 ст. 28 КУзПБ, арбітражним керуючим не може бути особа, яка:

1. є заінтересованою стороною у справі;
2. раніше здійснювала управління відповідним боржником – юридичною особою (за винятком випадків, коли відсторонення від управління відбулося не менш як за три роки до моменту подання заяви);
3. не отримала допуску до державної таємниці, якщо такий допуск є необхідним для виконання покладених обов'язків;
4. має конфлікт інтересів;
5. здійснювала повноваження приватного виконавця у виконавчому провадженні щодо відповідного боржника;
6. є близьким родичем боржника – фізичної особи.

Аналіз наведених підстав свідчить про їхню спрямованість на забезпечення належної об'єктивності та прозорості процедури банкрутства.

Особливу увагу слід приділити такому фактору, як конфлікт інтересів, який набув важливого значення у судовій практиці. Показовою у цьому контексті є справа № 911/3730/16, у межах якої суд першої інстанції задовольнив клопотання голови комітету кредиторів про відсторонення ліквідатора, але відмовив у призначенні іншого арбітражного керуючого, запропонованого у заяві, аргументуючи це необхідністю забезпечення балансу інтересів сторін. Оскільки за відповідного кандидата голосував лише один кредитор, який володів більшістю голосів, суд угледів потенційний конфлікт інтересів, який міг виникнути через монополізацію впливу на призначення арбітражного керуючого. Проте Північний апеляційний господарський суд, переглядаючи цю ухвалу (постанова від 8 квітня 2020 р.), наголосив на необхідності обґрунтованості судового рішення та доведеності наявності конфлікту інтересів безпосередньо на момент розгляду питання, а не лише припущень щодо можливих негативних наслідків у майбутньому.

Критерії оцінки кандидатури арбітражного керуючого повинні базуватися виключно на фактичних обставинах, наявних у момент прийняття відповідного судового рішення, без спекуляцій, які можуть порушувати права учасників процедури банкрутства.

Окремо слід розглянути механізми припинення участі арбітражного керуючого у справі про банкрутство шляхом його відсторонення. Відповідно до ст. 28 КУзПБ [62], можливими підставами для такого рішення є: – добровільне відсторонення за ініціативою самого арбітражного керуючого; – примусове відсторонення, ініційоване судом або учасниками провадження у справі.

З урахуванням положень ч. 4 ст. 28 КУзПБ, примусове відсторонення може відбуватися як за наявності визначених підстав, так і без їхньої наявності. Суд має право відсторонити арбітражного керуючого у разі:

1. неналежного виконання покладених на нього обов'язків;
2. зловживання повноваженнями;
3. подання неправдивих відомостей;

4. відмови у наданні або скасування допуску до державної таємниці;
5. припинення діяльності арбітражного керуючого;
6. наявності конфлікту інтересів.

Значну увагу нині приділяють дотриманню принципу безсумнівної повноти дій ліквідатора, порушення якого може стати підставою для відсторонення арбітражного керуючого. Даний принцип уперше був сформульований Верховним Судом ще до набрання чинності КУзПБ та передбачає, що ліквідатор зобов'язаний здійснити комплекс заходів, спрямованих на виявлення активів боржника, у спосіб, що не залишає сумнівів у їх належному виконанні. В подальшому ця концепція була закріплена на законодавчому рівні, зокрема у ст. 65 КУзПБ, забезпечуючи правову визначеність процедур банкрутства та ліквідації.

Особливу занепокоєність викликає закріплена у Кодексі України з процедур банкрутства (КУзПБ) можливість усунення арбітражного керуючого без надання обґрунтованих підстав, зокрема за ініціативою комітету кредиторів. Законодавче закріплення такого механізму не враховує принцип незалежності арбітражного керуючого у процесі банкрутства (неплатоспроможності), що фактично створює передумови для його порушення.

Незалежність арбітражного керуючого при здійсненні його функцій безпосередньо передбачена у ст. 13 КУзПБ, що є важливим аспектом правового статусу даного суб'єкта та виступає гарантією його професійної діяльності. Дотримання цього принципу передбачає автономність арбітражного керуючого у здійсненні своїх повноважень та відсутність будь-якого зовнішнього впливу з боку інших учасників процедури банкрутства. Однак нинішня нормативна конструкція створює умови для можливого підриву цього принципу.

Науковці С. Жуков і Б. Жила звертають увагу на існування нормативної колізії між положеннями статей 13 та 28 КУзПБ, що ускладнює однозначне розуміння механізму реалізації права комітету кредиторів ініціювати усунення

арбітражного керуючого з посади ліквідатора без потреби обґрунтування відповідних підстав. Внаслідок цього відбувається фактичне підпорядкування арбітражного керуючого інтересам комітету кредиторів, що може спричинити як корупційні ризики, так і створення умов для лобіювання позицій кредиторів, які мають більшість голосів у комітеті, а також опосередкованого контролю над діяльністю арбітражного керуючого.

У цьому контексті важливо зазначити, що господарський суд опиняється у складній ситуації, оскільки зобов'язаний усунути арбітражного керуючого за клопотанням комітету кредиторів без детального аналізу наявності об'єктивних підстав. Таку позицію підтримує і Л. Грабован, яка вказує, що відповідне положення звужує дискреційні повноваження суду при ухваленні рішення щодо усунення арбітражного керуючого, оскільки формує імперативний обов'язок ухвалення рішення без оцінки доказової бази [37, с. 5]. Крім того, ця норма суперечить основоположним принципам судового контролю у справах про банкрутство, диспозитивності господарського процесу та принципу верховенства права.

З огляду на це, обґрунтованим видається підхід, відповідно до якого господарський суд при розгляді клопотання комітету кредиторів повинен також враховувати можливість зловживання правом з боку останнього. Фактичне закріплення права комітету кредиторів ініціювати усунення арбітражного керуючого без потреби обґрунтування відповідних підстав може спричинити підпорядкування процесу арбітражного управління виключно інтересам кредиторів, що ставить під загрозу збалансованість процедури банкрутства.

Законодавче визначення ролі господарського суду як суб'єкта, що приймає остаточні рішення щодо ходу процедури банкрутства, втрачає своє значення, оскільки його волевиявлення обмежується позицією комітету кредиторів. Таким чином, повноваження суду щодо контролю за процедурою банкрутства фактично передаються іншому суб'єкту, що викликає значні

сумніви щодо забезпечення принципів неупередженості та незалежності цього процесу.

Науковець П. Пригуза слушно зазначає, що право комітету кредиторів на усунення арбітражного керуючого не є абсолютним, а верховенство права як основоположний принцип демократичного суспільства забезпечує господарському суду право контролю за подібними рішеннями [75, с.70], щоб гарантувати як незалежність арбітражного керуючого, так і належне функціонування механізму банкрутства відповідно до вимог професіоналізму та доброчесності.

Практика реалізації окресленої процедури свідчить про її неоднозначне застосування. Так, суд першої інстанції у конкретному випадку задовольнив клопотання комітету кредиторів на підставі ч. 4 ст. 28 КУЗПБ, вказавши, що можливість усунення арбітражного керуючого за ініціативою комітету є самостійною правовою підставою, що не потребує додаткового обґрунтування. Однак апеляційна інстанція в іншій справі дійшла протилежного висновку, наголосивши на необхідності надання мотивованого обґрунтування при усуненні арбітражного керуючого, з урахуванням його професійних якостей, компетентності та дотримання принципу незалежності. Апеляційний суд також підкреслив, що судові рішення про задоволення такого клопотання є правом, а не обов'язком суду, що дозволяє запобігти можливим зловживанням з боку комітету кредиторів.

На нашу думку, саме позиція апеляційної інстанції повинна бути врахована законодавцем при подальшій розробці механізму усунення арбітражного керуючого. З метою забезпечення гарантій його незалежності та збереження балансу у процедурі банкрутства доцільно передбачити імперативну вимогу щодо обґрунтування підстав для усунення арбітражного керуючого та запровадити обов'язок господарського суду здійснювати оцінку його діяльності при розгляді відповідного клопотання.

Важливість належного правового регулювання процедури банкрутства також підкреслює І. Бутирська [27, с. 70], наголошуючи на необхідності

чіткого законодавчого врегулювання прав та обов'язків усіх учасників провадження для уникнення суперечностей у правозастосовній практиці. Арбітражний керуючий у процедурі банкрутства має статус самостійного учасника, а його незалежність повинна бути гарантована як з боку законодавства, так і через судовий контроль.

Арбітражний керуючий у своїй діяльності зобов'язаний дотримуватися засад законності та нормативної визначеності, що у взаємодії сприяють реалізації принципу верховенства права. Важливим аспектом, що виключає можливість трактування арбітражного керуючого як службової особи підприємства, є відсутність трудового договору між ним та юридичною особою, оскільки його призначення здійснюється виключно судовим органом, що унеможливорює виникнення трудових правовідносин. Таким чином, правовий статус арбітражного керуючого передбачає функціонування в межах цивільно-правових відносин із вираженими ознаками публічно-управлінських аспектів. Наявність таких елементів публічного управління обумовлена необхідністю забезпечення суспільного інтересу, що полягає у гарантуванні стабільного соціально-економічного розвитку.

У зв'язку з цим правове положення арбітражного керуючого можна порівняти зі статусом службових осіб, які виконують державні функції. При цьому їхня діяльність може мати як постійний, так і тимчасовий характер у межах підприємств, установ чи організацій незалежно від форми власності. Основними критеріями віднесення особи до службових є виконання організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, а також здійснення діяльності за спеціальним повноваженням. Проте на відміну від службових осіб органів державної влади чи місцевого самоврядування, арбітражні керуючі виконують покладені на них обов'язки тимчасово та в межах повноважень, визначених судом.

За визначенням В. В. Джуни, арбітражні керуючі є суб'єктами, що мають належний рівень професійної підготовки, здійснюють спеціальні повноваження й виконують управлінські функції на підставі судового рішення

в інтересах кредиторів і боржника, що зумовлює їхню діяльність у площині організаційно-розпорядчих та адміністративно-господарських функцій щодо майнових активів боржника [46, с. 70]. Подібну позицію відстоює й С. В. Міньковський, який наголошує, що правовий статус арбітражного керуючого не може визначатися нормами трудового права, а тому між ним та боржником не укладається трудовий договір (контракт) [92, с.75]. У зв'язку з цим арбітражний керуючий не є штатним працівником боржника, не підпорядковується внутрішньому трудовому розпорядку та не отримує винагороду за правилами виплати заробітної плати.

З огляду на зазначене, положення чинного законодавства України щодо прирівняння арбітражного керуючого до службової особи підприємства є дискусійним та потребує коригування. Зокрема, необхідно внести зміни до ч. 2 ст. 10 Кодексу України з процедур банкрутства, виключивши фразу «прирівнюється до службової особи підприємства-боржника». У наукових дослідженнях також наголошується на юридичній залежності керівника підприємства від рішень та дій арбітражного керуючого, що має контрольні та наглядові функції щодо майнових активів боржника.

Відповідно до законодавчих положень, арбітражний керуючий у процедурах банкрутства уповноважений надавати згоду керівнику боржника на укладення окремих правочинів, а також здійснювати заходи з санації та ліквідації підприємства. Його діяльність спрямована на реалізацію стратегій фінансового оздоровлення підприємства-боржника, що передбачає укладання договорів від імені останнього відповідно до плану санації. Водночас арбітражний керуючий зобов'язаний діяти в інтересах як боржника, так і кредиторів, забезпечуючи баланс їхніх прав та інтересів. При цьому правові відносини, що виникають у процесі банкрутства, не слід розглядати як відносини представництва, адже арбітражний керуючий не є агентом підприємства-боржника.

Д. В. Донков обґрунтовує тезу про те, що арбітражний керуючий може розглядатися як суб'єкт, що виконує функції державного управління під

судовим контролем [50, с. 125]. Зважаючи на це, арбітражні керуючі за своїм статусом фактично прирівнюються до службових осіб підприємства-боржника, проте їхній статус має певні особливості. Зокрема, їхні правовідносини з боржником існують поза межами трудового права та регулюються нормами цивільного й господарського законодавства. С. В. Донков зазначає, що з огляду на визначення арбітражного керуючого як суб'єкта незалежної професійної діяльності (ч. 1 ст. 10 КУЗПБ) він є самозайнятою особою відповідно до ст. 14.1.226 Податкового кодексу України, що унеможлиблює визнання його працівником підприємства-боржника.

Такий підхід підтверджується й судовою практикою, що відзначає відсутність трудових правовідносин між арбітражним керуючим та боржником у процедурі банкрутства. Зокрема, у постанові Верховного Суду від 13.03.2018 у справі No Б8/180-10 зазначено, що арбітражний керуючий діє на підставі судового призначення та керується положеннями Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом».

Таким чином, арбітражний керуючий здійснює управління санацією та ліквідацією підприємства за межами трудових правовідносин, а його діяльність регламентується судовими рішеннями, що визначають межі його повноважень.

Дослідники розглядають статус арбітражного керуючого крізь призму двох взаємопов'язаних аспектів: а) процесуальний – арбітражний керуючий виступає як самостійний учасник провадження у справах про банкрутство, основною функцією якого є забезпечення захисту прав та обов'язків інших суб'єктів правовідносин; б) професійний – арбітражний керуючий може бути охарактеризований як агент, відповідальний за управління майном боржника, або як тимчасова квазіслужбова особа суду, що виконує функції відповідно до вимог конкретної судової процедури.

Процедуру набуття статусу арбітражного керуючого можна трактувати у вузькому та широкому контекстах. У вузькому значенні це отримання фізичною особою свідоцтва, яке підтверджує її право здійснювати діяльність у цій сфері. У широкому ж сенсі передбачається призначення господарським судом арбітражного керуючого до справи про банкрутство у якості розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора або керуючого реструктуризацією/реалізацією у разі неплатоспроможності фізичної особи.

Відбір кандидатів на посаду арбітражного керуючого у провадженнях про банкрутство здійснюється автоматизованою системою відповідно до принципів черговості, рівномірного розподілу справ та спеціалізації за видами економічної діяльності чи організаційно-правовими формами господарювання боржника. Зокрема, до уваги беруться особливості справ щодо окремих категорій суб'єктів підприємницької діяльності, таких як страхові компанії, професійні учасники ринку цінних паперів, інститути спільного інвестування, а також державні підприємства або юридичні особи з часткою державної власності понад 50%.

Господарський суд ухвалює рішення про відкриття провадження у справі про банкрутство та пропонує трьом кандидатам, відібраним автоматизованою системою, подати заяви про участь у справі. Арбітражним керуючим призначається особа, яка першою подала відповідну заяву. Якщо заява надійшла лише від одного кандидата, суд призначає його розпорядником майна або керуючим реструктуризацією.

Водночас законодавство містить низку обмежень щодо призначення арбітражного керуючого у справі про банкрутство. Зокрема, не можуть бути призначені особи, які:

1. мають заінтересованість у розглядуваній справі;
2. раніше здійснювали управління боржником (за винятком випадків, коли з моменту припинення управління минуло не менше трьох років);
3. не мають доступу до державної таємниці, якщо такий доступ необхідний для виконання обов'язків;

4. перебувають у стані конфлікту інтересів;
5. раніше виконували повноваження приватного виконавця щодо примусового виконання рішень, у яких боржник був стороною виконавчого провадження;
6. є близькими особами боржника-фізичної особи.

Національне законодавство також визначає підстави для відсторонення арбітражного керуючого від виконання ним функцій. Це може відбутися як за його особистою заявою, так і за зверненням учасників провадження. Серед підстав для відсторонення можна виокремити:

1. неналежне виконання обов'язків;
2. подання до суду недостовірних відомостей;
3. зловживання наданими повноваженнями;
4. відсутність або скасування доступу до державної таємниці;
5. наявність конфлікту інтересів;
6. припинення діяльності арбітражного керуючого.

Відповідно до положень законодавства, комітет кредиторів має право звернутися до господарського суду з клопотанням про усунення арбітражного керуючого незалежно від наявності підстав. Проте остаточне рішення залишається за судом. Аналіз судової практики, зокрема постанов Верховного Суду від 20.06.2018 р. (справа № 911/5186/14), від 18.06.2019 р. (справа № 904/3388/15), від 20.11.2019 р. (справа № 924/159/14), підтверджує, що відсторонення арбітражного керуючого є судовою прерогативою у випадках, коли доведено порушення балансу інтересів боржника та кредиторів внаслідок неналежного виконання обов'язків.

Арбітражний керуючий може виконувати різні функції залежно від судової процедури, у якій він бере участь. Наприклад, у процедурі розпорядження майном до його обов'язків належить: – розгляд заяв кредиторів щодо грошових вимог до боржника; – ведення реєстру вимог кредиторів; – інформування кредиторів про результати розгляду їхніх вимог;

– здійснення заходів, спрямованих на збереження та управління активами боржника.

Керуючий санацією наділений правом звертатися до господарського суду, здійснювати правочини від імені боржника, розпоряджатися його активами у відповідності до затвердженого плану санації, а також ініціювати визнання укладених боржником правочинів недійсними.

У процедурі ліквідації арбітражний керуючий виконує функції ліквідатора, що передбачає наділення його відповідними повноваженнями (ст. 61 Кодексу України з процедур банкрутства) [62], серед яких: – прийняття у власне відання активів боржника та забезпечення їх збереження; – здійснення управління та розпорядження майном боржника; – проведення інвентаризації майна та встановлення його початкової вартості; – аналіз фінансового стану боржника; – виконання функцій органів управління боржника; – формування ліквідаційної маси; – ініціювання вимог щодо стягнення дебіторської заборгованості; – звернення до суду з клопотаннями про визнання правочинів боржника недійсними; – пошук, ідентифікація та повернення активів боржника, які перебувають у третіх осіб; – реалізація майна банкрута з метою погашення заборгованостей перед кредиторами; – повідомлення органів державної влади про своє призначення в установлені строки; – здійснення заходів щодо ліквідації структур, пов'язаних із державною таємницею (за необхідності); – ведення реєстру вимог кредиторів [82, с. 73].

Інститут банкрутства фізичних осіб в Україні розширив компетенцію арбітражного керуючого, запроваджуючи нові ролі: керуючий реструктуризацією та керуючий реалізацією.

У процесі виконання своїх обов'язків арбітражний керуючий користується передбаченими законом гарантіями. Основними серед них є незалежність його діяльності, право на винагороду, що авансується на депозит суду, та можливість членства в єдиній саморегульованій організації арбітражних керуючих.

Призначення арбітражного керуючого у справі про банкрутство покладає на нього відповідні обов'язки, що залежать від застосованої судової процедури. Законодавчо гарантовано, що арбітражний керуючий як суб'єкт незалежної професійної діяльності має право на оплату виконуваних ним функцій. Призначений господарським судом арбітражний керуючий має легітимні очікування дотримання його прав, а безпідставне усунення з посади суперечить принципам його діяльності та підриває ефективність процедури банкрутства.

Відбір кандидатів на посаду арбітражного керуючого здійснюється автоматизованою системою, що забезпечує дотримання принципів черговості, рівномірного розподілу справ, врахування рівня завантаженості та спеціалізації керуючих. Окремі категорії справ передбачають спеціальні умови призначення, зокрема у випадках банкрутства підприємств стратегічного значення чи суб'єктів, які мають зобов'язання перед НАК «Нафтогаз України».

Обмеження щодо кількості справ, які може вести один арбітражний керуючий, передбачені Положенням про автоматизовану систему відбору, що запроваджує ліміт у десять справ, перевищення якого унеможливорює участь у подальшому відборі через Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему.

Арбітражний керуючий може бути притягнутий до адміністративної відповідальності у зв'язку з вчиненням адміністративних правопорушень, пов'язаних із фінансово-господарською діяльністю та підприємництвом. Така відповідальність застосовується за умови наявності у його діях або бездіяльності складу адміністративного правопорушення, передбаченого нормами Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП).

Адміністративна відповідальність арбітражного керуючого має такі форми:

1. відповідальність, що безпосередньо передбачена положеннями КУпАП;

2. відповідальність, яка випливає з норм КУпАП, що регламентують правовий статус спеціального суб'єкта, наділеного управлінськими, організаційними та розпорядчими повноваженнями від імені юридичної особи;
3. відповідальність, що встановлена нормами спеціального законодавства, яке регулює професійну діяльність арбітражного керуючого, і має ретроспективний характер, тобто передбачає негативні наслідки для особи у разі порушення нею відповідних правових норм;
4. позитивну відповідальність, що виражається у необхідності дотримання встановлених законодавством вимог до кваліфікації та професійної діяльності арбітражного керуючого.

2.3. Зарубіжний досвід адміністративно-правового регулювання банкрутства та перспективи для України

Становлення ринкового середовища в Україні супроводжується наявністю ризиків і загроз, що можуть дестабілізувати економічні відносини, зокрема впливати на функціонування суб'єктів підприємницької діяльності. У зв'язку з цим ретельне дослідження інституту банкрутства у зарубіжних правових системах сприяє адаптації національного законодавства та механізмів його реалізації до найоптимальніших моделей, що забезпечують баланс інтересів кредиторів і боржників.

Поняття "банкрутство" у національному правовому полі визначається як встановлена господарським судом неспроможність боржника відновити платоспроможність шляхом застосування процедур санації та реструктуризації, а також виконати фінансові зобов'язання перед кредиторами у визначеному законодавством порядку, окрім як через механізм ліквідації. З огляду на таке визначення, слід зазначити, що банкрутство виступає організаційно-правовим заходом, який запроваджується у разі неможливості

відновлення економічної життєздатності боржника та задоволення вимог кредиторів.

Концепція банкрутства завжди супроводжувалася множинністю підходів щодо його сутності, а також ролі в економічній системі та розвитку підприємницького сектору. Вітчизняні науковці підкреслюють, що неплатоспроможність підприємств здебільшого є наслідком комплексної системної кризи, яка формується під впливом як зовнішніх, так і внутрішніх чинників. У результаті підприємство опиняється у ситуації, коли подальша господарська діяльність стає неможливою через дефіцит ліквідних активів та неможливість виконання фінансових зобов'язань.

Таким чином, банкрутство розглядається як крайній антикризовий інструмент, що застосовується для виходу суб'єкта господарювання зі стану фінансової неспроможності. Ініціювання процедури банкрутства може здійснюватися як кредиторами, у випадку, коли боржник не здатний погасити свої зобов'язання, так і самим боржником, який звертається до суду з метою офіційного визнання своєї фінансової неспроможності та застосування механізмів реорганізації або санації [93, с. 57].

З позиції соціально-економічних наслідків банкрутство містить як позитивні, так і негативні аспекти. З одного боку, у конкурентному середовищі залишаються лише фінансово стійкі суб'єкти, що сприяє економічному розвитку. З іншого боку, ліквідація підприємств супроводжується зростанням безробіття, збільшенням соціальних витрат держави, а також негативно позначається на інвестиційній привабливості країни. Це підтверджує необхідність комплексного підходу до регулювання банкрутства, що враховував би не лише економічні, а й соціальні аспекти.

Аналіз чинного законодавства України про банкрутство дозволяє зробити висновок, що його положення переважно орієнтовані на захист інтересів кредиторів. Процедурні механізми спрямовані на оперативну реалізацію активів боржника з метою максимального задоволення вимог кредиторів, що відповідає загальній спрямованості на покращення позицій

України у міжнародних рейтингах, зокрема в Doing Business. При цьому варто зазначити, що така політика має відповідати загальним потребам суспільства, враховуючи економічну ситуацію, рівень конкуренції та інвестиційний клімат [2].

Порівняльний аналіз зарубіжного досвіду свідчить, що інститут банкрутства в економічно розвинених країнах є не лише механізмом ліквідації неплатоспроможних підприємств, а й ефективним інструментом їхнього фінансового оздоровлення. У правових системах ринкових економік спостерігається два підходи до регулювання банкрутства: прокредиторський і проборжниковий. Обрання конкретної моделі залежить від макро- та мікроекономічних пріоритетів державної політики.

Вітчизняні експерти у сфері банкрутства наголошують, що головне завдання цього інституту полягає у збереженні балансу між інтересами кредиторів та боржників, що передбачає мінімізацію фінансових втрат для обох сторін та можливість правового врегулювання заборгованості. У цьому контексті важливим є розроблення відповідних нормативних і організаційних механізмів, які б сприяли ефективному управлінню процесами банкрутства та забезпеченню стабільності економічної системи.

Процедури банкрутства є важливим аспектом функціонування ринкової економіки в будь-якій країні. Їх ефективне регулювання визначається системою правових та адміністративних механізмів, що мають за мету забезпечити відновлення платоспроможності боржника та максимальне відшкодування кредиторів. У цьому розділі ми проведемо порівняльний аналіз адміністративно-правового регулювання процедур банкрутства в Україні та інших країнах, зосереджуючись на основних принципах та механізмах їх функціонування.

Державна політика у сфері банкрутства в Україні на сьогоднішній день вважається недостатньо ефективною через ряд причин, серед яких недосконалість галузевого законодавства, обмежений обсяг уваги з боку держави до процесів відновлення платоспроможності боржників, а також

існування протиправних дій, що призводять до ліквідації великої кількості підприємств [20, с.92].

Розглядаючи банкрутство з соціальних та економічних позицій, відзначено, що ліквідація боржників як кінцева стадія процедури банкрутства має як позитивні, так і негативні наслідки. Конкурентне середовище на ринку сприяє залишенню сильних гравців, але суб'єкти, які допустили серйозні помилки у системі управління або не врахували загрози кризової ситуації, можуть не виконати свої боргові зобов'язання та зазнати ліквідації.

Формування ринкового середовища в Україні включає різні загрози та ризики, які можуть підірвати стабільність та розцінки в економічних відносинах, зокрема, у сфері підприємницької діяльності. Тому детальний аналіз інституту банкрутства в інших країнах дає змогу наблизити національне законодавство та систему його адміністрування до оптимального рівня, що враховує інтереси як кредиторів, так і боржників (тобто осіб, які банкрутують).

Аналіз зарубіжного досвіду використання категорії "банкрутство" та його механізму реалізації для суб'єктів з фінансовими труднощами є цікавим та інформативним. У більшості країн світу, інститут банкрутства використовується з метою відновлення фінансової стабільності суб'єктів господарювання, сприяючи тим самим оздоровленню економічних відносин та підвищенню життєвого рівня населення [94, с. 95].

Зокрема, в країнах з розвинутою ринковою економікою можна виділити два основних аспекти законодавства щодо банкрутства: прокредиторський та проборжниковий. Вибір конкретного напрямку процедури банкрутства у кожній країні зазвичай базується на балансі макро- та мікрорегулювання економічних відносин.

Проте, на думку вітчизняного експерта з питань банкрутства Н. Тищенко, всі намагаються вирішити проблему таким чином, щоб кредитор не зазнав тотальної втрати своїх коштів, а боржник мав можливість зберегти обличчя й вирішити всі фінансові проблеми в законний спосіб [48, с. 20].

Для розробки конкретного алгоритму дій для вітчизняного законодавця та органів виконавчої влади, важливо проаналізувати підходи публічної влади окремих країн до регулювання економічних відносин через інститут банкрутства як кризовий інструмент.

Серед європейських країн Франція відома своєю макроекономічною стратегією впливу на ринкових суб'єктів. Законодавство Франції щодо банкрутства орієнтоване на проборжниковий підхід, який регулює економіку на рівні макроекономічних процесів. Це означає, що головна мета полягає у збереженні підприємства через розв'язання кризової ситуації, виконанні боргових зобов'язань перед кредиторами та збереженні робочих місць.

У Франції адміністративно-правове регулювання банкрутства ґрунтується на законах про санацію (*procédures de sauvegarde*) та ліквідацію (*liquidation judiciaire*). Суди призначають адміністраторів (*administrateurs judiciaires*), які виконують функції аналогічні до арбітражних керуючих в Україні.

Один з нестандартних аспектів французького законодавства полягає у тому, що боржник, який зазнав фінансової неспроможності, повинен особисто звернутися до суду з письмовою заявою про початок процедури банкрутства. Крім того, законодавством встановлено короткий строк такої неплатоспроможності - 15 днів [72, с. 107].

Великий інтерес викликає система організаційних заходів у Франції, спрямованих на уникнення ліквідації підприємств-боржників. За словами Л. Козака, одним з найкращих методів реорганізації у процедурі банкрутства є здача підприємства в оренду з правом викупу на період до двох років, а серед ліквідаційних процедур - продаж підприємства як виробничої одиниці. Соціальний аспект виявляється також у визначенні пріоритету виплат: перевага надається виплаті заробітної плати персоналу підприємства-боржника, а не іншим категоріям кредиторів.

Важливо відзначити, що у Франції на даний момент не існує інституційної системи адміністрування процедур банкрутства. Однак держава

залишає за собою право визначати характер свого втручання у відносини між боржником та кредиторами.

Як зазначає Ю. Чорна, питання банкрутства вирішує держава – вона бере участь у процедурі через органи прокуратури, наділяючи прокурора великим колом повноважень у сфері конкурсних правовідносин. Усі питання вирішуються через звичайний суд. Прокурор, своєю чергою, має право подати справу про порушення банкрутства до суду, а також має виключне право подати запит про скасування плану реорганізації, про припинення діяльності боржника та відкриття ліквідаційної процедури [105].

У Німеччині адміністративно-правове регулювання банкрутства ґрунтується на законах про інсолвентність (Insolvenzordnung), які визначають правила процедур банкрутства для фізичних та юридичних осіб. Суди призначають управителів (Insolvenzverwalter), які керують процесом ліквідації або реорганізації боржника. Аспекти правового та організаційного регулювання банкрутства в Німеччині ретельно вироблені, перш за все, у Законі "Про неспроможність". Відповідно до норм цього закону, банкрутство може бути оголошене в разі відсутності ліквідності (коли підприємство не може сплатити 90% своїх боргів) або для розірвання надмірної заборгованості (коли сума зобов'язань перевищує вартість активів підприємства). Для виникнення справи про банкрутство необхідний період у два роки негативної ліквідності. У випадку неможливості розплатитися з кредиторами, особа має право подати заяву на ліквідацію.

Федеральне міністерство юстиції, через свій Департамент (Торговельне і господарське право), відповідає за адміністрування процедур банкрутства в Німеччині. Департамент забезпечує регулювання торгового права та правил складання балансу, договорів страхування, охорону промислової власності, а також авторське право. Крім того, він надає юридичні висновки щодо законопроектів і проєктів постанов, розроблених усіма іншими міністерствами в галузі господарського, фінансового та податкового права.

Німецька модель інституту банкрутства передбачає порушення провадження про банкрутство у випадку фінансової неспроможності та неоплатності боржника. Це означає, що ініціювати таке провадження може як сам боржник, так і кредитор. Проте, варто відзначити, що боржник зобов'язаний упродовж 21 дня відновити свою платоспроможність або звернутися до суду з проханням відкрити провадження про банкрутство [73, с. 92].

З викладеного вище можна зробити висновок, що німецька влада спрямована на солідарний захист інтересів як боржника, так і кредитора. Останньому надається право прийняття рішення щодо подальшого визначення правового статусу та майна боржника. Кредитор має можливість визначитися зі своїм рішенням щодо боржника через його продаж або санацію. Зазвичай санація відбувається за участю кредитора шляхом надання нових фінансових або матеріальних ресурсів, що істотно підвищує платоспроможність боржника.

Система управління боржниками, яка була розвинена у Німеччині, включає широкий спектр законодавчих та організаційних аспектів. В основі цієї системи лежить Закон Німеччини "Про неспроможність". За цим законом банкрутство може бути оголошене у випадках неплатоспроможності (коли боржник не може виплатити 90% своїх боргів) або для розв'язання надмірної заборгованості (коли зобов'язання перевищують активи). Перед початком справи про банкрутство необхідно мати дворічний період неплатоспроможності. У випадку неможливості погашення боргів у майбутньому, особа може подати заяву на банкрутство [28, с. 73].

Відповідно до названого закону, Федеральне міністерство юстиції Німеччини відповідає за адміністрування процедур банкрутства. Відділ торгового та господарського права цього міністерства визначає правові норми, пов'язані з підприємництвом, в тому числі процедури банкрутства. Він також надає юридичні висновки щодо законопроектів і проектів постанов, що стосуються господарського, фінансового та податкового права.

В німецькій моделі банкрутства порушення провадження за ознаками неплатоспроможності та неоплатності боржника можливе за ініціативою як боржника, так і кредитора. Боржник має 21 день на відновлення своєї платоспроможності або подання заяви до суду про відкриття провадження про банкрутство.

Американська практика вирішення проблем неплатоспроможності відрізняється розвиненим механізмом, який був започаткований ще у XVIII столітті, коли Конституційні Збори США уповноважили Конгрес приймати законодавство, що регулює відносини боржників і кредиторів. Нинішнє американське законодавство про банкрутство включає Кодекс про банкрутство (1979 р.), який є головним законом у цій сфері. Його головною метою є допомога боржнику у звільненні від частини боргів та збереженні підприємства від ліквідації. У відміну від України, процедура банкрутства в США частіше починається за ініціативою самого боржника. Кодекс передбачає різноманітні заходи, які можуть бути застосовані до боржника, такі як реструктуризація боргів, погашення боргів або ліквідація. Метою цього Кодексу є не ліквідація, а реабілітація та відновлення підприємства[93, с.8].

Американське законодавство про банкрутство більш спрямоване на захист боржника, на відміну від українського. Банкрут може бути визнаний тільки в США та підпадати під юрисдикцію цієї країни. Підставою для банкрутства є незабезпечений борг у розмірі 250 000 доларів США або забезпечений борг заставою на суму 750 000 доларів США.

Окрім Кодексу про банкрутство, продовжує експерт, розв'язанню проблем у відносинах боржників і кредиторів сприяють норми кримінального закону. Так, в обох документах прописано, що боржник відповідальний за обман кредитора, тому може позбутися всього свого майна. А якщо обман буде доведений, то може понести більш серйозне покарання – позбавлення волі [78].

У контексті інституційного регулювання процедур банкрутства у Сполучених Штатах Америки з 1934 року ключову роль у цій сфері відіграє

Комісія з цінних паперів та бірж. Поряд із цим органом діють і інші державні інституції, що здійснюють регуляторний контроль, серед яких особливе місце займають федеральні конкурсні керуючі. Основними функціями останніх є запобігання зловживанням з боку незалежних керуючих у питаннях визначення матеріального винагородження, а також виявлення та протидія шахрайським схемам, що можуть мати місце серед учасників банкрутних процедур.

Не менш значущим аспектом у механізмі банкрутства є залучення судової влади, яка відіграє провідну роль у вирішенні спорів, пов'язаних із неплатоспроможністю боржників та їх взаємовідносинами з кредиторами. Як зазначає В. Пянтковський, розгляд відповідних справ у США здійснюється федеральними судами, зокрема спеціалізованими судовими органами з питань банкрутства, які функціонують у межах окружних судів федеральної системи. Координацію діяльності з адміністрування банкрутних справ забезпечує Виконавче бюро федеральних керуючих США, що входить до складу Міністерства юстиції. Ця структура виконує наглядові функції від імені Генерального прокурора, а її керівники є державними службовцями, призначеними на посади Генеральним прокурором США.

Вивчення досвіду Польщі у сфері регулювання банкрутства є надзвичайно важливим, враховуючи стабільний розвиток її національної економіки (за даними 2020 року, рівень ВВП на душу населення становив 15 304 долари США). Польська модель банкрутства є особливо цінною в контексті можливого впровадження аналогічних підходів в Україні, зокрема щодо процедури банкрутства фізичних осіб.

Фахівці наголошують, що розширення кола суб'єктів, які можуть скористатися механізмом банкрутства, стало наслідком соціально-економічних змін, що мали загалом позитивний вплив на економіку країни. Законодавство Польщі спрямоване на створення ефективного механізму вирішення спорів між боржниками та кредиторами, надаючи пріоритет захисту прав боржників, що підтверджується незначною кількістю відкритих

справ про банкрутство. На думку експертів, такий підхід польського уряду міг бути зумовлений високим рівнем криміногенних ризиків у сфері банкрутства, що могло негативно впливати на інвестиційну привабливість країни.

Законодавчо передбачено право боржника ініціювати процедуру банкрутства, проте такою можливістю можуть скористатися виключно особи, які виявили добросовісність і об'єктивно опинилися у складному фінансовому становищі. У нормативних документах акцентується увага на тому, що неплатоспроможність, спричинена необачною фінансовою поведінкою або відсутністю належних знань у сфері фінансів, не є підставою для порушення справи про банкрутство.

У межах подання заяви боржник зобов'язаний надати повну інформацію щодо своїх активів, зобов'язань і джерел доходу, що підлягає ретельній перевірці з боку суду. Подання недостовірних даних тягне за собою адміністративну та кримінальну відповідальність. З метою запобігання зловживанням у законодавстві Польщі передбачено оприлюднення інформації про заяву на банкрутство у засобах масової інформації, що сприяє підвищенню прозорості процедури та інформуванню кредиторів.

Законодавство Польщі у сфері банкрутства ґрунтується на чотирьох базових принципах: 1) списання боргів є винятковим випадком; 2) боржник зобов'язаний максимально погасити свої зобов'язання в межах наявних можливостей; 3) процес банкрутства повинен бути доступним і мінімізувати витрати; 4) кредитори мають право брати участь у судових процедурах, пов'язаних з банкрутством. Таким чином, польський підхід до регулювання банкрутства забезпечує баланс між захистом інтересів боржників та правами кредиторів, що може бути враховано при вдосконаленні відповідного законодавства в Україні.

Також наразі, у зв'язку з введенням воєнним становищем на теренах України існують деякі труднощі під час процедури банкрутства. Банкрутство в умовах воєнного стану має свої особливості та виклики, які можуть бути

важко вирішувати через загальну нестабільність та непередбачуваність ситуації.

Зменшення економічної активності: Умови воєнного конфлікту призводять до зменшення економічної активності, що може призвести до зниження обсягів виробництва, втрати ринків збуту та інвестицій.

Погіршення фінансового стану підприємств: Багато підприємств стикаються з фінансовими труднощами через зниження попиту на їхні товари або послуги, збільшення витрат на безпеку та втрату доступу до капіталу.

Проведення процедур банкрутства: Умови воєнного конфлікту ускладнюють проведення процедур банкрутства через перешкоди в роботі судової системи, складнощі з збором доказів та виконанням рішень.

Вплив на ринки інвестицій: Війна призвела до значних змін на ринках інвестицій через збільшення ризиків та нестабільність, що вплинуло на доступність кредитів та інвестиційний клімат.

Отже, банкрутство в умовах воєнного стану потребує від уряду, підприємств та судової системи особливої уваги та ефективних заходів для забезпечення стабільності та підтримки економічного розвитку.

У порівнянні з іншими країнами Європи, адміністративно-правове регулювання банкрутства в Україні також має свої особливості та схожість.

Схожість:

Управителі/Адміністратори: У всіх згаданих країнах (Німеччина, Франція, Велика Британія, Іспанія) присутні адміністратори або управителі, які призначаються судами для керування процесом банкрутства. Їх функції включають управління активами боржника та реалізацію майна для задоволення вимог кредиторів.

Судовий контроль: Суди відіграють ключову роль у призначенні адміністраторів, затвердженні планів реорганізації або ліквідації, а також в розв'язанні спорів між сторонами.

Відмінності:

Процедури та законодавство: Кожна країна має власні законодавчі акти, які визначають процедури банкрутства та права учасників цих процесів. Україна має Кодекс про банкрутство, тоді як інші країни мають свої власні закони та нормативні акти.

Роль державних органів: У різних країнах можуть бути різні державні органи, які здійснюють контроль за процесом банкрутства. Наприклад, у Франції це юстиційні органи, у Великій Британії — нотаріуси, а в Україні — Міністерство юстиції.

Система контролю: У різних країнах можуть бути різні системи контролю та нагляду за діяльністю адміністраторів. У деяких країнах це комітети кредиторів, у інших — державні органи з питань банкрутства. В цілому, не зважаючи на різницю в законодавстві та системах контролю, у всіх країнах адміністративно-правове регулювання банкрутства спрямоване на забезпечення справедливого та ефективного процесу розгляду банкрутства для всіх зацікавлених сторін.

У висновку нашого дослідження можна відзначити, що в Україні відбувається формування власної моделі регулювання відносин між боржником та кредитором. Використання позитивного зарубіжного досвіду є дуже перспективним і результативним. Сучасне вітчизняне законодавство про банкрутство орієнтоване на захист інтересів кредиторів, що відображається у швидкій реалізації майна боржника та задоволенні вимог кредитора. Проте такий підхід може бути ефективним лише за умови, що умови для бізнесу в Україні відповідатимуть високим стандартам законності, рівності, державного стимулювання та оптимального оподаткування.

Інституційна модернізація законодавства України у сфері процедур банкрутства завжди вирізнялась особливою увагою з боку науковців, правників і законотворців. Черговим кроком на цьому шляху стало підписання Президентом України Закону України «Про внесення змін до Кодексу України з процедур банкрутства та деяких інших законодавчих актів України щодо імплементації Директиви Європейського парламенту та Ради ЄС 2019/1023 та

запровадження процедур превентивної реструктуризації» (далі — Закон № 3985-IX), яке відбулося 22 жовтня 2024 року. Вказаним нормативним актом було не лише оновлено існуючі положення Кодексу України з процедур банкрутства (КУЗПБ), але й введено новий структурний блок — книгу «Превентивна реструктуризація».

Особливістю правової техніки ухвалення Закону є відкладений характер набрання чинності його окремими положеннями: основна частина закону набирає чинності через три місяці після публікації, тоді як положення щодо превентивної реструктуризації — через шість місяців. Такий підхід має на меті створення належного правового, організаційного та інституційного підґрунтя для впровадження нових правових механізмів, а також надання часу для адаптації правозастосовної практики.

Прийняття Закону № 3985-IX стало наслідком як євроінтеграційних прагнень України, так і виконання зобов'язань, зафіксованих у Меморандумі про взаєморозуміння від 16 січня 2023 року, укладеному між Україною, Європейським Союзом і Національним банком України. Зокрема, у межах підрозділу «Макрофінансова стабільність» серед умов отримання наступних траншів макрофінансової допомоги передбачалося реформування системи банкрутства відповідно до принципів Директиви ЄС 2019/1023.

Окреслена Директива, ухвалена 20 червня 2019 року, має на меті уніфікацію стандартів превентивної реструктуризації, підвищення ефективності процедур погашення боргів, удосконалення механізмів неплатоспроможності та впровадження механізмів звільнення від боргових зобов'язань. Її основна ідея полягає у впровадженні правових інструментів, які дозволяють боржнику уникнути формального банкрутства шляхом реорганізації бізнесу на ранніх стадіях фінансових труднощів.

Попри формальну імплементацію Директиви ЄС 2019/1023, адаптація її положень в українське законодавство не є повною, а у деяких аспектах містить елементи правової невизначеності. Наприклад, низка дефініцій, таких як

«фraudаторний правочин» чи «найкращі інтереси кредиторів», уведені без належного доктринального обґрунтування та без чіткого тлумачення.

Варто наголосити, що найбільшою новацією стало запровадження інституту превентивної реструктуризації як окремої процедури, що не передбачає відкриття справи про банкрутство. Вона дозволяє боржникові, за участю адміністратора та кредиторів, реалізувати план стабілізації без втрати ділової репутації. У разі ефективного впровадження ця процедура має потенціал для формування в Україні нового підходу до розв'язання проблем неплатоспроможності.

Закон також заклав підґрунтя для перегляду юрисдикційного розподілу повноважень судів, зокрема передбачив передачу певних категорій спорів, у тому числі податкових, до компетенції господарських судів, які розглядають справу про банкрутство.

Серед інших змін, внесених Законом № 3985-IX, слід виокремити розширення категорії заінтересованих осіб, уточнення строків дії мораторіїв, деталізацію механізмів залучення проміжного фінансування, а також уточнення процедур оскарження ухвал в межах справ про банкрутство. Ці новації потенційно здатні вплинути на розподіл повноважень між кредиторами та боржником, посилити судовий контроль за перебігом процедур, а також забезпечити більшу передбачуваність при вирішенні економічних спорів.

Таким чином, імплементація положень Директиви ЄС 2019/1023 через Закон № 3985-IX свідчить про поступове наближення національного законодавства до європейських стандартів у сфері врегулювання неплатоспроможності. Водночас подальший розвиток правозастосовної практики, зокрема з урахуванням нових правових дефініцій та процедур, відіграватиме ключову роль у забезпеченні ефективності та передбачуваності відповідних інститутів.

Адміністративно-правове регулювання банкрутства є складним і важливим аспектом економічного розвитку будь-якої країни. Порівняльний

аналіз системи банкрутства в Україні та інших країнах показує, що кожна з них має свої особливості та проблеми. Важливо постійно вдосконалювати ці системи, забезпечуючи ефективне функціонування та захист прав всіх зацікавлених сторін.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

1. Роль адміністративно-правових інститутів у регулюванні процедури банкрутства є ключовою для забезпечення ефективності цього процесу.
  - Значення адміністративно-правового регулювання. Ефективне регулювання банкрутства сприяє стабільності економіки, зниженню рівня безробіття та забезпеченню державних фінансових інтересів, що особливо актуально в умовах відновлення економіки України.
  - Функціональне спрямування адміністративно-правових інститутів. Визначено, що регулювання банкрутства включає прогнозування, планування, координацію, організацію, контроль та нагляд, що в сукупності забезпечує ефективне управління процедурами банкрутства.
  - Роль державних органів. Міністерство юстиції України здійснює координацію та контроль за арбітражними керуючими, адмініструє реєстри боржників, аналізує фінансовий стан підприємств і запобігає зловживанням у процедурі банкрутства.
  - Особливості банкрутства державних підприємств. Підхід до банкрутства таких підприємств є особливим, оскільки передбачає участь органів державного управління та погодження планів санації та мирових угод з відповідними центральними органами виконавчої влади.
  - Механізм субсидіарної відповідальності. У разі банкрутства підприємства, спричиненого умисними діями власників або

керівників, вони можуть бути притягнуті до субсидіарної відповідальності, що слугує запобіжником проти зловживань.

- Захист трудових прав. Процедура банкрутства значно впливає на працівників підприємства-боржника, зокрема через масові звільнення, що потребує відповідного соціального захисту та дотримання їхніх прав.

Таким чином, адміністративно-правові інститути відіграють визначальну роль у забезпеченні законності та ефективності процедури банкрутства, що є важливим фактором економічного розвитку та правової стабільності в Україні.

2. Арбітражний керуючий у сфері банкрутства є ключовою фігурою у процедурі неплатоспроможності, що поєднує ознаки незалежної професійної діяльності з елементами публічно-управлінських функцій. Його адміністративно-правовий статус визначається комплексом законодавчих положень, які встановлюють вимоги до порядку набуття повноважень, регламентують його призначення, функції, відповідальність та механізми контролю. Арбітражний керуючий діє в межах судового призначення, забезпечуючи баланс інтересів усіх учасників провадження, включно з кредиторами, боржником та державою. Такий підхід підкреслює публічну складову його діяльності та необхідність дотримання принципів законності, неупередженості й професіоналізму. Призначення арбітражного керуючого здійснюється за допомогою автоматизованої системи з дотриманням принципу випадковості, однак реальна недієздатність ЄСІТС зумовлює використання альтернативних механізмів, які часто викликають зауваження з точки зору дотримання принципу незалежності. Особливу занепокоєність викликає закріплена у законодавстві можливість усунення арбітражного керуючого за ініціативою комітету кредиторів без надання обґрунтованих підстав, що створює ризики зовнішнього

впливу на його діяльність та порушення принципу верховенства права. Статус арбітражного керуючого характеризується відсутністю трудових правовідносин із боржником, а його діяльність має тимчасовий, спеціалізований характер. Він може бути притягнутий до адміністративної відповідальності за порушення законодавства у сфері фінансів, підприємництва та банкрутства, що підкреслює високий рівень відповідальності цього суб'єкта. Узагальнюючи, можна констатувати, що правове становище арбітражного керуючого потребує подальшого вдосконалення з метою посилення гарантій його незалежності, забезпечення ефективного контролю за його діяльністю та усунення колізій у правовому регулюванні, які впливають на стабільність та результативність процедур банкрутства в Україні.

3. Проведений аналіз зарубіжного досвіду адміністративно-правового регулювання банкрутства дозволяє дійти висновку, що механізми врегулювання неплатоспроможності в економічно розвинених країнах значною мірою спрямовані на відновлення платоспроможності боржника, збереження робочих місць та забезпечення балансу інтересів усіх учасників провадження. У таких країнах, як Франція, Німеччина, США та Польща, інститут банкрутства не обмежується лише ліквідаційною функцією, а виступає важливим антикризовим інструментом, що сприяє економічній стабільності та конкурентоспроможності ринку. Зарубіжні правові системи демонструють два основні підходи до регулювання банкрутства – прокредиторський та проборжниковий. У більшості випадків перевага надається моделі, яка забезпечує баланс між захистом інтересів кредиторів і створенням умов для реабілітації боржника. Зокрема, позитивною практикою є обов'язок боржника своєчасно ініціювати процедуру банкрутства (Франція, Німеччина), функціонування спеціалізованих органів контролю та адміністрування процедур (США), а також законодавче закріплення чітких критеріїв добросовісності

боржника (Польща). Українське законодавство у сфері банкрутства наразі орієнтоване переважно на захист інтересів кредиторів, що виражається у фокусі на ліквідаційних процедурах та реалізації активів боржника. Такий підхід потребує переосмислення з урахуванням міжнародного досвіду, особливо в умовах воєнного стану, який створює додаткові виклики для функціонування економіки та ефективного правозастосування у сфері банкрутства. З метою вдосконалення адміністративно-правового регулювання інституту банкрутства в Україні доцільним є:

- врахування іноземних моделей санації та реструктуризації підприємств;
- запровадження механізмів стимулювання боржників до добровільного звернення до суду;
- зміцнення незалежності та професіоналізму арбітражних керуючих;
- удосконалення контролю за їх діяльністю з боку суду та державних органів;
- створення передумов для реального балансу інтересів сторін;
- посилення ролі держави у процесах реорганізації суб'єктів господарювання.

Таким чином, імплементація найкращих зарубіжних практик у національну правову систему повинна бути зваженою та системною, з урахуванням українських соціально-економічних реалій. Лише за таких умов інститут банкрутства зможе ефективно виконувати свою функцію – бути дієвим інструментом економічного оздоровлення, а не лише засобом ліквідації неплатоспроможних суб'єктів.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКРУТСТВА В УКРАЇНІ

3.1. Нормативно-правові колізії та проблеми правозастосування у сфері банкрутства

Формування ефективної системи адміністративно-правового регулювання банкрутства в Україні неможливе без критичного переосмислення чинного законодавства та виявлення нормативно-правових колізій, які перешкоджають реалізації принципів правової визначеності, передбачуваності та стабільності правозастосування.

Станом на сьогодні, ключовим нормативним актом, що регламентує процедури банкрутства, є **Кодекс України з процедур банкрутства (КУзПБ)**. Проте його взаємодія з іншими галузевими законами, а також внутрішні неузгодженості у самому Кодексі створюють низку правових колізій і викликають суперечності в судовій практиці.

1. Колізії між Кодексом України з процедур банкрутства та іншими нормативно-правовими актами

Однією з найбільш проблемних сфер є **колізія між положеннями КУзПБ [62] та Господарського процесуального кодексу України (ГПК) [40]**. Зокрема, у частині процедурних строків, визначення процесуального статусу учасників справи, порядку оскарження ухвал суду тощо. Наприклад, у разі відкриття провадження у справі про банкрутство строк на подання заяв кредиторів становить 30 днів, однак у ГПК немає окремого механізму оскарження відмови арбітражного керуючого у визнанні вимог кредитора, що породжує правову невизначеність.

Також існують **розбіжності між КУзПБ [40] та Кодексом України про адміністративні правопорушення (КУпАП) [45]** щодо підстав і порядку притягнення арбітражних керуючих до адміністративної відповідальності. У

Кодексі про банкрутство відсутній прямий механізм реалізації адміністративної відповідальності, що ускладнює контрольні повноваження Мін'юсту та судів.

Ще одна серйозна колізія виникає між КУзПБ та Податковим кодексом України. У частині **пріоритетності задоволення вимог** податкових органів як кредиторів держави виникає дискусія про баланс інтересів приватних та публічних кредиторів, особливо у справах, де йдеться про списання боргів чи санацію.

2. Внутрішні суперечності та прогалини у КУзПБ

Кодекс України з процедур банкрутства має низку **внутрішніх неузгодженостей**, які призводять до неоднозначного трактування норм. Наприклад, суперечливим є механізм **усунення арбітражного керуючого**. Частина 4 статті 28 КУзПБ передбачає, що суд зобов'язаний задовольнити клопотання комітету кредиторів про його усунення без необхідності обґрунтування причин. Така норма суперечить положенням статті 13 КУзПБ, яка гарантує **незалежність арбітражного керуючого**. Таким чином, суд позбавляється дискреційного повноваження оцінювати доцільність усунення, що фактично підпорядковує арбітражного керуючого кредиторам і створює ризики лобіювання та корупції.

Ще однією проблемною нормою є **механізм автоматизованого відбору арбітражного керуючого**. Відповідно до ст. 28 КУзПБ, кандидатури повинні обиратися системою ЄСІТС, однак через її фактичну недієздатність відбір здійснюється за допомогою застарілої програми, яка не забезпечує об'єктивності та прозорості. У зв'язку з цим на практиці діють два різні механізми призначення, що створює **подвійну правову реальність**.

Суперечливим є і питання **винагороди арбітражного керуючого**, адже законодавством не передбачено чіткого порядку визначення та затвердження розміру оплати його послуг. Судова практика не має єдиної позиції щодо

джерел фінансування авансових внесків на оплату праці арбітражного керуючого, що часто зупиняє провадження ще на початковій стадії.

3. Судова практика як чинник правової невизначеності

Проблеми правозастосування у сфері банкрутства значною мірою зумовлені **відсутністю єдності судової практики**, що породжує ситуацію правової нестабільності. Різні інстанції господарських судів по-різному трактують норми щодо визнання грошових вимог, критеріїв добросовісності боржника, умов затвердження плану санації тощо.

Прикладом є розбіжності у підходах до визначення моменту **відкриття справи про банкрутство фізичної особи** та наслідків відкриття такої справи для виконавчого провадження. Частина судів вважає, що відкриття справи є підставою для зупинення всіх виконавчих дій, інші — лише після введення мораторію рішенням суду.

Окрему увагу заслуговують **колізії між судовими актами та виконавчими документами**, виданими у межах інших юрисдикцій (зокрема адміністративної чи цивільної), які стосуються тих самих активів боржника. Це породжує паралельні процеси, що ускладнюють реалізацію майна та задоволення вимог кредиторів.

Відповідно до преамбули Кодексу України з процедур банкрутства від 18 жовтня 2018 року № 2597-VIII, чинного з 21 жовтня 2019 року (далі — КУзПБ), законодавець визначає мету застосування процедур банкрутства як відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом. Така мета реалізується залежно від статусу суб'єкта: щодо юридичних осіб пріоритетом є задоволення вимог кредиторів, а щодо фізичних осіб — відновлення платоспроможності.

У постанові Верховного Суду від 03 червня 2020 року у справі № 905/2030/19 підтверджено, що кінцевою ціллю застосування процедур банкрутства стосовно юридичних осіб є саме задоволення кредиторських

вимог. При цьому правовий обов'язок виконання грошового зобов'язання виникає не з моменту пред'явлення вимог кредитором, а з дати, визначеної умовами договору або законом, а за їх відсутності — відповідно до звичаїв ділового обороту, як передбачено статтею 193 Господарського кодексу України [36, с. 47]. Таким чином, у разі порушення грошового зобов'язання кредитор має право звернутися не лише з позовом, а й ініціювати банкрутну процедуру, якщо між сторонами не виникає спору про право.

Аналогічну правову позицію викладено у постанові Верховного Суду від 16 липня 2020 року у справі № 910/4475/19. Суд зазначив, що сутність банкрутної процедури полягає у забезпеченні рівного та справедливого задоволення вимог усіх кредиторів, тому статус кредитора має визначальне значення для належного функціонування механізмів банкрутства, з огляду на те, що рішення кредиторів істотно впливають на подальшу долю боржника.

У науковій літературі утверджується підхід, відповідно до якого інститут банкрутства є складовим елементом господарсько-правової системи, що поєднує публічні та приватноправові засади. Основною метою його застосування є не задоволення індивідуального інтересу, а досягнення суспільно значущої цілі — збереження економічно активного суб'єкта господарювання через відновлення його платоспроможності.

На думку В.В. Яркова, специфіка банкрутних справ зумовлює потребу у застосуванні окремих процесуальних норм, обумовлених публічністю цієї категорії справ та особливістю механізму захисту прав [129, с.37]. Публічний характер таких справ проявляється у широкому спектрі осіб, яких може торкатися факт визнання суб'єкта банкрутом: від самого боржника і його працівників — до держави, яка несе потенційні соціально-економічні наслідки. З огляду на це, функція суду в межах банкрутного провадження не обмежується вирішенням приватного спору, а полягає у врегулюванні багатовекторного конфлікту з урахуванням інтересів усіх сторін та суспільства загалом.

Згідно з підходом В.В. Джуня, інститут неспроможності має на меті не лише забезпечення інтересів кредиторів — як приватних, так і державних органів, — а й стабілізацію цивільного обороту та підтримку бюджетної системи. Відновлення платоспроможності боржника розглядається як додатковий, факультативний результат процедури, який не завжди може бути досягнутий.

У постанові Верховного Суду від 9 липня 2020 року у справі № 910/26972/14 вказано, що банкрутство — це не спосіб вирішення окремого спору між сторонами, а правовий механізм колективного характеру, що регламентує порядок пред'явлення, визначення черговості та задоволення вимог усіх категорій кредиторів, а також справедливий розподіл ліквідаційної маси.

Таким чином, процедура банкрутства, що включає в себе як приватноправові, так і публічно-правові компоненти, має бути спрямована на забезпечення балансу інтересів всіх учасників процесу та суспільства загалом. Комплексне регулювання цих правовідносин потребує подальшого удосконалення для підвищення ефективності правозастосування у сфері неплатоспроможності.

У правовій теорії під принципами права (від лат. *principium* — основа, засада) розуміють універсальні нормативні ідеї найвищого рівня авторитетності, що виконують функцію концептуальних орієнтирів для регулювання суспільних відносин, спрямованих на досягнення соціального балансу та правопорядку [39, с. 48]. Ці принципи є позачасовими за своєю природою, відображають об'єктивну логіку розвитку права, його сутність та соціальну функцію. Вони систематизують та уніфікують нормативний масив, виступаючи каркасом правової системи, що забезпечує її внутрішню узгодженість і забезпечує вектор правотворчої та правозастосовної діяльності. За обсягом дії принципи класифікують на загальноправові, міжгалузеві, галузеві, підгалузеві та інституційні.

У судовій практиці значення норм-принципів розкрито, зокрема, у правовій позиції Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду, де наголошено, що в межах правової системи вирізняють типові (регулятивні) норми — як безпосередні регулятори правових відносин — та спеціалізовані, до яких відносяться норми-принципи. Останні не регулюють суспільні відносини прямо, проте забезпечують ідейне підґрунтя реалізації норм поведінки, слугуючи своєрідним нормативним «ядром», яке втілює ключові цінності правопорядку.

Згідно з позицією Б. М. Полякова, принципи права можуть бути або безпосередньо зафіксовані у текстах законів, або логічно виведені з нормативного змісту правових актів [92, с. 47]. Водночас він акцентує увагу на негативному впливі відсутності чітко визначених принципів у законодавстві про банкрутство, що, на його думку, знижує рівень цілісності правового регулювання.

Правова доктрина визнає три шляхи формування правових принципів: (1) текстуальне закріплення у нормативно-правових актах; (2) виведення з духу та логіки чинного законодавства; (3) формування шляхом усталеної судової практики. Так, за В. В. Джунем, осмислення принципів права вимагає глибокого виявлення їх системних, сутнісних характеристик, що визначають їх юридичну природу, функції та способи реалізації. Вчений виділяє низку базових ідей, що становлять системоутворюючі основи інституту неспроможності: принцип конкурсного задоволення вимог кредиторів (через механізми конкурсного імунітету, мораторію, формування конкурсної маси); принцип процесуального плюралізму, що передбачає множинність правових процедур; принцип нормативної сумісності, який забезпечує узгодженість інституту банкрутства з іншими галузями права.

Зі свого боку, В. В. Радзивілюк пропонує визначати принципи банкрутства як імперативні, концептуальні положення, які пронизують усі правовідносини

в межах цього інституту, визначаючи загальну спрямованість його еволюції та правореалізації [27, с. 9].

Особливе значення у забезпеченні реалізації принципів має судова гілка влади. Як зазначає М. С. Кельман, саме суд є остаточною інстанцією у процесі формулювання правових підходів, що визначають конкретне застосування норми [75, с. 27]. При цьому, доктрина як систематизований продукт правової науки виконує важливу функцію — забезпечення інтелектуального супроводу правозастосування, подолання правової невизначеності, тлумачення права з урахуванням соціального контексту.

Окрему увагу в сучасній юриспруденції приділяють квазірегуляторній функції правових висновків Верховного Суду. М. М. Шумило підкреслює, що правові позиції вищої судової інстанції, які мають квазіпрецедентний характер, не лише забезпечують єдність судової практики, а й здатні компенсувати прогалини законодавства або нейтралізувати його колізії [109, с. 28]. Такий підхід визнає здатність суду інтерпретувати загальні норми з метою адаптації їх до конкретних ситуацій (принцип *dicere non dare legem* – «тлумачити, а не видавати закони»).

Водночас критичні зауваження викликає позиція про винятковість тлумачення норм судами, зокрема у постанові Об'єднаної палати Касаційного господарського суду у справі № 927/491/19. Проте Велика Палата ВС у рішенні № 910/10374/17 наголосила: жодне правозастосування не можливе без юридичного тлумачення норм.

Юриспруденція визнає провідну роль судової доктрини у формуванні основоположних засад конкурсного процесу. Саме через рішення Верховного Суду відбувається конкретизація, осмислення та легітимація ключових ідей, що забезпечують збалансоване регулювання інституту неспроможності.

До кола доктринально та практично визнаних принципів, що визначають структуру та зміст сучасного законодавства про неспроможність, відносяться:

процесуальна формалізація банкрутства, обов'язковість визначених процедур; інституційний контроль з боку держави; множинність кредиторів як умова початку процедури; недопущення вибіркової у задоволенні вимог; рівність кредиторів щодо майна боржника; грошова форма розрахунків; обмеження прав боржника на управління майном; єдність об'єкта задоволення вимог кредиторів тощо.

З огляду на наведене, цілком слушно, що застосування вказаних принципів дозволяє суду забезпечити баланс інтересів сторін на кожному етапі банкрутної процедури — від санації до ліквідації. Таким чином, вітчизняна доктрина та судова практика спільно формують цілісне нормативно-процесуальне підґрунтя ефективного правозастосування в межах інституту неспроможності.

У своїй правовій позиції Верховний Суд наголошує, що процедура банкрутства за своєю юридичною природою є формою конкурсного провадження, головною ціллю якого виступає забезпечення справедливого й рівномірного задоволення вимог усіх без винятку кредиторів боржника, який втратив платоспроможність. Досягнення цієї мети можливе лише за умови гарантування: 1) захисту кредиторських прав від протиправних дій інших кредиторів; 2) недопущення зловживань з боку самого боржника; 3) унеможливлення неправомірного впливу кредиторів на боржника. За обставин дефіциту майнових активів боржника та конкуренції між вимогами кредиторів виникає потреба у спеціальному механізмі правового регулювання. Відтак, одним з ключових елементів конкурсного провадження є визначення статусу кредитора, оскільки саме від обсягу його прав і можливостей ефективного їх використання залежить досягнення загальної мети — задоволення вимог учасників провадження. Статус кредитора формується на підставі низки критеріїв, зокрема правової природи вимоги, її забезпеченості, часу виникнення, характеру захищеного інтересу тощо.

У відповідній постанові Верховного Суду (п. 112) серед фундаментальних засад конкурсного процесу названо заборону на індивідуальне задоволення вимог, пріоритетність черговості задоволення вимог кредиторів, а також пропорційність розподілу активів боржника у межах кожної черги у разі нестачі майна. Така модель спрямована на недопущення створення переваг для окремих кредиторів, що може порушити баланс інтересів у процедурі банкрутства.

У вітчизняній правовій науці важливу роль у досягненні цілей конкурсного провадження відіграє принцип конкурсного імунітету, детально проаналізований В.В. Джуном [36, с.6]. Згідно з цим принципом, відкриття провадження у справі про банкрутство супроводжується введенням мораторію на задоволення вимог окремих кредиторів поза межами конкурсного процесу, що гарантує захист конкурсної маси від індивідуального стягнення. Зазначений принцип втілює колективну природу процедури банкрутства, в межах якої активи боржника розподіляються між кредиторами згідно з установленими законодавством правилами.

На судовому рівні цей принцип отримав чітке закріплення. Так, у постанові від 02.10.2019 у справі № 910/9535/18 Верховний Суд підкреслив, що на відміну від позовного провадження, метою якого є задоволення індивідуальних вимог, банкрутна процедура має забезпечити виконання вимог усього кола кредиторів. Саме тому вона базується на засадах конкурсного характеру, що дозволяє забезпечити баланс інтересів між кредиторами та боржником, а також між самими кредиторами.

Реалізація принципу конкурсного імунітету потребує дотримання єдиних для всіх правил задоволення вимог у межах затверджених процедур, що, своєю чергою, виключає можливість отримання окремими кредиторами переваг на шкоду іншим. Відповідно до цього підходу, ключове значення має формування та розподіл конкурсної маси згідно із принципами черговості та пропорційності.

У постанові від 09.09.2021 у справі № 916/4644/15 Верховний Суд наголосив, що забезпечення справедливості конкурсного процесу безпосередньо пов'язане із закріпленням за кредитором статусу, який унеможливило індивідуальне стягнення. Саме тому законодавець передбачив процесуальні гарантії, що дозволяють всім учасникам справи, у тому числі боржнику, заявникові та розпорядникові майна, ефективно реалізовувати свої права щодо перевірки обґрунтованості кредиторських вимог.

Виключне значення в механізмі забезпечення принципу конкурсного імунітету має також принцип судового контролю. На думку П.Д. Пригузи [88, с. 40], реалізація цього принципу виявляється у наглядовій функції суду, який з моменту відкриття провадження забезпечує контроль за законністю дій арбітражного керуючого, органів управління боржника та кредиторів. Суд має право реагувати на будь-які порушення, в тому числі за власною ініціативою або за скаргою учасників, перевіряти доцільність і правомірність дій та рішень, що впливають на перебіг процедури банкрутства.

У постанові від 13.08.2020 у справі № 910/4658/20 Верховний Суд наголосив, що провадження у справах про банкрутство покликане одночасно реалізовувати як публічний, так і приватний інтерес. З одного боку, це забезпечення захисту суспільства від зловживань (у вигляді фіктивного банкрутства), з іншого – задоволення правомірних вимог кредиторів, відновлення економічної життєздатності суб'єкта або його ліквідація з метою оптимізації розподілу активів.

У підсумку можна стверджувати, що принцип конкурсного імунітету в поєднанні з принципом судового нагляду становить фундаментальний елемент правового механізму банкрутства. Він спрямований на захист системного балансу між правами кредиторів, боржника та держави, запобігання зловживанням та реалізацію справедливого й ефективного розподілу майнових активів боржника.

У сучасному правовому дискурсі принцип судового нагляду займає чільне місце серед засадничих положень регулювання процедур банкрутства. Як відзначено в постанові Верховного Суду у складі судової палати з розгляду справ про банкрутство Касаційного господарського суду від 02 жовтня 2019 року у справі № 910/9535/18, судовий контроль становить одну з ключових складових у системі галузевих принципів інституту неплатоспроможності. Він набуває актуалізації на етапі призначення арбітражного керуючого (розпорядника майна або ліквідатора) й охоплює моніторинг за додержанням прав та інтересів як кредиторів (зокрема, у частині збереження об'єктів конкурсної маси), так і боржника (в аспекті перевірки обґрунтованості заявлених вимог).

Аналогічний підхід простежується у постанові від 14 травня 2020 року у справі № 903/69/18, де наголошено на судовому контролі у сфері захисту інтересів сторін під час реалізації активів банкрута відповідно до встановленої процедури. У постанові від 12 листопада 2019 року у справі № 911/3848/15, Верховний Суд зробив акцент на відмінності між принципом диспозитивності, характерним для позовного провадження, та принципом повноти судового контролю, що реалізується у процедурах неплатоспроможності. Такий контроль передбачає обов'язок суду забезпечити баланс інтересів усіх сторін, зокрема під час ліквідаційної процедури боржника[75, с. 35].

Усталена правова позиція вказує на те, що господарський суд, залежно від особливостей справи, самостійно визначає інтенсивність та обсяг контролю в межах відповідної процедури банкрутства. Як підтверджується, зокрема, у постанові від 16 жовтня 2018 року у справі № 5/530-03, відмова в захисті порушених прав особі, яка бере участь у справі про банкрутство, з мотивів недоцільності застосування засобів захисту в межах конкурсного провадження, є необґрунтованою, якщо такі права можуть бути поновлені без відкриття окремого позовного провадження.

Проявом активної реалізації принципу судового контролю є й право суду на оцінку рішень комітету кредиторів, зокрема щодо усунення арбітражного керуючого. Як відзначено в постанові від 20 травня 2021 року у справі № 922/3369/19, суд не зв'язаний рішенням кредиторів і зобов'язаний перевірити дотримання вимог до порядку скликання та проведення засідання комітету, а також легітимність прийнятого рішення відповідно до приписів процесуального законодавства.

Принцип судового нагляду тісно корелює з принципом концентрації спорів. Останній передбачає розгляд усіх спорів, пов'язаних із боржником, у межах єдиного провадження у справі про банкрутство. Його нормативне закріплення відбулося у статті 7 Кодексу України з процедур банкрутства. Відповідно до усталеної практики, господарський суд, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство, є єдиним органом, що має юрисдикцію на розгляд спорів за участі боржника, навіть у випадку, якщо йдеться про публічно-правові вимоги (наприклад, спори з контролюючими органами).

Окремо слід відзначити позицію Верховного Суду у справі № 905/2030/19 (905/1159/20), де йдеться про те, що оскарження податкових повідомлень-рішень боржником розглядається як майновий спір і має вирішуватися в межах справи про банкрутство, з огляду на мету збереження цілісного судового контролю над активами боржника.

Таким чином, судовий нагляд виконує функцію публічного забезпечення справедливості у процедурі банкрутства, виступаючи інструментом гармонізації приватних і публічних інтересів. Це дозволяє підтримувати баланс інтересів боржника та його кредиторів, сприяє єдності судової практики та забезпеченню процесуальної економії шляхом уникнення множинності проваджень. Синергія принципів судового контролю, концентрації спорів та пропорційного захисту кредиторів становить фундамент сучасної парадигми правового регулювання процедур неплатоспроможності.

Категорія принципу процесуальної економії, як базового регулятивного орієнтира у сфері процесуального права, давно набула визнання в юридичній науці та закріпилася у відповідних положеннях процесуального законодавства.

У цьому контексті дослідник А. Ю. Бучик акцентує увагу на тому, що феномен ощадного використання часу в праві завжди був об'єктом доктринального осмислення, адже саме право виступає універсальним соціальним механізмом упорядкування часових меж суспільних процесів. При цьому регулюванню підлягає не сам хронометричний час, а тривалість, темп і послідовність здійснення юридично значущих дій у рамках процесуальних процедур [66, с. 4].

З точки зору С. В. Смоли, ключовою умовою раціонального здійснення учасниками судового процесу своїх суб'єктивних процесуальних прав у межах принципу добросовісності є саме реалізація ідеї процесуальної економії як спеціального, галузево-орієнтованого імперативу господарського судочинства [78, с. 42]. Аналогічну тезу, проте у площині адміністративного процесу, висловлює і А. Ю. Бучик [26, с. 9–10].

На думку С. В. Смоли, функціональне навантаження цього принципу полягає у необхідності забезпечити всебічне, ефективне і своєчасне застосування процесуальних інструментів, передбачених правом, з метою ухвалення судового рішення, що є не лише законним, але й оперативним та об'єктивно обґрунтованим [78, с. 39]. У свою чергу, А. Ю. Бучик вбачає в ідеї процесуальної економії засіб спрощення, пришвидшення та мінімізації витрат у сфері судового розгляду адміністративних спорів [26, с. 6].

Однією з найбільш поширених проблем в реалізації процедур банкрутства у практичній площині є їх надмірна тривалість, що, зокрема, негативно впливає на інтереси кредиторів через знецінення їх грошових вимог. Відтак цілком обґрунтованим виглядає законодавче закріплення імперативної норми

у ч. 17 ст. 39 КУзПБ, яка унеможлиблює призупинення провадження у справі про банкрутство як спосіб протидії зловживанням процесуальними правами.

Згідно з підходом М. Л. Коханської, темпоральні параметри цивільного процесу повинні розглядатися у світлі вимог оперативності, інтенсивності, концентрації та економного використання процесуальних інструментів [61, с. 14]. Хоча сам термін «концентрація» не фігурує у чинному законодавстві, він, на думку вченої, втілений у нормативно закріплених механізмах обмеження стадійності дослідження доказів, активного процесуального втручання суду, запобігання затягуванню провадження [61, с. 17–18].

Водночас, Велика Палата Верховного Суду у постанові від 22.09.2020 у справі № 910/3009/18, із посиланням на практику ЄСПЛ, наголосила на тому, що ефективний спосіб судового захисту повинен забезпечувати не лише поновлення порушеного права, але й унеможливлювати потребу у подальших зверненнях до суду, що є безпосереднім відображенням принципу процесуальної економії [23, п. 62–64].

У своїх подальших правових позиціях Верховний Суд, зокрема у постанові від 16.01.2020 у справі № 910/17151/18, сформулював підхід, згідно з яким здійснення правосуддя вимагає не лише реалізації засад диспозитивності й змагальності, але й обмежується імперативами процесуальної економії та юридичної визначеності, що виключає можливість скасування рішень лише з формальних підстав [38, п. 40].

Таким чином, у справах про банкрутство принцип процесуальної економії виступає не просто рекомендаційною нормою, а методологічним орієнтиром, який визначає інструментальну структуру судового процесу. Його зміст полягає у максимальній концентрації та раціональному використанні процесуальних засобів усіма учасниками справи з метою досягнення справедливого результату у межах строків, визначених процесуальним законодавством.

4. Недостатня ефективність адміністративного контролю

Контроль за діяльністю арбітражних керуючих здійснюється як державними органами (Міністерство юстиції), так і кредиторами. Проте на практиці **контроль є фрагментарним, вибіркоvim та неефективним**, що сприяє зловживанням, затягуванню процедур, маніпулюванню з активами боржника тощо.

Окрім того, чинний порядок проведення перевірок діяльності арбітражних керуючих не забезпечує належного рівня прозорості. Наявність **прогалин у регламентації процедури звітування**, відсутність єдиного електронного реєстру з відкритим доступом до фінансової документації по справах — усе це перешкоджає публічному контролю та відкритості процедур банкрутства.

Отже, наявність нормативно-правових колізій, прогалин, суперечностей між законодавством та правозастосовною практикою створює серйозні перешкоди для ефективного функціонування інституту банкрутства в Україні. Для усунення виявлених проблем доцільним є:

- системне оновлення КУзПБ з урахуванням судової практики та зарубіжного досвіду;
- забезпечення єдності норм спеціального та загального законодавства;
- запровадження стандартів професійної діяльності арбітражних керуючих;
- посилення функцій судового та адміністративного контролю;
- створення єдиного прозорого механізму винагороди та дисциплінарної відповідальності арбітражних керуючих;
- цифровізація процедур та відкритий доступ до інформації по справах.

Лише за умов комплексного підходу до вирішення цих проблем можна говорити про якісне вдосконалення адміністративно-правового регулювання банкрутства в Україні.

3.2. Використання адміністративних механізмів для підвищення ефективності процедур банкрутства

Удосконалення механізмів правового регулювання інституту банкрутства неможливе без належного врахування потенціалу адміністративно-правових засобів, що мають забезпечувати належну організацію, контроль та координацію відповідних процедур. У цьому контексті під адміністративними механізмами доцільно розуміти сукупність організаційно-управлінських, контрольних, наглядових та дозвоільно-регуляторних інструментів, що перебувають у віданні державних органів, уповноважених здійснювати функції публічної влади у сфері банкрутства.

Ефективність провадження у справах про неплатоспроможність значною мірою залежить від взаємодії суб'єктів державного управління, зокрема Міністерства юстиції України, державних органів банкрутства (наприклад, Департаменту з питань банкрутства), судових установ, а також арбітражних керуючих. Водночас, на практиці недостатня координація між цими інституціями, відсутність єдиного інформаційного простору, а також дефіцит системних перевірок діяльності арбітражних керуючих негативно впливають на досягнення мети провадження — справедливого задоволення вимог кредиторів і відновлення платоспроможності боржника.

З огляду на викладене, актуалізується необхідність посилення адміністративного супроводу процедур банкрутства шляхом:

- запровадження чітко визначених регламентів контролю за діяльністю арбітражних керуючих;

- створення ефективної системи адміністративного моніторингу та оцінювання якості процедурних дій учасників провадження;
- удосконалення функціоналу Єдиного реєстру справ про банкрутство з урахуванням принципів прозорості та підзвітності;
- нормативного закріплення взаємодії між органами виконавчої влади та судами в частині обміну інформацією щодо стану реалізації майна боржника, виконання планів санації тощо.

Крім того, заслуговує на підтримку ідея законодавчого розширення повноважень Департаменту з питань банкрутства при Міністерстві юстиції України щодо здійснення моніторингу дотримання стандартів професійної етики та добросовісності з боку арбітражних керуючих, а також впровадження системи адміністративної відповідальності за вчинення дій, що завдають шкоди інтересам кредиторів або боржника.

У контексті сучасної реформи публічного адміністрування доречно також обговорити доцільність делегування окремих адміністративних повноважень органам місцевого самоврядування в частині інвентаризації майна підприємств-боржників, оцінки доцільності санаційних процедур, залучення потенційних інвесторів. Такий підхід дозволить не лише забезпечити територіальну близькість суб'єктів контролю до об'єктів нагляду, а й створити умови для відновлення господарської активності боржника у межах місцевої економіки.

Таким чином, адміністративні механізми відіграють ключову роль у забезпеченні системності, своєчасності та результативності процедур банкрутства. Їх ефективне впровадження потребує як нормативного доопрацювання, так і інституційної консолідації всіх зацікавлених суб'єктів.

Із моменту відкриття провадження у справі про неплатоспроможність (банкрутство) вводиться процедура розпорядження майном боржника, яка супроводжується призначенням арбітражного керуючого з метою реалізації

функцій управління та контролю за майновим станом боржника. На цьому етапі також встановлюється мораторій на задоволення вимог кредиторів, що має на меті зупинення індивідуального примусового виконання зобов'язань і унеможливлення порушення принципу рівності кредиторів.

Протягом дії мораторію забороняється примусове виконання майнових зобов'язань на підставі виконавчих документів, припиняється нарахування штрафних санкцій (штрафів, пені), інфляційних витрат, трьох відсотків річних, а також зупиняється перебіг строків позовної давності. Таким чином, забезпечується збереження активів боржника та створюються умови для колективного задоволення вимог усіх кредиторів.

Процедура розпорядження майном передбачає впровадження комплексу заходів адміністративно-наглядового характеру, спрямованих на забезпечення належного управління активами боржника, їх ефективне використання та збереження, а також аналіз фінансового стану з метою визначення доцільності переходу до наступного етапу процедури – санації або ліквідації. Господарський суд, у межах своїх повноважень, має право за ініціативою сторін або з власної ініціативи вживати заходів забезпечення кредиторських вимог, зокрема шляхом обмеження повноважень боржника щодо розпорядження майном без згоди арбітражного керуючого, передачі матеріальних активів третім особам на зберігання тощо.

Окрім цього, законодавством передбачено можливість визнання судом правочинів, вчинених боржником у межах певного періоду до відкриття справи або після її порушення, недійсними, якщо такі дії завдали шкоди правам кредиторів або боржника. Реституція у таких випадках має наслідком повернення до конкурсної маси активів, що підлягають розподілу між кредиторами, що відповідно підвищує рівень задоволення їх вимог.

Крім доходів від реалізації активів боржника, Кодексом України з процедур банкрутства передбачено також стягнення коштів з осіб, які несуть субсидіарну відповідальність за доведення боржника до стану

неплатоспроможності, що є додатковим джерелом формування конкурсної маси.

У випадку наявності перспектив відновлення платоспроможності боржника, арбітражний керуючий готує план санаційних заходів, який підлягає схваленню на зборах кредиторів. За наявності погодження плану, боржник продовжує господарську діяльність, здійснюючи поступове оздоровлення фінансово-господарського стану [64, с. 86]. В іншому разі ініціюється перехід до ліквідаційної процедури, в межах якої здійснюється продаж усіх активів боржника та розподіл виручених коштів між кредиторами.

Попри існування вказаних правових механізмів, ефективність реалізації процедур банкрутства в Україні залишається низькою. Це проявляється у тривалості процедур та низькому відсотку задоволених вимог кредиторів, що суттєво відрізняється від аналогічних показників у багатьох країнах Європи та світу.

Підвищення ефективності банкрутних процедур вимагає системного перегляду кадрового складу арбітражних керуючих, забезпечення їх належної професійної підготовки, безперервного підвищення кваліфікації та належного рівня доброчесності. Не менш важливою є просвітницька робота серед учасників економічного обігу з метою подолання хибного сприйняття банкрутства як виключно негативного явища.

Окремої уваги потребує імплементація положень Директиви (ЄС) 2019/1023, що передбачає раннє виявлення ознак неплатоспроможності та застосування попереджувальних інструментів, зокрема розроблення боржником за участю кредиторів плану реструктуризації до порушення справи про банкрутство. Застосування таких механізмів дозволяє уникнути судової процедури, зберегти бізнес та підвищити рівень виплат кредиторам [44, с. 78].

Крім того, необхідним кроком є законодавче врегулювання спрощених процедур банкрутства для суб'єктів малого та мікробізнесу, оскільки чинна

модель є фінансово обтяжливою та непропорційною для зазначеної категорії боржників, що знижує інтерес кредиторів до участі у провадженнях.

З огляду на економічну нерентабельність використання процедур банкрутства стосовно мікро- та малих підприємств (ММП), як з боку ініціативи кредиторів, так і за заявами самих боржників, зазначена категорія суб'єктів господарювання фактично виключена з активного застосування механізмів неплатоспроможності в національній практиці. Водночас слід враховувати, що саме мікро-, малі та середні підприємства становлять основу сталого економічного розвитку в більшості індустріально розвинених держав. За відсутності дієвих процедур списання заборгованості, ліквідації неплатоспроможних підприємств, а також механізмів повторного старту підприємницької діяльності («другий шанс»), не може бути досягнута ні макроекономічна стійкість, ні довготривале зростання національної економіки.

З урахуванням вищенаведеного, об'єктивною потребою є розроблення та впровадження ефективних механізмів спрощеного банкрутства для ММП, що відповідатимуть принципам справедливості, пропорційності та доступності. Це дозволить гармонізувати економічні процеси очищення ринку від фінансово нежиттєздатних суб'єктів і, водночас, сприятиме реінтеграції підприємців у правовий обіг на оновлених умовах[54, с. 90].

Окрім цього, важливою складовою реформування сфери неплатоспроможності є належне правове регулювання транскордонних процедур банкрутства, що стає особливо актуальним в умовах глобалізації економіки. Зокрема, актуальним є внесення змін до Кодексу України з процедур банкрутства (КУзПБ) з метою приведення його положень у відповідність до *acquis* Європейського Союзу, а також забезпечення правової визначеності у справах, пов'язаних з іноземними боржниками або активами, розташованими за межами території України.

У цьому контексті доцільно ініціювати інтеграцію національних реєстрів неплатоспроможності із Європейським порталом електронного правосуддя. Такий підхід відповідає вимогам статті 25 Регламенту (ЄС) № 2015/848 Європейського парламенту та Ради щодо процедур банкрутства та реалізується через положення Імплементативного регламенту Комісії (ЄС) № 2019/917 від 4 червня 2019 року, який визначає технічні вимоги до міжреєстрового обміну. За відсутності подібного інформаційного обміну пошук активів у межах транскордонного провадження стає неефективним і втрачає свою прикладну цінність [29, с. 69].

У процесі пошуку шляхів удосконалення механізмів банкрутства не можна ігнорувати поточні труднощі та правові колізії, що виникають у межах національної практики вирішення справ про неплатоспроможність. Вони потребують системного аналітичного опрацювання, включаючи формулювання пропозицій щодо змін до законодавства, а також доктринального переосмислення ряду процесуальних і матеріально-правових положень.

Узагальнюючи викладене, можна стверджувати, що модернізація законодавчої бази у сфері банкрутства в поєднанні з підвищенням правової культури та обізнаності всіх учасників провадження є необхідною умовою забезпечення ефективного правового механізму врегулювання зобов'язань суб'єктів господарювання за допомогою спеціалізованих процедур неплатоспроможності.

У підсумку слід зазначити, що ефективне використання адміністративних механізмів в системі банкрутства потребує всебічного оновлення не лише правового регулювання, але й організаційних підходів до реалізації процедур неплатоспроможності з урахуванням міжнародного досвіду та європейських стандартів правової практики.

3.3. Перспективи реформування адміністративно-правового регулювання банкрутства в Україні

Інститут неспроможності (банкрутства) в Україні перебуває у стані безперервного розвитку, що зумовлює потребу в ефективному адміністративно-правовому регулюванні та належному державному контролі за відповідними правовідносинами. Історично процес становлення правового регулювання у цій сфері проходив декілька етапів – від відсутності належного нормативного оформлення поняття банкрутства до його поступового визнання як комплексного інституту, що функціонує на перетині господарського, адміністративного, цивільного, а в окремих випадках – і кримінального права.

У ранніх концепціях правової доктрини банкрутство розглядалося крізь призму загальних норм приватного права. Лише з утвердженням засад ринкової економіки та необхідністю правового забезпечення захисту майнових інтересів учасників господарських відносин інститут банкрутства почав формуватися як відносно самостійна правова категорія, з притаманними їй адміністративно-правовими механізмами впливу. Науковці зазначають, що банкрутство є не лише правовим, а й соціально-економічним феноменом, який потребує міжгалузевого підходу до регулювання, що включає адміністративні, управлінські, фінансові та контрольні функції.

У науковій літературі наявне багатогранне розуміння дефініції «інститут банкрутства». У широкому сенсі, його доцільно розглядати як систему правових норм, процедур і державних інструментів, які врегульовують порядок виявлення, констатації, профілактики та подолання неплатоспроможності суб'єктів господарювання із залученням відповідних державних органів у межах адміністративного нагляду й контролю.

Як підкреслює Д.В. Задихайло, однією з ключових проблем національної моделі регулювання є дисбаланс між макроекономічними завданнями державної політики та мікроекономічними інтересами окремих підприємств,

що створює правову невизначеність і фрагментарність у побудові механізмів адміністративно-правового регулювання процедур банкрутства. Таку позицію поділяє й Б.В. Вольвич [33, с. 76], наголошуючи на необхідності активної участі держави як координатора і регулятора у сфері запобігання та врегулювання банкрутства шляхом превентивних та процесуальних дій.

У контексті зарубіжного досвіду розрізняють дві ключові моделі правового регулювання банкрутства: прокредиторську (репресивну) та продебіторську (реабілітаційну). Прокредиторська модель, характерна для Великобританії, Франції та Італії, надає пріоритет правам кредиторів та передбачає жорстке примусове задоволення вимог. У той час як продебіторська модель, втілена, зокрема, в праві США, орієнтована на відновлення платоспроможності боржника, надаючи йому можливість реалізувати так званий «другий шанс». Українське законодавство на сьогодні тяжіє до змішаної моделі: у процедурі банкрутства юридичних осіб акцент робиться на захисті прав кредиторів, тоді як у процедурах, що стосуються фізичних осіб, — на захисті боржника [65, с. 34].

Проблемною залишається недостатня уніфікованість судової практики, що ускладнює реалізацію принципів єдності правозастосування та правової визначеності. Окрім того, окремі проблеми викликає стан інституту арбітражного керування, зокрема випадки зловживань повноваженнями та відсутність ефективного контролю з боку уповноважених державних органів. На жаль, наглядова функція Міністерства юстиції України щодо діяльності арбітражних керуючих часто має декларативний характер, не забезпечуючи належного рівня дисциплінарної відповідальності й запобігання порушенням.

У більшості європейських країн наявна централізована модель державного управління сферою банкрутства, яка передбачає створення окремого органу, відповідального за ліцензування, моніторинг і аудит діяльності арбітражних керуючих, а також за формування відповідної нормативної бази. Український досвід демонструє еволюцію таких механізмів – від створення спеціального

агентства (1996 рік), трансформації його у департамент з питань банкрутства, до передачі контрольних функцій Міністерству юстиції України, яке нині реалізує державну політику в цій сфері через свої міжрегіональні управління.

Реформування адміністративно-правового механізму регулювання інституту банкрутства в Україні умовно можна поділити на три етапи: 1) початковий (1996–2005 роки) – становлення організаційної структури державного управління; 2) розвиток (2006–2010 роки) – інституціоналізація процедур досудового врегулювання, розширення повноважень суду, впровадження субсидіарної відповідальності; 3) модернізація (з 2010 року до сьогодні) – адаптація до стандартів ЄС, впровадження нових правових механізмів, таких як превентивна реструктуризація, та посилення антикризової спрямованості процедур [65, с. 75].

Сучасна модель адміністративного регулювання має забезпечувати системність, ефективність та передбачуваність реалізації державної політики у сфері банкрутства. У цьому контексті Міністерство юстиції України виконує кілька ключових функцій: наглядово-контрольну (проведення перевірок, моніторинг діяльності арбітражних керуючих), регулятивну (участь у запобіганні фіктивному банкрутству, підготовка кваліфікованих фахівців), а також аналітичну (збір, обробка, аналіз інформації з метою формування ефективної стратегії державного управління у сфері неплатоспроможності).

Очевидно, що подальша ефективність адміністративно-правового регулювання інституту банкрутства залежить від низки факторів: гармонізації українського законодавства із законодавством Європейського Союзу, підвищення професійного рівня арбітражних керуючих, цифровізації процедур, а також розвитку ефективного механізму контролю та відповідальності за порушення в межах банкрутного провадження.

З урахуванням сучасних трансформаційних викликів, ефективне функціонування інституту неспроможності в Україні безпосередньо корелює

з належною організацією системи державного управління у цій сфері [32, с. 65]. Йдеться, зокрема, про необхідність чіткого розмежування компетенцій між суб'єктами публічного адміністрування та іншими учасниками процедур банкрутства, ґрунтуючись при цьому на історичному досвіді, ґносеологічних підходах, а також кращих зарубіжних практиках.

На розвиток національного інституту банкрутства істотно впливають як інституціональні зміни, пов'язані із функціонуванням органів державної влади, так і постійне вдосконалення законодавства, зокрема в частині регулювання процедур банкрутства. Саме ефективність реалізації державної політики в цій сфері та здатність до динамічної трансформації відповідного правового регулювання визначають спроможність системи адаптуватися до нових викликів та реалізовувати поставлені завдання.

Адміністративно-правове регулювання у сфері банкрутства має бути орієнтоване на досягнення балансу між цілями правового впливу та його практичними результатами. Така рівновага можлива лише за умови функціонування ефективного механізму взаємодії суб'єктів публічного управління із соціальними відносинами, що підлягають нормативному впорядкуванню, охороні та подальшому розвитку.

З позиції інструментального підходу до вдосконалення адміністративно-правового регулювання актуальним видається посилення координаційної та комунікаційної ролі Департаменту з питань банкрутства. Йдеться, зокрема, про необхідність організації регулярних фахових обговорень (круглих столів, семінарів, нарад) за участю представників міжрегіональних управлінь юстиції, арбітражних керуючих та інших зацікавлених суб'єктів [105, с. 76]. Метою таких заходів є виявлення колізій у нормативному регулюванні, узагальнення практики застосування процедур банкрутства, а також підготовка офіційних методичних рекомендацій та роз'яснень у формі інформаційних листів.

Важливо також забезпечити високий рівень професійної підготовки осіб, які здійснюють контрольні функції у сфері банкрутства. Це передбачає, зокрема, запровадження обов'язкової перекваліфікації відповідних фахівців, проведення щорічної психологічної оцінки, а також систематичне підвищення кваліфікації в межах міждисциплінарної підготовки, що охоплює основи цивільного, господарського, трудового та виконавчого права.

У цьому контексті заслуговує на увагу положення пункту 1 частини другої статті 12 Кодексу України з процедур банкрутства, відповідно до якого арбітражний керуючий зобов'язаний неухильно дотримуватися норм законодавства. Відтак, при здійсненні перевірки органи контролю повинні застосовувати не формалізований, а комплексний підхід, який передбачає як аналіз дотримання вимог КУзПБ [62], так і перевірку дотримання суміжних правових норм, що регулюють суміжні правовідносини у конкретній справі.

Компетентність осіб, уповноважених на проведення таких перевірок, повинна охоплювати міжгалузеві знання та вміння. Інакше контроль зводиться до формальної процедури без реального впливу. У зв'язку з цим відповідальність за якість контрольних заходів має нести не лише виконавець, а й керівник структурного підрозділу, який ініціює перевірку та визначає її характер.

Аналіз чинного стану речей дозволяє зробити висновок про нагальну потребу у подальшому реформуванні як законодавчого масиву, що регулює процедури банкрутства, так і в удосконаленні інституційної архітектури органів юстиції. Зокрема, доцільним видається:

- Розроблення методичних рекомендацій для органів юстиції щодо стандартів здійснення контролю за діяльністю арбітражних керуючих;
- Формування єдиної судової практики у сфері банкрутства на основі узагальнення судових рішень;

- Надання органам юстиції повноважень державного регулятора у сфері оцінки майна;
- Запровадження в структурі органів юстиції сертифікованих медіаторів та психологів для врегулювання конфліктів, що виникають під час санації або у банкрутстві державних підприємств;
- Створення окремого підрозділу, відповідального за аналітичну перевірку фінансового стану боржника на ранніх стадіях провадження – як стосовно державних, так і приватних суб'єктів господарювання.

Запропоновані заходи сприятимуть розширенню регуляторних функцій органів юстиції та підвищенню їхньої ефективності у реалізації державної політики у сфері банкрутства. Це, у свою чергу, забезпечить належний рівень правового регулювання як адміністративно-деліктних, так і адміністративно-правових відносин у цій сфері, підвищить довіру громадськості до державних інституцій та відповідатиме євроінтеграційним прагненням України.

Сучасний стан інституту банкрутства в Україні свідчить про наявність системних проблем як у сфері правозастосування, так і в частині законодавчого регулювання, зокрема адміністративно-правового забезпечення процедур неплатоспроможності. Низький рівень ефективності застосування Кодексу України з процедур банкрутства (КУзПБ), надмірна тривалість конкурсних процедур, обмежена результативність санаційних заходів, а також неузгодженість повноважень органів державної влади у цій сфері обумовлюють необхідність ґрунтового реформування адміністративно-правового механізму регулювання банкрутства.

Одним із ключових напрямів такого реформування має стати посилення координаційної ролі держави в організації та контролі за ефективністю процедур банкрутства. В умовах децентралізованого регулювання з боку судів та арбітражних керуючих втрачається системна політика, що унеможливорює реалізацію превентивної, відновлювальної та санаційної функцій механізмів

неплатоспроможності. У цьому контексті доцільним є створення спеціального центрального органу виконавчої влади або окремого підрозділу в межах Міністерства юстиції України, уповноваженого на координацію політики у сфері банкрутства, моніторинг показників реалізації процедур, розроблення стратегій підвищення їх ефективності та взаємодію з міжнародними організаціями у цій галузі.

Іншим перспективним напрямом виступає вдосконалення адміністративних процедур у сфері ліцензування та діяльності арбітражних керуючих. Зважаючи на ключову роль зазначених осіб у реалізації процедур банкрутства, слід передбачити запровадження більш жорстких механізмів атестації, регулярного професійного аудиту, стандартизації дій та оцінювання ефективності виконання ними повноважень. Доцільним є створення незалежного органу контролю за діяльністю арбітражних керуючих з елементами самоврядності та державного нагляду.

Окремої уваги заслуговує необхідність адміністративного унормування цифровізації у сфері банкрутства. Уніфікація процедур комунікації між сторонами, впровадження єдиних державних реєстрів, електронного документообігу та судового моніторингу, автоматизація обліку активів боржника та фіксації черговості задоволення вимог кредиторів має забезпечити прозорість та контрольованість конкурсних процедур. При цьому така цифровізація повинна супроводжуватись закріпленням на рівні КУзПБ адміністративно-організаційного механізму її реалізації, з визначенням суб'єктів, відповідальних за технічну, методичну та правову підтримку.

Важливим чинником, що стримує розвиток ефективної системи банкрутства, залишається надмірна тривалість провадження у справах про банкрутство та зловживання процесуальними правами. Для протидії цим явищам необхідним є розроблення процедур адміністративного контролю за дотриманням строків та цільового характеру окремих дій у межах процедур банкрутства. Зокрема, слід передбачити можливість застосування

адміністративно-правових санкцій до суб'єктів, які навмисно затягують процес, включаючи керівників боржників, арбітражних керуючих та кредиторів.

У межах реалізації Директиви ЄС 2019/1023 та у світлі зобов'язань України за міжнародними угодами, необхідним є також адміністративне забезпечення раннього виявлення ознак неплатоспроможності та впровадження процедур превентивної реструктуризації. Для цього слід створити міжвідомчий інструмент раннього попередження, який включатиме обов'язкову участь податкових, фіскальних, аудиторських органів, а також реєстр повідомлень про загрозу неплатоспроможності на підставі фінансової звітності [45, с. 97].

Актуальним залишається також питання подолання стигматизації банкрутства, як явища виключно негативного. Через адміністративні засоби – зокрема, розробку відповідної інформаційної політики держави, реалізацію навчальних програм та консультацій для підприємців – можливо змінити ставлення до банкрутства як до звичайного економічного ризику підприємницької діяльності.

Крім того, перспективним вектором реформування є розробка спрощених адміністративних процедур банкрутства для мікро- та малих підприємств, які наразі фактично виключені з практики застосування КУЗПБ через складність, вартість та тривалість відповідних процесів. У цьому контексті доцільним є створення окремої глави у КУЗПБ, присвяченої таким спрощеним процедурам, які базуватимуться на адміністративному управлінні, мінімальному судовому втручанні, стандартних формах подання документів та фіксованих строках.

Також перспективним видається розвиток інституту державної участі у реструктуризації боргів стратегічних підприємств через адміністративне регулювання механізмів надання державної допомоги, в тому числі шляхом конверсії боргів у корпоративні права, контролю над антикризовими

менеджерами, розроблення санаційних планів за участю державних органів тощо.

Важливу роль у реформуванні відіграватиме й міжнародне співробітництво в межах обміну досвідом, технічної допомоги, розробки спільних методичних рекомендацій з інституціями ЄС, OECD, Світовим банком та іншими структурами, що спеціалізуються на питаннях неплатоспроможності.

Підсумовуючи, слід зазначити, що адміністративно-правове регулювання у сфері банкрутства має розвиватися у напрямі підвищення керованості, прозорості та прогнозованості процедур банкрутства, інтеграції в цифрову економіку та європейський правовий простір, а також посилення інституційної спроможності держави здійснювати нагляд за ефективністю відповідних процесів. Реформа у цьому сегменті є необхідною умовою для забезпечення економічної стабільності, захисту прав кредиторів, збереження життєздатних підприємств та створення сприятливого ділового клімату в Україні.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

Нормативно-правові колізії, внутрішні неузгодженості законодавства, фрагментарність правозастосування та недосконалість контрольних механізмів становлять системну загрозу для ефективного функціонування інституту банкрутства в Україні. Проведений аналіз засвідчив, що чинне регулювання у цій сфері не забезпечує ані належного балансу інтересів сторін процедури банкрутства, ані стабільності, передбачуваності чи цілісності правозастосовної практики.

По-перше, виявлено істотні колізії між Кодексом України з процедур банкрутства та іншими нормативно-правовими актами, зокрема Господарським процесуальним кодексом, Податковим кодексом, Кодексом про адміністративні правопорушення, що створює ситуацію правової невизначеності для судів, арбітражних керуючих і кредиторів. Така неврегульованість ускладнює реалізацію основоположних принципів —

правової визначеності, законності та змагальності у процесуальному провадженні.

По-друге, внутрішні суперечності у самому КУзПБ, зокрема у питаннях автоматизованого призначення арбітражних керуючих, процедури їх усунення, механізмів визначення винагороди та підстав для її виплати, свідчать про недосконалу логіко-структурну модель нормативного акту, що потребує концептуального доопрацювання.

По-третє, значна варіативність судової практики у трактуванні окремих норм, а також відсутність єдиних підходів до розгляду справ про банкрутство фізичних осіб, свідчить про недостатню узгодженість між доктринальним підґрунтям і правозастосуванням. Судова практика не лише не нівелює наявні прогалини, але в окремих випадках посилює правову невизначеність.

По-четверте, діючий механізм адміністративного контролю за діяльністю арбітражних керуючих виявився недостатньо ефективним. Формалізм перевірок, відсутність єдиних професійних стандартів та відкритих реєстрів перешкоджають об'єктивній оцінці діяльності суб'єктів банкрутних процедур і не гарантують належного рівня підзвітності та відповідальності.

По-п'яте, неузгодженість інституційної ролі суду у процедурах банкрутства, особливо в частині концентрації спорів, принципу судового контролю та принципу процесуальної економії, потребує не лише закріплення на рівні закону, а й впровадження у практику конкретних механізмів їх реалізації.

З урахуванням зазначеного, стратегічними напрямками вдосконалення адміністративно-правового регулювання банкрутства в Україні мають стати:

- **кодифікація правозастосовної практики** шляхом узагальнення та імплементації правових позицій Верховного Суду до структури КУзПБ;
- **гармонізація міжгалузевого регулювання** шляхом усунення нормативних колізій між спеціальним і загальним законодавством;

- **удосконалення системи державного контролю**, у тому числі через цифровізацію процедури перевірок, впровадження електронних інструментів моніторингу та звітності;
- **запровадження єдиних професійних стандартів** для арбітражних керуючих, які мають бути підтримані системою підвищення кваліфікації, сертифікації та незалежного оцінювання;
- **закріплення на рівні закону ключових принципів** банкрутної процедури (конкурсного імунітету, судового контролю, процесуальної економії, пропорційного захисту прав кредиторів тощо) із детальною регламентацією механізмів їх реалізації;
- **підвищення ролі доктрини та юридичної науки** у розробці змін до законодавства та формуванні методологічної основи для узгодженого тлумачення норм.

Таким чином, лише за умови комплексного реформування правової бази, практики її застосування та організаційно-інституційного забезпечення контролю вдасться створити ефективну, передбачувану й стабільну систему адміністративно-правового регулювання інституту банкрутства, що відповідатиме як національним потребам, так і міжнародним зобов'язанням України в контексті євроінтеграції.

2. Удосконалення інституту банкрутства в Україні неможливе без посилення та системного переосмислення ролі адміністративно-правових механізмів, які виступають інструментами організаційного супроводу, контролю, координації й забезпечення належного функціонування процедур неплатоспроможності. Проведений аналіз засвідчив, що саме адміністративна складова є ключовим фактором ефективності у сфері банкрутства, оскільки охоплює не лише сферу реалізації владних повноважень, а й формує інституційне середовище для правозастосування.

Насамперед, сучасна система адміністрування процедур банкрутства потребує нормативного доопрацювання у сфері компетенцій органів державної влади, зокрема Міністерства юстиції України та його

структурних підрозділів. Наявна правова база не забезпечує повноцінного здійснення наглядово-контрольної функції щодо арбітражних керуючих, що спричиняє високий рівень зловживань, формалізм перевірок і нерівномірність правового реагування.

По-друге, відсутність налагодженого механізму взаємодії між учасниками банкрутних процедур — державними органами, судами, арбітражними керуючими, кредиторами — ускладнює реалізацію цілей провадження. Дефіцит цифрової інтеграції, неузгодженість обміну інформацією між установами та відсутність централізованого електронного моніторингу процедур є серйозною перешкодою для ефективного регулювання.

По-третє, чинне законодавство не передбачає належного рівня професійної підготовки, атестації, а також дисциплінарної відповідальності арбітражних керуючих. Запровадження системи обов'язкової сертифікації, етичного кодексу поведінки, а також регулярного оцінювання якості їхньої роботи дозволить забезпечити фаховість, добросовісність і підзвітність цієї категорії професіоналів.

По-четверте, ефективне правове регулювання потребує децентралізації окремих функцій у процедурі банкрутства, зокрема в частині інвентаризації, оцінки майна та залучення інвесторів до санацій. Делегування адміністративних повноважень органам місцевого самоврядування сприятиме наближенню процедур до конкретних економічних контекстів та забезпечить регіональну адаптацію механізмів відновлення платоспроможності.

По-п'яте, актуалізується завдання розроблення спрощених процедур банкрутства для мікро- та малих підприємств (ММП), які у чинній редакції КУзПБ залишаються поза правовим механізмом через фінансову та процедурну обтяжливість. Запровадження полегшеного порядку реструктуризації та ліквідації боргів для цієї категорії суб'єктів дозволить суттєво підвищити рівень залучення бізнесу до цивілізованих способів

вирішення проблем неплатоспроможності, а також забезпечить очищення економіки від «фінансово мертвих» структур.

По-шосте, наявні процесуальні інструменти, зокрема мораторій на виконання зобов'язань, механізм визнання правочинів недійсними, субсидіарна відповідальність, збереження активів тощо, потребують посилення саме через адміністративну призму: шляхом створення єдиного порядку дій для всіх суб'єктів провадження, посилення судового контролю та формалізації обов'язкових процедур аудиту фінансового стану боржника.

По-сьоме, важливим напрямом розвитку є гармонізація національного законодавства з acquis Європейського Союзу, зокрема імплементація положень Директиви (ЄС) 2019/1023 про реструктуризацію та неплатоспроможність. Запровадження механізмів превентивної реструктуризації, раннього виявлення фінансових труднощів, міжреєстрового обміну інформацією у транскордонних провадженнях має стати складовою нової адміністративної політики у сфері банкрутства.

По-восьме, підвищення ефективності процедур банкрутства вимагає стратегічного підходу до формування правової культури та просвітницької діяльності серед учасників економічного обігу. Формування толерантного ставлення до інституту банкрутства як інструменту «другого шансу» — важливий крок до зниження рівня тіньової економіки та посилення інституційної довіри до держави.

Таким чином, ефективне використання адміністративних механізмів у сфері банкрутства повинне ґрунтуватися на:

- нормативному вдосконаленні регламентації процедур нагляду, контролю та координації;
- забезпеченні цифрової прозорості та відкритості всіх етапів провадження;
- впровадженні інструментів раннього втручання та запобігання неплатоспроможності;
- удосконаленні кадрової політики щодо арбітражних керуючих;

- залученні місцевих органів влади до реалізації санаційних інструментів;
- гармонізації національного законодавства з міжнародними зобов'язаннями.

Лише за умови синергії правового, організаційного та кадрового реформування адміністративні механізми можуть перетворитися на дієвий інструмент не лише ліквідації заборгованості, а й економічної стабілізації, що відповідає стратегічному вектору інтеграції України до європейського правового простору.

3. Проведене дослідження засвідчує, що інститут неспроможності (банкрутства) в Україні є динамічним і складним феноменом, який сформувався на перетині декількох галузей права, насамперед господарського, адміністративного та цивільного, і поступово трансформується в напрямі побудови цілісної системи правового регулювання, орієнтованої на забезпечення балансу приватних та публічних інтересів.

Історико-доктринальний аналіз свідчить, що інститут банкрутства в національній правовій системі розвивався етапно — від повної відсутності правового визнання до сучасної моделі, у межах якої законодавство визнає банкрутство не лише як суто правовий механізм, а й як соціально-економічне явище, що потребує багаторівневої державної інтервенції. Такий підхід зумовлює необхідність інтеграції адміністративно-правових механізмів у структуру правового регулювання банкрутства.

Модель адміністративного регулювання у сфері банкрутства поступово еволюціонувала: від створення спеціального агентства до централізації повноважень у межах Міністерства юстиції України. Така еволюція відображає загальноєвропейську тенденцію до посилення ролі держави у нагляді та координації процедур банкрутства. Проте чинна інституційна система демонструє недостатню ефективність, що виявляється у слабкому контролі за арбітражними керуючими, відсутності

дієвих механізмів притягнення до дисциплінарної відповідальності, а також брак системного підходу до моніторингу й аналітики в галузі неплатоспроможності.

Національна правова модель тяжіє до гібридної конструкції, поєднуючи елементи як прокредиторського, так і продебіторського підходу. Така змішана парадигма, з одного боку, забезпечує гнучкість процедур, а з іншого — створює колізії при правозастосуванні, зокрема в контексті визначення пріоритетів та цілей процедури банкрутства залежно від статусу суб'єкта (фізична чи юридична особа). У цьому контексті ключовим викликом є відсутність єдиної правозастосовної практики та нормативної узгодженості на рівні галузевих актів.

Відсутність уніфікованої практики, зловживання правами арбітражними керуючими, тривалі строки конкурсного провадження та низький рівень ефективності санацій свідчать про наявність глибоких структурних проблем у механізмах реалізації Кодексу України з процедур банкрутства. Вони вимагають не лише змін у правовому регулюванні, а й системного інституційного оновлення на рівні адміністрування процедур.

Потреба у розширенні адміністративно-організаційного інструментарію зумовлює актуальність формування централізованої моделі управління інститутом банкрутства. Створення окремого підрозділу чи органу державної влади з чітко визначеними повноваженнями у сфері координації, моніторингу, розробки політик та взаємодії з міжнародними структурами має стати одним із ключових напрямів реформування.

Цифровізація процедур — невід'ємна складова модернізації інституту банкрутства, що передбачає створення ефективних електронних реєстрів, автоматизованих систем розподілу справ, електронного документообігу, а також моніторингу виконання планів санації чи ліквідації. Адміністративно-правовий механізм має не лише забезпечити технічну

реалізацію таких інструментів, а й закріпити відповідальність уповноважених осіб за прозорість і своєчасність процедур.

Реформування сфери арбітражного керування потребує впровадження жорсткіших механізмів атестації, постійної професійної підготовки, впровадження кодексу етики, а також створення незалежного органу контролю із залученням елементів саморегулювання та участі громадськості. У такий спосіб можливо забезпечити не лише фаховість, а й добросовісність та публічну відповідальність суб'єктів, які відіграють ключову роль у процедурі банкрутства.

Європейський вектор розвитку обумовлює необхідність гармонізації українського законодавства з асquis ЄС, зокрема Директивою 2019/1023. Це вимагає перегляду підходів до реструктуризації, впровадження превентивних процедур, розроблення планів оздоровлення боржника до офіційного відкриття справи, а також формування адміністративного інструменту раннього виявлення ознак неплатоспроможності через об'єднання зусиль податкових, аудиторських та аналітичних органів.

Розвиток процедур банкрутства для ММП є об'єктивною необхідністю в умовах сучасної економіки. Запровадження спрощених адміністративних процедур, мінімізація судового контролю та забезпечення доступності банкрутства як інструменту економічної санації для малого бізнесу повинні стати окремим напрямом державної політики у цій сфері.

Формування нормативної, процедурної та інституційної спроможності держави до ефективного управління механізмами неплатоспроможності є запорукою забезпечення стабільності господарського обороту, захисту прав кредиторів, недопущення фіктивного банкрутства та відновлення економічної життєздатності суб'єктів господарювання.

Таким чином, подальший розвиток адміністративно-правового регулювання інституту банкрутства в Україні має здійснюватися у трьох основних напрямках:

нормативному – через усунення колізій, уніфікацію процедур і адаптацію до європейських норм;

інституційному – через удосконалення структури органів управління, контролю та координації;

інструментальному – через цифровізацію, підвищення якості професійної діяльності арбітражних керуючих та формування превентивного механізму роботи з боржниками.

У разі реалізації зазначених підходів можливо досягти стратегічної мети — формування дієвої, прозорої та орієнтованої на результат системи регулювання банкрутства, яка відповідатиме вимогам сучасного правопорядку та забезпечить стійкий розвиток української економіки в умовах інтеграції до ЄС.

ВИСНОВКИ

Висновками дисертації підведено підсумок та здійснено теоретичне узагальнення вирішення наукового завдання, що полягає у науковому аналізі адміністративно-правового регулювання банкрутства як інструменту впливу на діяльність неплатоспроможних підприємств в Україні, з'ясування його теоретичних основ та практичної ефективності, а також розробці обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення законодавства і механізмів реалізації процедур банкрутства.

Під час дисертаційного дослідження, згідно поставленої мети, було вирішень ряд завдання, що узагальнились у наступних висновках:

- 1. Дефініції понять та правова природа банкрутства.** В українському законодавстві поняття «банкрутство» визначається як неспроможність боржника, визнана господарським судом, відновити платоспроможність шляхом санації чи реструктуризації та інакше як через ліквідаційну процедуру або процедуру погашення боргів. Водночас «неплатоспроможність» характеризує стан боржника, який не в змозі виконати грошові зобов'язання після настання строку їх виконання і може бути усунений лише через процедури, передбачені Кодексом. «Боржником» закон визнає юридичну чи фізичну особу (включно з ФОП), яка не здатна виконати належні платежі у встановлений строк. Отже, неплатоспроможність – це економічний стан несплатності платити, а банкрутство – особливий правовий статус, що настає після офіційного визнання цієї неспроможності судом. Банкрутство як правовий інститут має комплексну природу: він об'єднує норми приватного (договірного, господарського) та публічного (процесуального, адміністративного) права задля досягнення єдиної мети – максимально повного задоволення вимог кредиторів у колективній процедурі. Науковці відзначають,

що в конкурсному процесі метою є не вирішення спору між окремими особами, а справедливий розподіл обмежених активів боржника між всіма кредиторами та відновлення економічного балансу. У різних правових системах термінологія й підходи різняться: наприклад, у праві Великої Британії «bankruptcy» застосовується лише до фізичних осіб, тоді як щодо компаній говорять про «insolvency» (неплатоспроможність) та застосовують процедури ліквідації чи адміністрації. В США поняття банкрутства охоплює як ліквідацію, так і реорганізацію боржника, а однією з цілей є надання сумлінному боржнику «fresh start» (нового старту) через звільнення від боргів після завершення процедури. Таким чином, банкрутство розглядається як особливий правовий стан суб'єкта господарювання, що характеризується судовим визнанням його неплатоспроможності та запуском спеціального процедурального механізму захисту прав кредиторів і боржника.

2. **Еволюція інституту банкрутства в Україні.** Історія розвитку законодавства про банкрутство в Україні демонструє поступову еволюцію концепцій від простих ліквідаційних механізмів до сучасних реабілітаційних процедур. Перший Закон незалежної України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» було прийнято 14 травня 1992 року. Він запровадив базові поняття неспроможності в постсоціалістичній економіці, де раніше банкрутство відсутнє. Надалі законодавство неодноразово змінювалося: зокрема, у 1999 році була прийнята нова редакція закону, а у 2011 році – істотні зміни щодо процедур (наприклад, впровадження санації, вдосконалення судового контролю тощо). Кульмінацією розвитку став Кодекс України з процедур банкрутства №2597-VIII від 18.10.2018 р., що набрав чинності у жовтні 2019 року. Новий Кодекс замінив собою

попередній закон 1992 року і став результатом тривалих дискусій та узгодження підходів. Його ухвалення супроводжувалося дебатами і навіть відтермінуваннями набрання чинності, адже реформа була масштабною і неоднозначною. Історично перші закони фокусувалися переважно на ліквідації неплатоспроможних підприємств, коли банкрутство розглядалося як крайній засіб впливу на недобросовісних боржників. Проте з часом концепція змінилася: з'явилися процедури санації (відновлення платоспроможності) та мирового врегулювання, які відображали перехід від чисто **кредиторської** моделі до моделі, що дає шанс боржнику на оздоровлення. Сучасний Кодекс вперше запровадив процедури банкрутства фізичних осіб (споживче банкрутство) та механізми досудової санації, наблизивши українське право до європейських стандартів другого шансу для добросовісного боржника. Таким чином, еволюція інституту банкрутства в Україні пройшла шлях від простих норм початку 90-х до комплексного Кодексу 2019 року, що врахував кращий зарубіжний досвід та сучасні підходи до колективного врегулювання неплатоспроможності.

3. **Функції державного регулювання банкрутства та роль банкрутства як інструменту державної політики.**

Адміністративно-правове регулювання банкрутства виконує низку важливих функцій: **превентивну, стабілізаційну, контрольну та охоронну**. *Превентивна функція* полягає у запобіганні неплатоспроможності та банкрутству ще до настання критичного стану. Закон зобов'язує власників і керівників вживати завчасних заходів для відвернення банкрутства підприємства. Зокрема, при появі ознак загрози неплатоспроможності керівник мусить повідомити власників, які можуть надати фінансову допомогу для відновлення

платоспроможності (досудова санація). Світовий досвід підтверджує важливість превенції: остання Директива ЄС 2019/1023 акцентує раннє виявлення фінансових труднощів та запровадження механізмів попередньої реструктуризації замість доведення до банкрутства. *Стабілізаційна функція* полягає у тому, що процедури банкрутства слугують інструментом оздоровлення економіки: viable-бізнеси отримують шанс на фінансове відновлення через процедури санації чи реструктуризації, а невігідні та неефективні підприємства – шлях впорядкованого виходу з ринку. Метою конкурсних процедур для юридичних осіб український закон визначає максимальне задоволення вимог кредиторів, тоді як для фізичних осіб – відновлення їх платоспроможності. Таким чином держава одночасно забезпечує баланс: захист прав кредиторів і економічний «другий шанс» боржника. *Контрольна функція* реалізується через систему судового та адміністративного нагляду за перебігом процедур. Господарський суд здійснює судовий контроль на всіх етапах справи про банкрутство, що покликане гарантувати законність дій арбітражного керуючого, комітету кредиторів тощо. Суд контролює дотримання балансу інтересів кредиторів і боржника – наприклад, щоб під час продажу майна банкрута виручити максимальну ціну в інтересах усієї маси кредиторів. Одночасно діє мораторій (конкурсний імунітет) – заборона індивідуальних стягнень, що виконує *охоронну функцію*, оберігаючи колективні інтереси кредиторів від посягань окремих стягувачів. Охоронна функція також включає захист суспільних інтересів: запобігання фіктивним банкрутствам, зловживанням, забезпечення відповідальності винних осіб (через інститут субсидіарної відповідальності керівників тощо). Таким чином, через інститут банкрутства держава виконує превентивне стримування

фінансових криз на підприємствах, стабілізацію ринкових відносин, контроль за законністю процедур та охорону прав учасників. Банкрутство постає як інструмент державного регулювання, що покликаний як мінімізувати негативні наслідки неплатоспроможності, так і стимулювати відповідальну поведінку боржників та кредиторів у господарському обороті.

4. **Адміністративно-правові інститути в механізмі банкрутства: державні органи та арбітражний керуючий.** В системі врегулювання неплатоспроможності ключову роль відіграють уповноважені державні органи та інститути, наділені владними повноваженнями. В Україні спеціально уповноваженим органом у сфері банкрутства є Міністерство юстиції України (через відповідний департамент), яке виконує ряд адміністративно-організаційних функцій відповідно до ст. 3 Кодексу. Зокрема, Мін'юст забезпечує створення умов для реалізації процедур банкрутства (в тому числі щодо державних підприємств), організовує підготовку і підвищення кваліфікації арбітражних керуючих, встановлює вимоги для отримання свідоцтва на право здійснення діяльності арбітражного керуючого, веде Єдиний реєстр арбітражних керуючих та Єдиний реєстр боржників, щодо яких відкрито провадження у справі про банкрутство. Важливою є наглядова компетенція: уповноважений орган здійснює контроль за діяльністю арбітражних керуючих, перевіряє організацію їх роботи та дотримання ними законодавства про банкрутство. Крім того, Мін'юст аналізує фінансовий стан підприємств на предмет виявлення ознак фіктивного або умисного банкрутства, готує висновки для суду про такі правопорушення та забезпечує методичне керівництво у сфері неспроможності. До кола суб'єктів державного регулювання слід віднести також судову гілку (систему господарських судів), яка безпосередньо

здійснює правосуддя у справах про банкрутство, а також спеціальні органи у суміжних сферах – наприклад, НБУ (щодо неплатоспроможності банків та страховиків) або Фонд державного майна (щодо банкрутства підприємств із держчасткою). Іншим центральним інститутом механізму банкрутства є **арбітражний керуючий** – незалежний фахівець, який призначається судом для здійснення процедури банкрутства. В законі арбітражний керуючий визначений як фізична особа, що отримала відповідний сертифікат і включена до Єдиного реєстру арбітражних керуючих України. Арбітражний керуючий виконує різні функції залежно від стадії процедури: як розпорядник майна (на етапі розпорядження майном боржника), керуючий санацією (на етапі процедури санації) або ліквідатор (під час ліквідаційної процедури). Він здійснює управління та збереження майна боржника, аналізує його фінансовий стан, формує реєстр вимог кредиторів, представляє інтереси боржника або конкурсних кредиторів у процесі, розробляє план санації чи продає майно банкрута – тобто є фактичним керівником процедури під наглядом суду. Арбітражний керуючий виступає своєрідним *посередником* між боржником та кредиторами, покликаним забезпечити баланс інтересів. Його статус поєднує приватноправову природу (як самозайнятого незалежного професіонала) та публічно-правову відповідальність перед державою за ліцензійними умовами і перед судом за належне ведення процедури. В інших країнах світу аналогами арбітражних керуючих є інститут **insolvency practitioner** (Велика Британія), **bankruptcy trustee** або керуючий реструктуризацією (США), які так само отримують ліцензії і діють під наглядом суду чи державного органу. Наприклад, у США в більшості корпоративних процедур реорганізації діє принцип *debtor-in-possession* (боржник у володінні), за яким керівництво

компанії продовжує управляти нею під наглядом суду, але в ліквідаційних процедурах призначається зовнішній керуючий (trustee). У Великій Британії та країнах Європи, як і в Україні, практикується призначення незалежного ліцензованого адміністратора або ліквідатора для проведення процедури. Діяльність арбітражних керуючих в Україні є предметом пильної уваги держави – від якості їх роботи значною мірою залежить ефективність всього механізму банкрутства.

5. **Зарубіжний досвід регулювання банкрутства: моделі та інструменти.** У світі сформувалося дві базові моделі регулювання неплатоспроможності – **кредиторська (creditor-in-control)** та **реабілітаційна (debtor-in-possession)**, які різняться ступенем контролю боржника над своїми активами та пріоритетами процедури. Класичним прикладом кредиторсько орієнтованої моделі є історично англо-британський підхід: у процедурі зовнішнього управління або ліквідації контроль переходить до призначеного адміністратора чи ліквідатора, який діє в інтересах забезпечення максимального повернення боргів кредиторам. У таких системах (Велика Британія, традиційне право континентальної Європи) процедури банкрутства наголошували на примусовому стягненні та розподілі активів боржника між кредиторами, навіть якщо це означало припинення діяльності підприємства. Натомість **реабілітаційна модель** найбільш яскраво представлена у США: глава 11 Кодексу США про банкрутство дозволяє боржнику залишатися у володінні майном і самим керувати бізнесом під судовим наглядом (модель *Debtor in Possession*), надаючи підприємству шанс на оздоровлення шляхом реструктуризації боргів. Такий підхід більш зорієнтований на збереження бізнесу і робочих місць, а не лише на погашення боргів. Досвід США показав, що за умов дієвого судового

контролю та активної участі кредиторів реорганізаційна модель може бути ефективною для швидкого відновлення компаній. В Європейському Союзі традиційно переважали процедури ліквідації або зовнішнього управління під контролем кредиторів, але останніми роками спостерігається зближення моделей. Під впливом успішних прикладів США, ЄС запровадив концепцію ранньої реструктуризації: Директива (ЄС) 2019/1023 про запобіжну реструктуризацію вимагала від держав-членів створити механізми, які б дозволяли боржнику почати переговори з кредиторами та реструктуризувати борги до того, як настане неплатоспроможність, із мінімальним втручанням суду та можливістю збереження контролю за бізнесом боржником. Ця директива фактично запроваджує гібридну модель, де боржник отримує шанс на порятунок (через мораторій та план реструктуризації), але водночас права кредиторів захищені можливістю судового санкціонування плану та примусового затвердження його для меншості (крос-класове *cram-down*). Зарубіжний досвід також надав ряд інструментів, корисних для України, серед яких: раннє виявлення фінансових проблем (системи *early warning* у Данії, Нідерландах), процедури досудових реорганізацій (так звані *pre-pack* продажі бізнесу у Великій Британії та Нідерландах), спеціальні суди з питань банкрутства (Bankruptcy Courts у США), механізми фінансування продовження діяльності під час процедури (*DIP financing* у США) тощо. Наприклад, у Великій Британії з 1986 року діє процедура адміністрації, метою якої є по можливості реабілітація компанії або більш вигідна для кредиторів реалізація її активів, а в 2020 році додано процедуру мораторію та схвалення реструктуризаційного плану, подібну до американської. Право Німеччини після реформи (Gesetz zur Erleichterung der Sanierung,

2021) також передбачає інструменти запобіжної реструктуризації поза рамками формального банкрутства, що свідчить про загальноєвропейський тренд на гуманізацію та ефективність процедур. Для України корисним є запозичення збалансованих підходів: поєднання жорсткого контролю за недобросовісними боржниками (щоб кредитори не втрачали довіри до процедури) з сучасними механізмами порятунку життєздатних підприємств. Власне, остання реформа 2019 року та запровадження у 2025 році процедури запобіжної реструктуризації свідчать про прагнення впровадити цю збалансовану модель, беручи до уваги найкращі світові стандарти та інструменти.

6. **Проблеми правозастосування та колізії в сфері банкрутства України.** Попри суттєве оновлення законодавства, на практиці залишаються проблемні аспекти та нормативні колізії, що перешкоджають ефективному правозастосуванню у справах про банкрутство. По-перше, історично процедура банкрутства часто зловживалася боржниками. Раніше неплатоспроможні підприємства нерідко ініціювали свою ліквідацію, не маючи майна, фактично щоб уникнути повного розрахунку з кредиторами – такі справи приносили мінімальну користь кредиторам, які не бачили сенсу активно брати участь. Новий Кодекс 2019 р. спробував усунути цю проблему, ввівши запобіжники проти банкрутства “у власних інтересах” боржника (заборона на ліквідацію активів без користі кредиторам, розширення підстав для притягнення власників і керівників до відповідальності за доведення до банкрутства тощо). Втім, виникли й нові виклики. Зокрема, процедура автоматичного призначення арбітражного керуючого, передбачена Кодексом, не запрацювала належним чином через технічні збої Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ЄСІТС). Як наслідок,

тимчасово дозволено призначати керуючого за вибором ініціюючого кредитора, що викликало критику щодо можливого упередженого добору та ризику монополізації ринку окремими “лояльними” керуючими. Дискусії тривають, адже такий підхід відступає від принципу випадковості призначення і потребує законодавчого врегулювання. Ще одна проблема – фінансове забезпечення процедур та оплата послуг арбітражних керуючих. Раніше закон не гарантував винагороду керуючому, якщо у боржника не було активів, що призводило до зловживань і затягувань. Кодекс ввів можливість авансування винагороди керуючого на 3 місяці наперед за рахунок кредиторів, але у ліквідаційній процедурі це не вирішує проблему тривалих справ, де майна бракує. Вже виникла судова практика, коли суд зобов’язує кредиторів сплачувати винагороду ліквідатору, що зустрічає невдоволення кредиторів. Банківський сектор пропонує запровадити державне фінансування оплати арбітражних керуючих у безактивних справах (аналогічно до системи безоплатної правової допомоги), але наразі питання залишається відкритим. Існують також колізії та неузгодженості в нормах щодо банкрутства фізичних осіб – нова для України процедура виявилася складною для розуміння і застосування. Практика ще не виробила єдиних підходів, як трактувати окремі положення, наприклад, щодо реструктуризації валютних іпотечних боргів громадян чи щодо реалізації єдиного житла боржника. Кодекс встановив, що боржник-фізична особа зберігає за собою єдине житло, якщо його площа не перевищує 60 м² (квартира) чи 120 м² (будинок), але якщо трохи перевищує – житло підлягає продажу без жодної компенсації боржнику. На практиці виникають питання справедливості такого підходу, особливо коли боржник має сім’ю і дітей. Ще одне проблемне питання – узгодження

процедур банкрутства з іншими юридичними процесами. Хоча Кодекс запровадив принцип концентрації всіх вимог до боржника в межах справи про банкрутство (*exclusive jurisdiction*), на практиці інколи виникають спори щодо підсудності окремих вимог, взаємодії з виконавчим провадженням, податковими накладеннями тощо. Певні колізії спостерігалися і під час дії мораторіїв, запроваджених у 2020 році (на початку пандемії COVID-19) та 2022 році (в умовах воєнного стану) на відкриття нових справ про банкрутство – це призвело до тимчасового «замороження» механізму і накопичення проблемних боргів. Усі ці проблеми сигналізують, що законодавство потребує подальшого вдосконалення, а правозастосовча практика – методичного керівництва (постанов Пленуму ВС чи роз'яснень) для забезпечення єдності підходів. В цілому ж, попри окремі колізії, фахівці відзначають, що новий Кодекс зробив значний крок уперед, і виявлені недоліки поступово усуваються в ході правозастосування

7. **Механізми підвищення ефективності процедур банкрутства: цифровізація, спеціалізація, контроль.** Для оптимізації процедури банкрутства важливе значення мають сучасні адміністративні механізми. Перш за все, це **цифрові інструменти**, які спрощують і прискорюють провадження. Кодекс 2019 року запровадив функціонування Єдиної автоматизованої системи «Банкрутство та неплатоспроможність», що включає електронний реєстр боржників, реєстр арбітражних керуючих, а також електронний кабінет арбітражного керуючого. Всі відомості про хід справи про банкрутство підлягають оприлюдненню на офіційному веб-порталі судової влади (так зване офіційне оприлюднення) для забезпечення прозорості. Важливою новацією стало переведення продажу майна банкрутів на електронні

аукціони системи Prozorro.Продажі. За вимогами Кодексу, реалізація активів боржника здійснюється **виключно** через електронну торгову систему, що гарантує відкритість і недискримінаційність доступу до торгів. Раніше майно збанкрутілих підприємств часто продавалося за заниженими цінами в непрозорих торгах з обмеженим колом учасників, і процес міг тривати роками. Нині ж запроваджені принципи прозорості, рівного доступу та повної публічності інформації про аукціони, що значно звужує можливості для корупції та змов. Досвід впровадження електронних аукціонів визнаний успішним: система Prozorro.Продажі вже довела ефективність, забезпечивши мільярдні надходження від продажу активів. Отже, цифровізація – від електронного судочинства до онлайн-аукціонів – є потужним засобом підвищення ефективності і прозорості банкрутства.

Другий напрям – **спеціалізація судової системи**. Справи про неплатоспроможність є складними і вимагають від суддів спеціальних знань у фінансово-економічній сфері. В Україні такі справи зосереджені у системі господарських судів, багато суддів яких набули досвіду у цій категорії. У Верховному Суді навіть створена окрема судова палата для розгляду справ про банкрутство (у складі Касаційного господарського суду), що сприяє виробленню єдиної практики. Доцільним кроком є подальша спеціалізація – проведення тренінгів для суддів, можливо, створення окремих підрозділів судів першої інстанції, які займалися б лише банкрутствами, що пришвидшить розгляд і підвищить якість рішень. Зарубіжний досвід (наприклад, спеціальні суди з банкрутства у США) підтверджує ефективність вузької спеціалізації в цій сфері. Третій важливий механізм – посилення **контролю за діяльністю арбітражних керуючих**. Від добросовісності та професіоналізму керуючого значною мірою

залежить успіх процедури, тому держава має забезпечити дієвий нагляд. Чинний Кодекс зобов'язує Мін'юст здійснювати планові й позапланові перевірки роботи арбітражних керуючих, контролювати дотримання ними законодавства. Для оперативного моніторингу впроваджено електронний кабінет, через який керуючі подають звітність та інформацію у реєстр – це спрощує державний контроль. Водночас на практиці важливо не лише виявляти порушення, а й притягати керуючих до відповідальності (дисциплінарної, адміністративної чи навіть кримінальної у разі зловживань). Належний контроль включає і забезпечення справедливого розподілу справ між керуючими. Технічні проблеми з автоматичним призначенням слід вирішити якнайшвидше, запровадивши прозорий алгоритм розподілу справ, щоби усунути підозри в упередженості. Крім того, необхідно вдосконалювати систему стимулів для керуючих – зокрема, питання оплати їх послуг (можливо, створити фонд фінансування процедур банкрутства на випадок відсутності активів у боржника). Отже, шляхами підвищення ефективності банкрутства є повна **digital-трансформація** процедур, розвиток вузької **спеціалізації** і професійності суддів та управителів, а також посилений **нагляд і контроль** за дотриманням закону всіма учасниками процесу.

8. **Перспективи реформування з урахуванням викликів та євроінтеграції.** Українське законодавство про банкрутство продовжує динамічно розвиватися, реагуючи на сучасні виклики (економічні кризи, війна) та наближаючись до права ЄС у межах євроінтеграційного курсу. Однією з найважливіших новацій є впровадження процедури **досудової реструктуризації (превентивної санації)** відповідно до вимог права ЄС. У вересні 2024 року було ухвалено Закон № 3985-IX, що імплементує положення Директиви ЄС 2019/1023 про превентивні

реструктуризації, банкрутство і списання боргів. Цим законом до Кодексу внесено нову главу, яка запроваджує механізм добровільної реструктуризації боргів підприємства за згодою більшості кредиторів ще до відкриття справи про банкрутство. Мета – надати бізнесу “другий шанс” і зберегти працюючі підприємства, що стикаються з тимчасовими фінансовими труднощами. Превентивна процедура почала діяти з 1 січня 2025 року і вже з’явилися перші кейси її використання в Україні. Вона передбачає можливість для боржника та ключових кредиторів укласти план реструктуризації під наглядом судді, отримати мораторій на виконання зобов’язань на період переговорів та навіть застосувати процедуру *cram-down* – судового затвердження плану для всіх кредиторів, якщо більшість погодилися. Це наближає українську систему до сучасних європейських стандартів, де акцент робиться на **ранньому реагуванні** і недопущенні глибокої неплатоспроможності. Євроінтеграція вимагає від України і подальших кроків. Зокрема, потрібно забезпечити повну імплементацію інших положень згаданої Директиви – щодо скорочення строків звільнення від боргів для підприємців, вдосконалення правового статусу гарантійних зобов’язань, запровадження системи раннього попередження про загрозу неплатоспроможності тощо. В перспективі членства в ЄС Україна має гармонізувати і питання транскордонного банкрутства відповідно до Регламенту (ЄС) 2015/848, що регулює юрисдикцію та взаємне визнання процедур банкрутства в країнах ЄС. Окремий напрям реформ – **цифровізація** процедур банкрутства – повинен розвиватися далі. Україна вже зробила вагомий крок, запровадивши електронні аукціони та реєстри, але слід рухатися до повністю електронного судового провадження у справах про банкрутство, інтеграції системи банкрутства з

загальнодержавною екосистемою «Дія» для подання документів онлайн, моніторингу статусу справи тощо. Такий підхід відповідає європейському курсу на цифрову трансформацію судочинства і підвищить швидкість та зручність процедур. У контексті повоєнного відновлення економіки важливо врахувати особливі виклики: можливо, знадобляться *спеціальні процедури* для підприємств, збанкрутілих внаслідок бойових дій чи окупації (наприклад, спрощений порядок списання безнадійних боргів, якщо активи знищені). Також актуальним є розвиток механізмів банкрутства для **малих і мікропідприємств (ММП)**. Нині процедура банкрутства досить складна і витратна, що робить її мало придатною для дрібного бізнесу. Європейський досвід демонструє необхідність спрощених та дешевих процедур для малих боржників – так, ряд країн ЄС запроваджують спрощене банкрутство для МСП з меншими вимогами до формальностей. В Україні доцільно передбачити окремий розділ або закон про банкрутство невеликих підприємців, який би дозволяв швидко реструктуризувати чи списати борги малого бізнесу з мінімальними витратами. Ще одна перспектива – вдосконалення інституту відповідальності за банкрутство. Слід гармонізувати норми про субсидіарну відповідальність менеджменту з європейськими підходами, аби стимулювати керівників вчасно звертатися до суду при загрозі неплатоспроможності (Директива ЄС вимагає такого поведіння від директорів компаній). Загалом, перспективи реформування адміністративно-правового регулювання банкрутства в Україні полягають у подальшому зближенні з *acquis communautaire* ЄС, адаптації кращих світових практик та врахуванні національних особливостей (післявоєнні виклики, рівень розвитку інфраструктури). Нині Україна вже є одним з перших європейських держав поза ЄС, що впровадила

превентивну реструктуризацію за євростандартами, і це добрий сигнал для інвесторів. Важливо розвинути цей прогрес – забезпечити реальне застосування нових норм, навчити учасників ринку ними користуватися, щоб процедури банкрутства стали дієвим інструментом, а не крайнім засобом.

9. **Пропозиції щодо вдосконалення нормативної бази та практики.** На підставі проведеного аналізу можна сформулювати низку науково обґрунтованих пропозицій, спрямованих на поліпшення адміністративно-правового регулювання банкрутства в Україні. *По-перше*, необхідно усунути виявлені нормативні прогалини та колізії. Законодавцю доцільно уточнити положення про банкрутство фізичних осіб – виробити єдиний підхід до реструктуризації іпотечних валютних боргів, переглянути критерії збереження єдиного житла боржника з урахуванням соціальних факторів (склад сім'ї тощо). Також варто законодавчо закріпити механізм оплати послуг арбітражного керуючого у безактивних справах: одним із рішень може бути створення спеціального компенсаційного фонду або система страхівки, щоб гарантувати мінімальну винагороду керуючому і запобігти ситуації, коли кваліфіковані фахівці відмовляються брати справи через відсутність фінансування. *По-друге*, слід довести до ладу інфраструктуру процедури: запустити повноцінно Єдину інформаційну систему для автоматичного та неупередженого розподілу справ між арбітражними керуючими, забезпечити взаємодію цієї системи з судовою та іншими держреєстрами. Це усуне залежність призначення керуючого від волі кредитора чи судді і підвищить довіру до процедури. *По-третє*, необхідно посилити **інституційну спроможність** органів, що регулюють банкрутство. Міністерству юстиції варто активніше використовувати свої контрольні повноваження: здійснювати

регулярні перевірки діяльності керуючих, притягати до відповідальності за виявлені порушення, публікувати результати таких перевірок для прозорості. Доцільно запровадити для арбітражних керуючих сучасні стандарти професійної етики та підзвітності, можливо – створити самоврядну організацію керуючих (як у деяких країнах Європи) під наглядом держави, що сприятиме підвищенню стандартів їх роботи. *По-четверте*, на рівні судової практики потрібне забезпечення єдності та передбачуваності. Верховний Суд вже нині відіграє активну роль у формуванні правозастосування у сфері банкрутства; бажано, щоб Пленум ВС прийняв постанову, яка б узагальнила ключові правові позиції у справах про банкрутство (наприклад, щодо порядку продажу майна, реалізації прав забезпечених кредиторів, субсидіарної відповідальності тощо) – це допоможе нижчим судам і учасникам процесу діяти узгоджено. *По-п'яте*, у контексті євроінтеграції варто продовжити гармонізацію законодавства: після імплементації процедури превентивної реструктуризації оцінити її ефективність і за потреби доопрацювати, враховуючи досвід інших країн Європи. Також готуватися до імплементації вимог ЄС щодо транскордонного співробітництва у справах про банкрутство, спрощення процедур для малого бізнесу та скорочення строків повного звільнення боржника від боргів (для добросовісних підприємців та фізосіб). *По-шосте*, важливі пропозиції стосуються повоєнного періоду: можливо, варто передбачити особливий режим для підприємств, знищених війною, щоб їхні борги списувалися швидше, а також механізм банкрутства військових злочинців (конфіскація їх активів на користь держави). Хоча це виходить за рамки класичного інституту банкрутства, проте демонструє гнучкість права перед викликами. І нарешті, *по-сьоме*, необхідно підвищувати

обізнаність і довіру бізнес-спільноти до процедур банкрутства. Держава може ініціювати роз'яснювальні кампанії, тренінги для підприємців щодо можливостей законної реструктуризації боргів, щоб змінити стереотип сприйняття банкрутства лише як ліквідації. Втілення зазначених рекомендацій вимагатиме спільних зусиль законодавця, виконавчої влади та суддівського корпусу, але їх реалізація здатна зробити процедури банкрутства в Україні більш справедливими, ефективними та такими, що відповідають найкращим європейським практикам. Як зазначається в оглядах, за останні роки українське банкрутство вже істотно прогресувало, і процес подальшого вдосконалення «традиційно ніколи не закінчується» – отже, постійне оновлення та поліпшення регулювання є запорукою того, що інститут банкрутства працюватиме як дієвий інструмент оздоровлення економіки та захисту прав учасників фінансового обігу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Altman E.I. (1998). Financial Ratios, Discriminant Analysis and the Prediction of Corporate Bankruptcy. *The Journal of Finance.*, pp. 589-609. doi:
<https://www.scirp.org/reference/referencespapers?referenceid=1269927>
2. Charles L. Zelden. Debt's Dominion: A History of Bankruptcy Law in America: *Journal of American History*, Volume 89, Issue 4, March 2003, Pages 1548–1549, URL: <https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/S0007680500039611> (дата звернення: 28.02.2025)
3. Guillem Gabriel-Pizarro. Mirroring the American Bankruptcy Code? IP Licences in the European Insolvency Harmonisation Project : *GRUR International*, Volume 73, Issue 2, February 2024, Pages 128–138 URL: <https://academic.oup.com/grurint/article-abstract/73/2/128/7485843> (дата звернення: 28.02.2025)
4. Leheza, Yevhen, Mashchenko, Olha. Pokataiev, Pavlo. 2023. La esencia de las relaciones públicas en el derecho administrativo moderno. *Ratio Juris UNAULA*, 18(36). <https://doi.org/10.24142/raju.v18n36a19> URL.: <https://publicaciones.unaula.edu.co/index.php/ratiojuris/article/view/1522> Emerging Sources Citation Index (ESCI) Web of Science
5. Адміністративне право України: основні поняття : навч. посібник / [І.П. Голосніченко, М.Ф. Стахурський та Н.І. Золотарьова]. Київ : ГАН, 2005. 232 с.
6. Адміністративне право України: підручник / [Ю.П. Битяк, В.М. Гаращук, О.В. Дьяченко та ін.]; за ред. Ю.П. Битяка. Київ : Юрінком Інтер, 2006. 544 с.
7. Адміністративне право України: Підручник. Вид. 2, змін, і доп. / За заг. ред. Т.О. Коломoeць. К: Істина, 2012. 528 с
8. Адміністративно-правове регулювання фармацевтичної діяльності в Україні: шляхи вдосконалення: монограф. / Н. В. Волк, О. П. Світличний. К.: НУБіП України, 2018. – 185 с.
9. Алексеев І.Г. АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ БАНКРУТСТВА. «Ерліхівський журнал», № 10 (24), с. 5-9 [View of ADMINISTRATIVE OFFENSES IN THE FIELD OF BANKRUPTCY](#) DOI <https://doi.org/10.32782/ehrlischsjournal-2024-10.01>
10. Алексеев І.Г. Адміністративно-правове регулювання банкрутства як інструмент забезпечення ефективної діяльності неплатоспроможних підприємств в Україні: аспекти транскордонного банкрутства. Збірник наукових праць «Актуальні проблеми держави і права» Національний університет «Одеська юридична академія». Випуск 104, с. 3-9 [3.pdf](#) DOI <https://doi.org/10.32782/apdp.v104.2024.1>

- 11.Алексеев І.Г. КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ У СФЕРІ БАНКРУТСТВА. Юридичний науковий електронний журнал №8/2024. С. 203-206 [47.pdf](#) DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-8/45>
- 12.Антикризове управління підприємством / З.Є. Шершньова та ін. ; за заг. ред. З.Є. Шершньової. Київ : КНЕУ, 2007. 680 с.
- 13.Антикризове управління підприємством / З.Є. Шершньова та ін. ; за заг. ред. З.Є. Шершньової. Київ : КНЕУ, 2007. 680 с.
- 14.Бережна К.В. Адміністративно-правове регулювання у запобіганні банкрутства підприємств в Україні. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції № 3. 2024. С. 76-79 [14.pdf](#) DOI: <https://doi.org/10.32782/2408-9257-2024-3-12>
- 15.Бережна К.В. Вплив адміністративно-правового регулювання на процедуру санації неплатоспроможних підприємств. Журнал «Галицькі студії: Юридичні науки» №6, с. 32-36 [Перегляд ВПЛИВ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ НА ПРОЦЕДУРУ САНАЦІЇ НЕПЛАТОСПРОМОЖНИХ ПІДПРИЄМСТВ](#) DOI: https://doi.org/10.32782/galician_studies/law-2024-6-5
- 16.Бережна К.В. Механізми захисту прав кредиторів у процесі банкрутства підприємств в Україні: адміністративно-правовий підхід. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки».№ 4. С 23-28. [Перегляд МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ ПРАВ КРЕДИТОРІВ У ПРОЦЕСІ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ: АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ ПІДХІД](#) DOI: <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8049/2024-4-4>
- 17.Берлач А.І. Адміністративне право України: [навч. посіб. для дист. навч.]. Київ : Ун-т «Україна», 2005. 472 с.
- 18.Берлач А.І. Адміністративне право України: [навч. посіб. для дист. навч.]. Київ : Ун-т «Україна», 2005. 472 с.
- 19.Бірюков О. М. Сучасний стан розвитку законодавства про банкрутство / О. М. Бірюков // Університетські наукові записки. - 2008. - № 4. - С. 100-103
- 20.Борис Поляков, Родіон Поляков, ‘Золоте теля, або Арбітражний керуючий не раб кредиторів, а суб’єкт незалежної професійної діяльності за рахунок останніх’ (Закон і Бізнес, 02.05–08.05.2020) (дата звернення: 15.11.2024)
- 21.Бутирський А. А. Правове регулювання банкрутства [Текст] : конспект лекцій / А. А. Бутирський ; Чернів. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича. - Чернівці : Чернів. нац. ун-т, 2013. - 55 с
22. Бутирська І. А. (2015). Класифікація учасників провадження у справі про банкрутство І. А. Бутирська Санація та банкрутство. № 1. С.191-

- <https://drive.google.com/file/d/1GcLOnJXlpjmknymm6bSiBU37OQR3ox/yi/view> International Science Journal of Management, Economics & Finance 2024; 3(5): 18-28
- 23.Бутирська І. А. Правовий статус учасників справи про банкрутство. Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича. Чернівці: Технодрук, 2017. 182 с.
  - 24.Бутирська І. А. Учасники провадження у справі про банкрутство: автореф. дис.... канд. юрид. наук: 12.00.04. НАН України, Ін-т екон.-прав. дослідж. Київ, 2017. 20 с.
  - 25.Бутирська І.А. Правовий статус учасників справи про банкрутство: Монографія. Чернівці: Технодрук, 2017. 184 с.
  - 26.Бутирський А. Концепція удосконалення ЗаКОНОДАВСТВА про неспроможність. Право України. 2018. № 6. С. 86-97. 8. Бутирська І. Відповідальність осіб, що контролюють боржника, у справі про банкрутство. Право України. 2018. № 6. С. 98-110.
  - 27.Бутирський А.А. Правова природа засобів відновлення платоспроможності боржника. Вісник господарського судочинства. 2006. № 3. С. 190-196.
  - 28.В. Радзивілюк. Метод, принципи та функції права банкрутства (неспроможності). Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. 2010, № 82, С. 24.
  - 29.Валерія Радзивілюк, Родіон Поляков, 'Проблеми застосування господарсько-процесуальних норм у процедурі банкрутства (неплатоспроможності)' (2020) 7 Право України , с. 148.
  - 30.Ваньчук І. Д. Поняття й сутнісні ознаки правового регулювання суспільних відносин: сучасний погляд. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. 2015. Вип. 32(1). С. 7-10.
  - 31.Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. акад. НАН України Ю.С. Шемшученка. К. : ТОВ - Видавництво «Юридична думка», 2007. 992 с.
  - 32.Вечірко І.О. Проведення у справах про банкрутство як самостійна форма процесуальної діяльності господарського суду. Санація та банкрутство. 2014. № 3-4. С. 229-234.
  - 33.Вечірко І. (2008). Господарський суд як суб'єкт процесуальних правовідносин у провадженні у справах про банкрутство / І. Вечірко // Підприємництво, господарство і право. С.21-26. doi: <https://dspace.oduv.edu.ua/server/api/core/bitstreams/421af587-a9bb-4884-9693-afb4f9468c6b/content>
  - 34.Вечірко І. О. (2008). Мирова угода у справі про банкрутство: основні стадії та процесуальні особливості / І. О. Вечірко // Вісник

- господарського судочинства. № 6. С. 20- 26. doi: http://lib.rada.gov.ua/static/about/bibl_ukazat/09_bankrut.html
35. Волконський Є. В. Актуальні питання банкрутства за законодавством України в умовах розбудови правової держави / Є. В. Волконський // Наше право. - 2013. - № 7. - С. 184-188
  36. Вольвач Б. Моделі правового регулювання відносин неплатоспроможності та банкрутства. Право і суспільство. 2019. № 3 С. 159–166. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2019/3_2019/part_1/29.pdf (дата звернення: 28.02.2025).
  37. Вольвач Б. Правова політика у сфері регулювання відносин неплатоспроможності та банкрутства : дис. ... д-ра філософії в галузі права : 081. Харків, 2023. 190 с. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/jspui/handle/123456789/19738> (дата звернення: 28.02.2025).
  38. Вольвач Б. Правове регулювання неплатоспроможності та банкрутства (ретроспективний і порівняльно-правовий аспекти). Theory and Practice of Jurisprudence: electronic scientometric specialized edition of Yaroslav Mudryi National Law University / editor in chief A. Getman. 2018. Issue 1 (13). С. 157–159. DOI: 10.21564/2225-6555.2018.13.127190 (дата звернення: 28.02.2025).
  39. Вольвач Б.В. Законодавство про банкрутство в контексті функціонування національної економічної системи. Актуальні проблеми господарського права і господарського процесу: Матеріали круглого столу (м. Київ, 9 листопада 2018 р.). К.: Видавництво Ліра-К, 2018. С. 202-206.
  40. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. (ВВР), 2003, № 18, № 19-20, № 21-22, ст.144)
  41. Грудницька С. М. Питання удосконалення розпорядження майном боржника у процедурі банкрутства / С. М. Грудницька, С. В. Мінковський // Економіка та право. Серія : Право. - 2015. - № 2. - С. 17-24.
  42. Гук О. В. (2006). Сутність та причини банкрутств підприємств. Вісник Національного університету "Львівська політехніка"/ № 575. С. 58-64. doi: http://www.marketinfr.od.ua/journals/2019/37_2019_ukr/36.pdf
  43. Гумін О. М., Пряхін Є. В. Адміністративно-правове забезпечення: поняття та структура. Наше право. 2014. № 4. С. 46-50
  44. Державне управління: [навч. посіб.] / А.Ф. Мельник, О.Ю. Оболенський, А.Ю. Васіна, Л.Ю. Гордієнко; за ред. А.Ф. Мельник. Київ : Знання-Прес, 2003. 343 с.
  45. Джунь В. В. Інститут неспроможності: світовий досвід розвитку і особливості становлення в Україні: монографія. К., 2006. 384 с.

46. Джунь В. В. Теоретико-прикладні проблеми реформування законодавства України про банкрутство : дис. ... д-ра юрид. наук / Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка. Київ, 2009. 499 с.
47. Донков С. В. Особливості стягнення заборгованості щодо сплати податків та зборів в процедурах банкрутства. Вплив податкової політики на розвиток підприємства: програма круглого столу, м. Ірпінь, 12 грудня 2019 р. Ірпінь, 2019
48. Донков С. В. Удосконалення правового статусу арбітражного керуючого у законодавстві про банкрутство. Правове забезпечення соціально-економічного розвитку: стан і перспективи: збірник матеріалів Всеукраїнської наук.-практ. конф., присвяченої 35-річчю кафедри господарського права Донецького національного університету імені Василя Стуса, м. Вінниця, 11–12 жовтня 2019 р. Вінниця : Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2019. С. 84–86.
49. Донков С. В. Процесуальна незалежність арбітражного керуючого в процедурах банкрутства: дис-ертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. Ірпінь : Державний податковий університет, Міністерство фінансів України, 2023. 214 с
50. Заболотній С. В. Правове регулювання судових процедур банкрутства та порядок їх застосування / С. В. Заболотній // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. - 2010. - № 2. - С. 58-61
51. Загальна теорія держави і права: основні поняття, категорії, прав. конструкції та наук. концепції : [навч. посіб.] / за ред. О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 400 с
52. Задохайло Д. Політико-правовий зв'язок інститутів забезпечення економічної конкуренції та банкрутства в системі господарювання. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2023. Том 3 № 75. С. 229-230. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/276998/271812> (дата звернення: 28.02.2025)
53. Заступник Голови Верховного Суду, голова Касаційного господарського суду Богдан Львов: «Характер судових спорів зумовлений рівнем розвитку економіки». «Закон і Бізнес». 2019. 03 червня. URL: https://zib.com.ua/ua/137893-golova_kgs_bogdan_lvov_harakter_sudovih_sporiv_zumovleniy_ri.html
54. Заярна Н. М. Підходи регулювання банкрутства господарюючих суб'єктів з урахуванням вітчизняного та зарубіжного досвіду / Н. М. Заярна, Р. І. Мігальчич // Інноваційна економіка. - 2013. - № 1. - С. 312-315
55. Звіт за дослідженням Аналізу регуляторного впливу прийняття Закону України «Про банкрутство фізичної особи». Київ : Центр комерційного права, 2012. 90 с

- 56.Згама А. О. Деякі аспекти укладення мирової угоди у господарському процесі / А. О. Згама // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Юриспруденція. - 2013. - Вип. 5. - С. 110-113
- 57.Кабенок Ю.В. Загальна характеристика ВіТНОСНН арбітражного управління у процедурі банкрутства. Підприємництво, господарство і право. 2018. № 6. С. 87-95
- 58.Кабенок Ю.В. Предмет правового регулювання інституту арбітражного управління як складника права неспроможності (банкрутства). Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». 2018. Вип. 50. Т. 1. С. 130-133.
- 59.Квасницька Р.С., Кордонець І.М. (2011). Етапність проведення діагностики кризового стану та ймовірності банкрутства підприємства. Вісник Хмельницького національного університету. № 2. С. 130–135. doi: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2011_2_3/130-135.pdf
60. Кобзєва Т.А. Адміністративно-правове забезпечення управління фінансовою системою України : дис. ... д-ра юридичних наук : 081. Суми, 2018. 428 с. URL: [https:// dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/science/rada/dissertations/21/1. pdf](https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/science/rada/dissertations/21/1.pdf) (дата звернення: 28.02.2024)
- 61.Коваленко О.В., Скляренко К.В. Банкрутство підприємств в Україні: причини та наслідки. URL: www.zgia.zp.ua. 2013. С. 66–67.
- 62.Кодекс України з процедур банкрутства: Закон України від 18 жовтня 2018 року № 2597-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text>
- 63.Козак Л.С. Інститут банкрутства як невід’ємний елемент ринкової економіки / Л.С. Козак, О.В. Федорук. Управління проєктами, системний аналіз і логістика. Технічна серія. 2010. Вип. 7. С. 290–294.
- 64.Козак Л.С. Інститут банкрутства як невід’ємний елемент ринкової економіки / Л.С. Козак, О.В. Федорук. Управління проєктами, системний аналіз і логістика. Технічна серія. 2010. Вип. 7. С. 290–294
- 65.Козирєва В. П. Ліквідаційна процедура у справах про неспроможність окремі питання категоріального апарату та підстави застосування / В. П. Козирєва, І. М. Вертузаєва // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. - 2010. - № 1. - С. 64-68
- 66.Козирєва В.П. Н.В. Філик, А.П. Гаврилішин.(2022). Правове регулювання неплатоспроможності та банкрутства: навч. посіб. К.: Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУдрук»,296с. doi: https://profbook.com.ua/index.php?route=product/product/download&product_id=8785&download_id=1739

67. Козлов Ю. Государственное управление при переходе от планового хозяйства к рыночному. Проблемы теории и практики управления. 1998. № 1. С. 2–5.
68. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
69. Кривобоков А. Д. Актуальні питання банкрутства як правового механізму регулювання підприємницької діяльності : сторони у справі про банкрутство / А. Д. Кривобоков // Наше право. - 2013. - № 6. - С. 172-174
70. Куракін О. М. Особливості предмета правового регулювання. Часопис Київського університету права. 2015. № 3. С. 28-33
71. Куракін О. М. Поняття механізму правового регулювання в семантичному розрізі. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Юридичні науки. 2015. Вип. 1(1). С. 20-22.
72. Левшина Я. О. Відповідальність у процедурі банкрутства: автореф. дис.... канд. юрид. наук: 12.00.04. Донец. юрид. ін-т МВС України. Кривий Ріг, 2020. 20 с.
73. Лєге́за Є.О Лєге́за Ю.О. Адміністративно-правове регулювання контролю у сфері банківської діяльності. Law. State. Technology, 1, 2022, 88–94, doi: 10.32782/LST/2022-1-13.
74. Лєге́за Є.О Лєге́за Ю.О. Напрями вдосконалення законодавства України в частині адміністративно-правового забезпечення реалізації економічної функції держави. Науковий журнал «ScienceRise: Juridical Science». 2019. № 2 (8). С.28-33. <https://doi.org/10.15587/2523-4153.2019.173383>. https://journals.urau.ua/sr_law/article/view/173383
75. Лєге́за Є.О. Белов Д.М. Деякі особливості правового регулювання статусу державної служби фінансового моніторингу України. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2022, № 73. Ч. 2. С. 51-56. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.73.39>
76. Лєге́за Ю. О. Напрями вдосконалення законодавства України в частині адміністративно-правового забезпечення реалізації економічної функції держави. ScienceRise : Juridical Science. 2019. Volume 2 (8). С. 28–33.
77. Лєге́за, Є. О., & Лютіков, П. С. (2022). Особливості правової основи контролю у сфері банківської діяльності. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування, (5). <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2022-5-01-02> URL: <https://reicst.com.ua/pmtl/article/view/2022-5-01-02/2022-5-01-02>

- 78.Макаренко Л. О. Реалізація права в контексті мети правового регулювання. Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Правове регулювання суспільних відносин в умовах демократизації Української держави» (2012 р. м. Київ) / Укладачі: Б. В. Новіков, Т. О. Чепульченко, І. П. Голосніченко, В. Ю. Пряміцин/ К.:НТУУ «КПІ», 2012. 320 с. С.34-36.
- 79.Максіменцев М.Г. Administrative, financial, criminal-legal and theoretical-methodological aspects of regulating social relations in government bodies. Cuestiones Politicas Vol. 41 [Vista de Administrative, financial, criminal-legal and theoretical-methodological aspects of regulating social relations in government bodies](#) (Web of Science)
- 80.Максіменцев М.Г. EXERCISE OF JUDICIAL POWER IN ADMINISTRATIVE PROCEEDINGS THROUGH COMPLIANCE WITH THE PRINCIPLES OF ADMINISTRATIVE PROCEDURE LAW OF UKRAINE. Journal of Law and Political Science , Vol 34. [\(PDF\) EXERCISE OF JUDICIAL POWER IN ADMINISTRATIVE PROCEEDINGS THROUGH COMPLIANCE WITH THE PRINCIPLES OF ADMINISTRATIVE PROCEDURE LAW OF UKRAINE](#) (Web of Science)
- 81.Максіменцев М.Г. ВИКЛИКИ ГАРМОНІЗАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНО – ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ І ПОПЕРЕДЖЕННЯ БАНКРУТСТВА І ВІДНОВЛЕННЯ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ В ЄС: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції № 5. 2024. С. 146-151, [24.pdf](#) DOI: <https://doi.org/10.32782/2408-9257-2024-5-22>
- 82.Малиновський В.Я. Державне управління: Навчальний посібник. Луцьк : Ред.-вид. відд. «Вежа» Вол. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2000. 558 с.
- 83.Матвійчук А.В. Адміністративно-правове забезпечення державної регуляторної політики. Підприємництво, господарство і право. 2019. № 1. С.108-111
- 84.Махиніч Н.В. Теоретико-правовий феномен інституту банкрутства у вітчизняному законодавстві (аспектуальна складова проблематики кредиторського ініціювання). Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». 2018. Вип. 52. Т. 1. С. 161-165.
- 85.Мігорян М. «Феномен банкрутства підприємств в Україні». Матеріали всеукраїнської студентської інтернет-конференції «Стратегії економічного розвитку підприємств в умовах глобалізації » від 25.04.2012р. URL: <http://conf-cv.at.ua/forum/85-826-1/>

86. Мірошниченко О. Ю. Інститут банкрутства як інструмент регулювання діяльності неплатоспроможних підприємств / О. Ю. Мірошниченко // Теоретичні та прикладні питання економіки. – Т. 1. – Вип. 27. – К.: Київський університет, 2012. – С. 321–331
87. Москвін Б. Банкрутство як механізм антикризового управління підприємством. Вісник КНТЕУ. 2020. № 2. С. 62.
88. Надьон О. В. Адміністративно-правове забезпечення фінансової безпеки банків: поняття та необхідні ознаки. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. 2016. Вип. 39(2). С. 17-21
89. П. Пригуза, А Довгань, Д Катречко, Умисне банкрутство: теорія і практика субсидіарної відповідальності: науково-практичний посібник (Борисфен-про 2020)
90. Патерило І.В. Аналіз законодавчих змін у сфері банкрутства підприємств: вплив на адміністративно-правове регулювання. Науковий журнал «Juris Europensis Scientia» №3. С.91-94 [19.pdf](https://doi.org/10.32782/chern.v3.2024.17) DOI <https://doi.org/10.32782/chern.v3.2024.17>
91. Патерило І.В. Проблеми та перспективи гармонізації національного законодавства України з міжнародними стандартами у сфері банкрутства Фаховий журнал Юридичний вісник №4/2024. С. 88-94 [13.pdf](https://doi.org/10.32782/yuv.v4.2024.11) DOI <https://doi.org/10.32782/yuv.v4.2024.11>
92. Патерило І.В. Роль державних органів у регулюванні процедур банкрутства: проблеми і перспективи адміністративно- правового впливу. Журнал «Центрально-український вісник права та публічного управління» №3(7), С. 144-149 [Перегляд РОЛЬ ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ У РЕГУЛЮВАННІ ПРОЦЕДУР БАНКРУТСТВА: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ВПЛИВУ](https://doi.org/10.32782/cuj-2024-3-16) DOI 10.32782/cuj-2024-3-16
93. Пластун О.Л. (2005). Аналіз кількісних методик прогнозування банкрутства підприємства та обґрунтування необхідності розробки сучасних вітчизняних аналогів. Вісник Української академії банківської справи. № 2. С. 101–107. doi: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstreamownload/123456789/54614/6/Plastun_Analiz_kilkisnykh_metodyk_prohnozuvannia.pdf
94. Поляков Б. М. Удосконалення правового регулювання відносин неспроможності (банкрутства) в Україні: монографія. Донецьк : Донбас, 2001. 340 с
95. Поляков Б. М. (2005). Законодавство України про банкрутство: теорія та практика його застосування К.: Юридична думка doi: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/Jukov_Zbirka_Bankrut_v2_1_91007_out.pdf

- 96.Поляков Б. М. Законодавство України про банкрутство: теорія та практика його застосування. – К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2005. – 240 с.
- 97.Поляков Б.М. Право неспроможності (банкрутства) в Україні: підруч. для студ. вищ. навч. закл. Київ: Ін Юре, 2011. 560 с.
- 98.Постанова Верховного Суду від 13.03.2018 у справі No Б8/180-10. Правові висновки ВС у справах про банкрутство за березень 2018 року. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/zmi/480469/>
- 99.Постанова Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 14 лютого 2018 р. у справі № 927/1191/14 (дата звернення: 19.11.2020). 12 Постанова Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 17 червня 2020 р. у справі № 924/669/17 (дата звернення: 19.11.2024). 13 Постанова Північного апеляційного господарського суду від 8 вересня 2020 р. у справі № 910/21929/17
100. Правове регулювання банкрутства (Ed)/ (2009). Л. С. Сміян. – К. : КНТ. 464 с. doi: http://lib.puet.edu.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=831:2013-08-01-11-45-19&catid=16&Itemid=39
101. Пригуза П. Д. Доктрина права неплатоспроможності – чи потрібна вона Україні / П. Д. Пригуза. – 21 листопада 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bankruptcy.com.ua/lang/ru/doktrina-pravaneplatospromozhnosti-chi-potribna-vona-ukraini/>
102. Пригуза П. Д., Довгань А. П., Катречко Д. В. Умисне банкрутство: теорія і практика субсидіарної відповідальності : науково-практичний посіб. / за заг. ред. канд. юрид. наук, судді господарського суду Херсонської області П. Д. Пригузи. Херсон, 2020. 180 с.
103. Пригуза П.Д., Пригуза А.П. Науково-практичний коментар Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» у редакції з 18 січня 2013 року (доктринальне тлумачення норм права неплатоспроможності та статей 1-21). Херсон: Видавництво «ТДсС», 2013. 304 с.
104. Про визнання таким, що втратив чинність, Закону України «Про перелік об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації»: Закон України від 2 жовтня 2019 року № 145-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/145-20#n5>
105. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом: Закон України від 14.05.1992 р. Мо 2343-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 31. Ст. 440.
106. Пянтковський В.Л. Особливості регулювання санації державних підприємств. Формування ринкових відносин в Україні. 2006. № 10. С. 40–44.

107. Радзивілюк В. В. Теоретичні проблеми запобігання банкрутству (неспроможності) [Текст] : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.04 / 35 Радзивілюк Валерія Вікторівна ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. - Київ, 2014. - 31 с
108. Репецький В. М. Правове регулювання банкрутства [Текст] : навч. посіб. / Репецький В. М., Попадюк С. С. ; Укоопспілка, Львів. комерц. акад. - Львів : Вид-во Львів. комерц. акад., 2014. - 175 с
109. Рєзнік О. М. Адміністративно-правове регулювання діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Юридичні науки. 2018. Т. 29(68), № 2. С. 88-94
110. Рибалка Н.О., Балабан С.М. Концептуальні засади визначення ефективності адміністративно-правового регулювання: міждисциплінарний підхід. Науковий часопис Національної академії прокуратури України. 2014. № 1. с. 147–159
111. Селезньова Г., Чумак Г. (2022). Вплив розвитку цифрової економіки на конкурентне середовище вітчизняних підприємств. Підприємництво та інновації. № 25. С. 69-74. doi: <http://ejournal.in.ua/index.php/journal/article/view/54>
112. Сенченко Л.В. Адміністративно-правове регулювання демографічної політики в Україні. Дисертація на здобуття наукового ступеню кандидата юридичних наук за спеціальністю – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право, Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна» – Київ, 2011. С. 75.
113. Сергій Жуков, Богдан Жила, ‘Які рішення може приймати комітет кредиторів у справі про банкрутство’ (Закон і Бізнес, 12.09–18.09.2020) (дата звернення: 15.11.2024). 15 Лілія Грабован, ‘Правовий статус кредиторів у Кодексі України з процедур банкрутства’ (2019) 10 Підприємництво, господарство і право 56.
114. Соболев Д. Інституційне забезпечення інституту банкрутства / Д. Соболев // Дослідження міжнародної економіки. - 2011. - Вип. 4. - С. 195-207
115. Степанов О. Проблемні питання визначення недійсним правочині боржника у процедурі неспроможності (банкрутства). Право України. 2004, № 12.
116. Суббот А. Шляхи вдосконалення механізму процедури банкрутства в Україні на основі міжнародного досвіду / А. Суббот // Віче. - 2014. - № 18. - С. 24-28.

117. Татькова З. Санація як вихід із фінансової кризи / З. Татькова // Слово Національної школи суддів України. - 2013. - № 2. - С. 48-57
118. Теремецький В.І. Поняття адміністративно-правового регулювання у сфері оподаткування. Державата регіони. Серія «Право». 2012. № 1 (35). С. 50-54.
119. Терещенко О. О. (2009) Фінансова санація та банкрутство підприємств: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 412с. doi: http://education.bukuniver.edu.ua/pluginfile.php/1519/mod_page/content/93/finansova_sanaciya_ta_bankrutstvo_pidpr_tereshenko.pdf
120. Тищенко Н. Кодекс України з процедур банкрутства: нові можливості для кредиторів і боржників URL: https://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA012742 (дата звернення: 21.02.2024)
121. Тищенко Н. Кодекс України з процедур банкрутства: нові можливості для кредиторів і боржників URL: https://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA012742 (дата звернення: 21.02.2021).
122. Тищенко Н. Світові стандарти банкрутства – порівняння з українським законодавством. URL: <https://nobili.ua/news/publications/svitovi-standarty/> (дата звернення: 21.02.2021)
123. Тищенко Н. Світові стандарти банкрутства – порівняння з українським законодавством. URL: <https://nobili.ua/news/publications/svitovi-standarty/> (дата звернення: 21.02.2021)
124. Томма Р.П., Шевчук О.О. (2015). Поняття та наслідки фіктивного банкрутства як заходу економічної відповідальності господарюючого суб'єкта. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Вип.15(2). С. 65-67. doi: https://vestnikpravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc15/part_2/20.pdf
125. Тридід О. М., Тижненко О. Г., Тижненко Л. О. (2011). Економіко-математичні моделі оцінки фінансового стану суб'єктів господарювання. Київ: УБС НБУ. 213 с. doi: https://irbisnbuv.gov.ua/cgiin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=EC&P21DBN=&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=JwU_B&C21COM=S&S21CNR=20&
126. Чорна Ю. В. Світові системи банкрутства: господарсько-правовий аспект: автореф. дис. канд. юр. наук за спец. 12.00.04. Інститут економічно-правових досліджень Національної академія наук України. Київ, 2018. 19 с.

127. Чорна Ю. В. Світові системи банкрутства: господарсько-правовий аспект: дис.... канд. юрид. наук. Київ, 2018. 292 с.
128. Чорна Ю.В. Правове становище суб'єктів забезпечення конкурсного провадження: вітчизняний та зарубіжний досвід. ScienceRise. 2016. № 1(1)
129. Чорна Ю.В. Правове становище суб'єктів забезпечення конкурсного провадження: вітчизняний та зарубіжний досвід. ScienceRise. 2016. № 1(1).
130. Шарнін А. В. Особливості адміністративно-правового регулювання діяльності органів досудового розслідування МВС України. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція». 2014. № 12. С. 101-106.
131. Шестак В. С. Роль адміністративного права у правовому забезпеченні реалізації окремих функцій держави суб'єктами публічного управління (на прикладі культурної функції). Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. 2015. Вип. 34(2). С. 151-154
132. Яринко Б. В. Адміністративно-правові засади здійснення контролю за діяльністю арбітражних керуючих: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. Київ, 2020. 21 с